T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

DİPLOMASİ VE KONSOLOSLUK HUKUKUNDA YARGI BAĞIŞIKLIĞI VE TÜRK HUKUKU UYGULAMASI

Aytaj GAHRAMANOVA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Selcen ERDAL

Konya-2021

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında, değerli yorumları ve desteğini esirgemeyen, bana bilgi ve tecrübelerinden yararlanma şansı tanıyan kıymetli hocam **Sayın Doç. Dr. Selcen ERDAL**'a en derin minnet ve şükran duygularımı sunarım.

Yine üzerimdeki haklarını ifade etmekte dahi zorlandığım bütün hocalarıma; **Prof. Dr. Ümit Süleyman ÜSTÜN**, **Dr. Öğr. Üyesi Özlem ÇELİK ve Dr. Öğr. Üyesi Tuğba BAYRAKTAR**'a saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	Aytaj GAHRAMANOVA
	Numarası	184234001025
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku / Kamu Hukuku
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ■ Doktora □
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Selcen ERDAL
	Tezin Adı	Diplomasi ve Konsolosluk Hukukunda Yargı Bağışıklığı ve Türk Hukuku Uygulaması

ÖZET

Diplomasi ve konsolosluk tanımı, insanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren, toplumlar arasındaki ilişkilerin yürütülmesini sağlayan bir kavram olmuştur. Bu bağlamda diplomasi kuralları, esasen diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklar çevresinde kurgulanmıştır. Bu bağışıklıklardan en önemlisi olan yargı bağışıklığı misyon üyelerinin görev süreleri boyunca büyük ehemmiyet taşımaktadır. Yargı bağışıklığının nedenleri farklı teorilere dayandırılsa da günümüzde temel olarak diplomatik ve konsolosluk temsilcilerinin yabancı bir ülkedeki görevini gereği gibi ve güven içerisinde her türlü müdahale ve baskıdan uzak bir biçimde yerine getirebilmesi amacına yönelen işlevsellik teorisi ile açıklanmaktadır. Ayrıca, her ne kadar payı az da olsa, bu teoriye ek olarak yabancı ülkede devletini ve halkını temsil etme olgusuna dayanan temsil teorisinin de bu ayrıcalık ve bağışıklıkların tanınmasında ele alındığı görülmektedir. Gerçekten de esas olarak devletlerini temsil ile görevli diplomatik ve konsolosluk temsilcilerinin ve ailelerinin bulundukları yabancı ülkelerde o ülke devletleri nezdinde kendi devletlerini gereği gibi temsil

edebilmeleri, bu çerçevede özellikle devletlerinin ve vatandaşlarının çıkarlarını korumaları başta olmak üzere uygun bir biçimde kendilerine atfedilen tüm görevleri yerine getirebilmeleri bağışıklıklardan etkin bir biçimde yararlanmalarına bağlıdır.

Bu nedenle, bağışıklıkların önemi büyüktür ve dikkatle incelenmeyi gerektirdiğinden doktrinde diğerlerinden daha fazla yer verildiği gözlenmekte olan diplomasi ve konsolosluk memurlarının yargı bağışıklığı ve Türk hukukunda uygulanması konusunu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Diplomatik Ayrıcalık ve Bağışıklıklar, uluslararası ilişkiler, uluslararası hukuk, hukukun üstünlüğü ve adalet, 1961 Diplomatik İlişkilere Dair Viyana Sözleşmesi

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Aytaj GAHRAMANOVA	
Numarası	184234001025	
Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku / Kamu Hukuku	
Programı	Tezli Yüksek Lisans ■	Doktora □
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Selcen ERDAL	
Tezin Adı	Diplomasi ve Konsolosluk Hukukunda Yargı Bağışıklığı ve Türk Hukuku Uygulaması	

ABSTRACT

The definition of diplomacy and consular has been a concept since the first periods of human history when the relations between societies are mentioned. In this context, diplomacy rules are essentially set up on diplomatic privilege and immunity websites. The most important of these burdens, the judiciary is of great importance throughout the mission period. Although the test of immunity to judiciary is brought up to different theories, today it is basically explained by the theory of knowledge that aims to ensure that diplomatic and consular representatives can fulfill their duties in a foreign country properly and in any intervention and remote manner. Moreover, in addition to this theory, his proposal based on the fact of representing the state and the people of the foreign state is also recognized representation of these privileges and authors. Indeed, it is essentially the foreign country in which diplomatic and consular representatives and their families are in charge of representing their state. I can show their own states duly before their states, within this framework, their

ability to fulfill all the parts that can be done in a way to protect the interests of their states and citizens is effectively represented. can take advantage of a form.

Therefore, we discussed the issue of judical immunity of diplomatic and consular officials and their practice in Turkish law, which seems to be more involved in doctrine than others, as immunities are of paramount importance and require careful scrutiny.

Keywords: Diplomatic Privileges and Immunities, international relations, international law, justice and the rule of law, 1961 Vienna Convention on Diplomatic Relations

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Ön Söz ..... **i**
Özet ..... **ii**
Abstract ..... **iv**
İçindekiler ..... **vi**
Kısaltmalar ..... **ix**
Giriş **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
DİPLOMATİK VE KONSOLOSLUK İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ

I. DİPLOMATİK TEMSİL İLİŞKİLERİ 4
A. Diplomasi Terimi 4
B. Diplomatik Temsilin Tarihi Gelişimi 5
1. Çin Uygarlığında Diplomasi 5
2. Hititlerde ve Eski Mısırlılarda Diplomasi 6
3. Yunan Şehir Devletlerinde Diplomasi 7
4. Romalılarda Diplomasi 8
5. Bizans Döneminde Diploması 9
6. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Diplomasi 10
7. Sürekli Diplomasiye Geçiş 12
8. II. Dünya Savaşı Sonra Diplomasi 14
C. Diplomasi Temsilcilerinin (Diplomasi Ajanları) 15
1. Sürekli Diplomasi Temsilcileri 16
a) Devletler Nezdinde 17
b) Uluslararası Örgütler Nezdinde 21
2. Geçici (Ad hoc) Diplomasi Temsilcileri 22
3. Milletlerarası Memurlar 24
D. Temsil İlişkilerinin Kurulması ve Sona Ermesi 25
II. Konsolosluk İlişkileri 29
A. Konsolosluğun Mahiyeti ve Diplomatik Temsil İlişkilerinden Farkı 29

B. Konsolosluk İlişkilerinin Tarihi Gelişimi 30
C. Konsolosluk İlişkilerinin Kurulması ve Niteliği....32
D. Konsolosluk Mensupları, Sınıflandırılması ve Görevleri....34
E. Konsoloslukların ve Konsolosluk Mensuplarının Görevlerinin Sona Ermesi ...38

İKİNCİ BÖLÜM
DİPLOMATİK VE KONSOLOSLUK HUKUKUNDA YARGI BAĞIŞIKLIĞI

I. DİPLOMASİ HUKUKUNDA YARGI BAĞIŞIKLIĞI 40
A. Diplomatik Bağışıklık Kavramı 41
B. Diplomatik Bağışıklığı Açıklayan Görüşler 42
1. Ülkesellik (Ülkedışılık) Görüşü 42
2. Temsil Sıfatı Görüşü....43
3. İşlevsellik (Görevi Gereği Gibi Yapabilme) Görüşü....44
C. Diplomatik Yargı Bağışıklığının Tanımı....45
1. Cezai Bakımdan....45
2. İdari ve Hukuki Bakımdan 47
D. Diplomatik Yargı Bağışıklığından Yararlanacak Olanlar 53
1. Kişi Bakımından (Ratione Personae) 53
a) Sürekli Diplomasi Temsilcileri ve Görevlileri....54
b) Geçici (Ad Hoc) Diplomasi Temsilcileri....55
c) Diplomasi Temsilcilerinin Yakınlarının Yargı Bağışıklığı....56
2. Konu Bakımından (Ratione Materiae) 57
3. Zaman Bakımından (Ratione Temporis)....62
E. Diplomatik Temsilcinin Yargı Bağışıklığının Başlangıcı....63
F. Diplomatik Temsilcinin Yargı Bağışıklığının Sona Ermesi 67
G. Üçüncü Devletlerin Ayrıcalık ve Bağışıklıklar Açısından Diplomasi Temsilcilerine Karşı Yükümlülükleri 70
II. KONSOLOSLUK HUKUKUNDA YARGI BAĞIŞIKLIĞI 71
A. Konsolosluk Hukukunda Bağışıklık Kavramı....71
B. Konsolosluk Hukukunda Bağışıklıkların Başlaması ve Sona Ermesi 74
1. Konsolosluk Hukukunda Bağışıklıkların Başlaması 74
2. Konsolosluk Hukukunda Bağışıklıkların Sona Ermesi 74
C. Konsolosluk Hukukunda Yargı Bağışıklığı Tanımı 76

1. Cezai ve İdari ve Hukuki Bakımdan 78
2. Konsolosluk Hukukunda Yargı Bağışıklıklarından Feragat.....82
D. Üçüncü Devletlerin Ayrıcalık ve Bağışıklıklar Açısından Konsolosluk Personeline Karşı Yükümlülükleri.....83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK HUKUKU UYGULAMASINDA DİPLOMATİK VE KONSOLUSLUK YARGI BAĞIŞIKLIĞI

I. TÜRK HUKUKUNDA DİPLOMASİ VE KONSOLUSLUK YARGI BAĞIŞIKLIĞI.....84
II. DİPLOMATİK TEMSİLCİLERİN YARGI BAĞIŞIKLIĞI HAKKINDA TÜRK MAHKEME KARARLARI ÖRNEKLERİ.....93
A. Yaralamaya Yol Açan Ataşeye Karşı Açılan Tazminat Davası 93
B. Diplomasi Temsilcisinin Devletin Adına Kiraladığı Binanın Tahliyesi İçin Açılan Dava.....95
C. Diplomatik Temsilcilerin Kiraladığı Binadan Tahliyesi için Açılan Bir Davanın Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunun 33. Maddesi Hükümlerine Göre Değerlendirilmesi.....97
D. Büyükelçilikte Sigortasız Geçen Hizmetlerin Tespitinin İstemi Üzerine Dava 99
III. KONSOLOSLARIN YARGI BAĞIŞIKLIĞI HAKKINDA TÜRK MAHKEME KARARLARI ÖRNEKLERİ.....101
A. Tedbirsizlik ve Dikkatsizlik Sonucu Ölüme Yol Açma 101
B. Tedbirsizlik ve Dikkatsizlik Sonucu Yaralamaya Yol Açma.....103
C. Konsolos Yardımcısına Tebligat Yapılması.....104
Sonuç.....107
Kaynakça 111

KISALTMALAR

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AJIL	: American Journal of International Law
Any.	: 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bkz (bkz)	: bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMA	: Birleşmiş Milletler Antlaşması
BYIL	: British Yearbook of International Law
C	: Cilt
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
CYIL	: Canadian Yearbook of International Law
dn.	: dipnot
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
ICJ	: International Court of Justice (Uluslararası Adalet Divanı)
IÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İİK	: İcra İflas Kanunu
Karş.	: Karşılaştırınız
md.	: Madde
MHB	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
prg.	: Paragraph (paraqraf)

RG	: Resmî Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TCK	: Türk Ceza Kanunu
UHK	: Uluslararası Hukuk Komisyonu
USA	: Uluslararası Adalet Divanı
USAD	: Uluslararası Sürekli Adalet Divanı
vb.	: Ve benzeri
Yar.	: Yargıtay
YD	: Yargıtay Dergisi
YHD	: Yasa Hukuk Dergisi
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YILC	: Yearbook of International Law Commision
YKD	: Yasa Kanun Dergisi
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

Devletin ülkesel yetkisini uygulamasının istisnalarından biri de kendi ülkesinde bulunan yabancı devlet temsilcilerinin ulusal mahkemeler nezdinde bağışıklıklarının olmasıdır. Diplomasi ve konsolosluk hukukunda bağışıklık, özünde devleti temsile yetkili bireylerle ilgili olup onlar tarafından yararlanılmaktadır. Yoksa devlet dokunulmazlığında olduğu gibi devletin ulusal mahkemeler nezdinde taraf olması ile ilgili bir konu değildir. Diplomasi ve konsolosluk yargı bağışıklığının amacı bireyleri yararlandırmak değil, onları görevlerini gereği gibi icra edebilmelerini sağlamaya hizmet etmektir. Başka bir devlete diplomasi temsilcisi veya konsolos sıfatıyla tayin edilen kişiler, gönderildikleri devletin ulusal hukuk sisteminin kendilerine karşı uygulanması hususunda bağışıklık ve bazı ayrıcalıklardan yararlanmaktadır[1]. Ayrıca, diplomasi temsilcisi ve konsolos kabul eden devletin uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde bağışıklıktan faydalanan kişileri ve malları koruma yükümlülüğü de vardır.

Diplomasi teriminin kökenleri Eski Yunanistan'dan "diplo" sözünden kaynaklanmakta olup, ikiye katlamak manasında kullanılırdı. Konsolosluk kurumu ise ilk olarak Eski Yunanda ortaya çıkmakla birlikte asıl gelişimini 13. yüzyılda İtalyan şehir devletleri arasındaki ticari ilişkilerde, özellikle liman kentlerinde yaygınlık kazanmasıyla sağlanmıştır. Eski Yunanların proxenio müessesesi, bazı bakımlardan konsolosluğun ilk örneği sayılsa bile, bugünkü anlamda konsolosluğun kökleri Orta Çağın son kısmına uzanmaktadır.

Diplomasi terimi ilk defa 1796 yılında Edmund Burke İngiliz devlet adamı tarafından uluslararası sujeler arasında ilişkilerin yürütülmesi anlamında kullanılmıştır[2].

---

1 **Wickremasinghe,** Chanaka, Immunities Enjoyed by Officials of States and International Organizations, 5. Edition, Oxford, 2010, s. 382.

2 **Tuncer,** Hüner, Eski ve Yeni Diplomasi, Ankara, 1995, s. 13.

Diplomatik ilişkiler, devletlerin iki taraflı antlaşmaları veya karşılıklılık esasına göre kurulmaktadır. Her bağımsız devletin diplomatik ilişkiye girme yeteneği olmasına rağmen uluslararası hukukta diplomatik ilişki kurma hakkı şeklinde bir düzenleme bulunmamaktadır. Uluslararası hukuk kişileri ve tanıma bölümünde de değinildiği üzere, bir devlet ile diplomatik ilişkilere girilmesi, o devletin tanındığı anlamına gelmektedir.

Uluslararası hukukta diplomasi ve konsolosluk hukuku bağışıklığına yönelik iki önemli sözleşme bulunmaktadır. 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi (Vienna Convention on Diplomatic Relations) ve 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi (Vienna Convention on Consular Relations). Konsolosluk ilişkileri anlamında karşılaşılacak bağışıklık veya ayrıcalıklar, diplomasi bağışıklık ve ayrıcalıklarına oranla oldukça sınırlıdır. Bu sebeple, diplomasi bağışıklık ve ayrıcalıklarına daha geniş yer verilmektedir. Antlaşmalar hukuku anlamında diplomasi hukukunun yazılı kaynağını oluşturan 1961 Viyana Sözleşmesi, Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun en önemli kodifikasyon çalışmalarından biridir.

Eski dönemlerde devletler arasında haberleşme ulaklar/elçiler vasıtasıyla sağlanırdı. Zira, onların görevlerinin icrası sırasında öldürülmesi veya zarara uğraması görülmüş ve bu da devletler arasındaki ilişkilerin aksamasına neden olmuştur. Bu sebeple bu durumun ortadan kaldırılması için elçilerin görevlerinin icrası zamanı bazı bağışıklıklar ve ayrıcalıklardan yararlanmaları gerektiği söz konusu olmuştur[3].

Nitekim konuyla ilgili 1981'de Türkiye'nin de onayladığı Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 1973'te kabul ettiği Diplomatik Ajanlar Dahil Milletlerarası Alanda Korunan Kişilere Karşı Suç İşlenmesinin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına

---

[3] **Reçber,** Kamuran, Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku, Bursa, 2011, s. 4

İlişkin Sözleşme[4], taraf olan devletlere hukuka aykırı fiil işleyen kişileri yargılama veya iade etme yükümlülüğünü söz konusu etmiştir.

Diplomatik ilişkiler[5], devletlerin iki taraflı antlaşmaları veya karşılıklılık esasına göre kurulmaktadır.

Günümüzde, uluslararası toplumun tamamına yakın bu Sözleşmelere Türkiye Cumhuriyeti de taraftır. Türkiye'nin 12.9.1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan "18 Nisan 1961 Tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Viyana Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" ile ve 29.5.1975 tarihli Resmi Gazete'de "24 Nisan 1963 Tarihinde Viyana'da İmzalanan Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" ile katılımı kabul edilmiştir. Sözleşmede yer alan düzenlemelerin büyük çoğunluğu aynı zamanda uluslararası örf-adet hukuku kuralı niteliğinde olduğundan, devletler adı geçen Sözleşmeye taraf olmasalar dahi, bu hükümlerle bağlıdır[6].

Çalışma üç bölümden: 1. bölüm "Diplomasi ve Konsolosluk İlişkilerinin Gelişimi", 2. bölüm "Diplomasi ve Konsolosluk Hukukunda Yargı Bağışıklığı", 3. bölüm "Türk Hukuku Uygulamasında Diplomasi ve Konsolosluk Yargı Dokunulmazlığı" oluşmakla çalışmamızın konusu irdelenmiştir. Bölümlerin her birinde konu analizi verilmiş, aynı zamanda Viyana Sözleşmesi ile Türk mahkeme kararlarının bağdaşıp bağdaşmadığı noktaları ele alınmıştır.

---

4 1973 Diplomatik Ajanlar Dahil Milletlerarası Alanda Korunan Kişilere Karşı Suç İşlenmesinin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme için bkz. R.G. s. 17327 https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020102613bm_62.pdf (Erişim Tarihi: 01.05.2021)

5 Diplomatik ilişkiler kavramının açılımı için bkz. **Berrige, G.R. / James,** Alan, A Dictionary of Diplomacy, Second Edition, Palgrave Macmillian, 2003, s. 80.

6 **Aksar,** Yusuf, Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-I, 2. Baskı, İstanbul, 2012, s. 298-299.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİPLOMATİK VE KONSOLOSLUK İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ

I. DİPLOMATİK TEMSİL İLİŞKİLERİ

A. Diplomasi Terimi

Diplomasi[7], Eski Yunan ve Roma İmparatorluğu döneminde ikiye katlamak manasına gelmiştir. Bunun sebebi, o dönem resmi devlet belgelerinin, topluluklarla ilişkileri düzenleyen belgelerin ikiye katlanış biçimleri olduğundan diploma adı verilmiştir[8]. Aynı zamanda diplomasi, 18. yüzyıla kadar adı geçen belgeleri araştıran bilim dalı olmuştur[9].

"Le Larousse" sözlüğünde diplomasi kelimesi milletlerarası ilişkiler bilimi, *"Le Robert pour tous"* sözlüğünde ise uluslararası sujeler arasında görüşmelerin sağlanılması, uluslararası işlemlerin icra edilmesi, uluslararası sujeler arasında münasebetlerin yürütülmesi anlamında açıklanmıştır. Göründüğü üzere ikinci açıklama diplomasi terimine daha uygundur[10]. Diplomasiyi tanımlayan açıklamaları her zaman genişletmek olanaklıdır[11].

Diplomasi terimi ilk defa 1796 yılında Edmund Burke İngiliz devlet adamı tarafından uluslararası sujeler arasında ilişkilerin yürütülmesi anlamında kullanılmıştır[12].

Eski dönemlerde devletler arasında haberleşme ulaklar/elçiler vasıtasıyla sağlanırdı. Zira onların görevlerinin icrası sırasında öldürülmesi veya zarara

---

7 Diplomasi teriminin açıklaması için bkz. **Berridge / James**, s. 69.

8 **Berridge / James**, s. 71.

9 https://www.britannica.com/topic/diplomacy/Conference-diplomacy

10 **William,** Macober, A Handbook of Modern Diplomacy, Stein and Day Publishers, New York, 1975, s. 13.

11 **Reçber**, s. 3

12 **Tuncer**, Eski ve Yeni Diplomasi, s. 13

uğraması görülmüş ve bu da devletler arasındaki ilişkilerin aksamasına neden olmuştur. Bu sebeple bu durumun ortadan kaldırılması için elçilerin görevlerinin icrası zamanı bazı bağışıklıklar ve ayrıcalıklardan yararlanmaları gerektiği söz konusu olmuştur. Göründüğü gibi uluslararası sujeler arasında ilişkilerin yürütülmesi ve polemiklerin çözüm yolu olarak özel kişilerin görevlendirilmesi eski dönemlerden bugüne kalmıştır[13].

B. Diplomatik Temsilin Tarihi Gelişimi

Diplomasi, devletlerarası ilişkilerin barışçı bir şekilde çözüme gittiği yoludur[14]. Aynı zamanda diplomasi devletlerin birbirleri ile karşılıklı ilişkileye girmelerini sağlar[15]. Diplomasi temsilin başlangıcı uygarlık dönemi ve daha öncesine kadar dayanmaktadır[16]. Diplomasi temsilin ilk türlerine uygarlıktan daha önce mevcut kuruluşlarda da rastlanmıştır[17].

1. Çin Uygarlığında Diplomasi

Bilhassa geçmişte diplomasi yöntemlerine en sıkça başvurmuş devletlerden biri Çin uygarlığı olmuştur. Çin uygarlığının en yüksek aşamasına ulaştığı dönemlerde (MÖ 720-220) Çin toplulukları arasında savaşlar bir süreliğine dahi olsa yasaklanmış, ancak haklı savaşa izin verilmiştir. Bu dönemlerde Çin toplulukları arasında yaşanan sorunların veya çatışmaların diplomasi yoluyla çözülmesi gerekmiştir[18].

---

13 **Reçber**, s. 4

14 **Tuncer,** Hüner, "Tarihte ve Günümüzde Ad Hoc Diplomasi", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 4, s. 1., 1984, s. 50.

15 **Brownlie,** İan, Public International Law, 4. Edition, Claredon, Oxford, 1995, s. 346.

16 **Tuncer**, "Tarihte ve Günümüzde Ad Hoc Diplomasi, s. 50.

17 **Oppenheim,** Lassa, International Law, A Treatise, 8. Edition, 3.İmression, Longsman, Gren and Co., Lonoln, New York, 1958, s. 687.

18 **Reçber**, s. 5

2. Hititlerde ve Eski Mısırlılarda Diplomasi

Akadça yazılan Amarna mektupları bu dönemde önemli etkilere sahip olmuştur. MÖ 13. yüzyılın en önemli diplomatik belgesi MÖ 1278 yılında Hititler ile Eski Mısırlılar arasında imzalanan Kadeş Antlaşması olarak kabul edilmektedir. Taraflar arasında yaklaşık elli yıl boyunca bu antlaşma sebebiyle barış ve huzur ortamı sağlamıştır.

Hititlerin ilişkilerini bu sınıflandırmaya göre düzenledikleri söylenebilir:

1) Hitit Konfederasyonunun müttefiki olan devlet;

2) Hitit Konfederasyonuna bağlı küçük devletler;

3) Düşman devletler.

Hititler birinci kategorideki tebaaları kendileriyle eşit gördükleri için onlarla antlaşma gibi hukuki işlemlerde bulunabilmişlerdir. Hitit Kralı III. Hattuşili Mısır Firavunu II. Ramses ile yaptığı Kadeş Antlaşması (1278) örnek olarak gösterebiliriz.. Bu statüdeki kişiler birbirlerine mesaj gönderebiliyor, dostla dost, düşmanla düşman olabiliyor ve birbirlerine "kardeşim" diye hitap edebiliyorlardı. Bu dönemde Asurlular, Babilliler ve Mısırlılar Hititlerle eşit kabul edildi. Hititler, ikinci kategorideki antlaşmalar gibi hukuki işlemler yapmamışlardır[19].

Hititler diğer tebaalarla Akadca, Anadolu'daki vasallarla Hititçe antlaşmalar yapmışlardır. Hitit döneminde her antlaşmanın bir önsözü, amacı, koşulları ve yeminin bir bölümü vardı. Yemin kısmı tanrıların anılmasına dayanmaktadır. Antlaşmalar genellikle kil tabletlere işlenirdi. Duruma bağlı olarak metal tabletler üzerine antlaşmalar yazılması yöntemi de benimsenmiştir. Kadeş Antlaşması gümüş bir tablete yazılmıştır. Hititlerde siyasi gücü elinde bulunduran eşitler veya akrabaları

---

[19] **James,** T. Southwick, "Abuse of Diplomatic Privilege and İmmunity: Compensatory and Restrictive Reforms", Syracuse Journal of İnternational Law and Comperative, Syracuse, 1988-1989, s. 85.

arasındaki evlilikler ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu dönemde gönderilen elçiler genellikle belge, eşya ve hediye alışverişinde rol oynamıştır[20].

3. Yunan Şehir Devletlerinde Diplomasi

Yunan şehir devletlerinde "açık diplomasi", diplomatik bağışıklıktan yararlanılması, konsolosluk kurumlarının kurulması gibi konular vardı. Bu dönemde diplomatlar ulak, haberci statüsüne sahiptiler[21]. Bu diplomatlarda aranan niteliklerin başında iyi bir hitabet, güçlü bir ses ve iyi bir hafıza gibi konular geliyordu[22].

Diplomasi temsilcilerinin bağışıklıklardan yararlanması, diplomatik toplantıların genellikle halka açık olması, imzalanan antlaşmaların levhalara yazılarak bir alana asılması Yunan şehir devletleri için genel bir ilke olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde ortak uluslararası çıkar kavramı da gelişti. Bu gelişmede "Amfiktyonik Konseyler" olarak tanımlanan yapı önemli rol oynamıştır. Konseylerde şehir devletlerinin ortak siyasi meseleleri danışılmış ve çözüm yolları aranmıştır[23].

İlk çok taraflı diplomasi örneği olarak Yunan şehir devletleri arasında milattan önce 432 yılında toplanan Sparta Kongresini gösterebiliriz. Bu kongrede Atina'ya karşı savaş müzakere edildi, büyük ve küçük devletler arasında ayrım yapılmadı ve kararlar oy çokluğu ile alındı.

Antik Yunan şehir devletlerinde konsolosluk kurumu olarak geliştirilen "proxenos" un önemi dikkate alınmalıdır[24]. Proxenos kurumu babadan oğula

---

20 **Reçber**, s. 5; **Tuncer**, Eski ve Yeni Diplomasi, s. 14-15

21 **Tethloach,** Ruey, "The History of Diplomacy and the Ancient Greek, İtalian, Roman and French Diplomatic Traditions", Grin Verlag, Munich 2017, s. 5.

22 **Sen,** Biswanath, Diplomatic immunities and privileges, in: A Diplomat's Handbook of İnternational Law and Practice, Springer, Dodrecht, 1965, s. 3.

23 **Tethloach**, s. 6.

24 **Tethloach**, s. 6.

geçerek, bulunduğu şehrin uyruğunda olan görev yaptığı devletin vatandaşlarının çıkarlarını korumakla görevli kişidir[25].

4. Romalılarda Diplomasi

Roma İmparatorluğu zamanında antlaşma metinlerini korumak, protokol sorunlarıyla ilgilenmek, bir takım kurallara uygun savaş ve barışın yapılmasını nedeniyle "Fetials Koleji" yapılmıştır. Üstün askeri gücü nedeniyle, Romalılar başka devletler veya birimlerle müzakerelerinde ikna ve iyi hitabet yöntemine çok az başvurmuşlardır.

Talimatlarını bu Senato'dan alan Roma Senatosu tarafından atanan Roma elçilerine "nuntil" veya "hatip" deniyordu. Genellikle bu elçiler senatörler ve en soylu kişiler arasından seçilir ve görevleri bakımından Senato'ya karşı sorumluydu. Kendilerine tanınan yetkileri aşmaları halinde vatana ihanet suçu kapsamında yargılanıyorlardı.

Roma'da diplomasi Yunanlardan alınsa bile daha sonra kendi farklı yönlerini ortaya koymuşlar[26].

Roma İmparatorluğu ülkesine gelen elçiler bazı imtiyazlardan yararlanmış olsalar da Roma İmparatorluğu'nun iç hukukuna aykırı hareket veya eylemlerde bulunmaları halinde, özel koruyucular nezaretinde tehcir yöntemi uygulanmış ve bu elçileri gönderen devlet tarafından cezalandırılmaları beklenmiştir.

Roma İmparatorluğu'nun siyasi, ekonomik ve askeri alanlardaki gücünün artmasıyla beraber yabancı elçilere karşı olumsuz tutum sergilemekteydi. Bu manada düşman sayılan bir topluluk, devlet veya tebaa barış istemek için elçi gönderirse, önce Roma yerel generalinden izin alınması gerekiyordu ve bu izin verildikten sonra

---

25 **Reçber**, s. 6; **Tuncer**, Eski ve Yeni Diplomasi, s. 16-18

26 **Tethloach**, s. 7.

bu elçi veya elçiler Senato tarafından kabul edilmeden önce bir süre şehir dışında bekletilirdi[27].

Roma İmparatorluğu'nun kurumlarından önceden izin alma yöntemi, Roma İmparatorluğu ile eşit statüye sahip dost olarak kabul edilen tebaa veya birliklerin elçileri tarafından benimsenmiştir. Yine bu izin alındıktan sonra büyükelçi veya elçilerin Senato tarafından kabul edilmek için bir süre beklemeleri tercih edilmiş, daha sonra Senato huzurunda kabul edilmelerine ve konuşma yapmalarına izin verilmiştir. Senato, huzuruna gelen elçi veya elçilere istediği soruyu sormada serbest olmuştur. Senatonun huzurundan çekilen elçiler, bu konuşmaların ardından Senato'dan geri dönüş almak için bir süre beklemek zorunda kalırlardı[28].

Roma İmparatorluğu döneminde bazı kabul edilen elçiler mensup olduğu ülkeye geri gönderilmiş, casus olarak ilan edilerek ülkeyi terk etmeleri talep edilmiştir. Romalılar, elçilerle görüşme konusunda da bir süre sınırı koyarlardı ve müzakerelerin öngördükleri süre içinde olumlu bir sonuç vermemesi durumunda bu büyükelçileri casus ilan ederlerdi[29].

5. Bizans Döneminde Diploması

Bizans İmparatorluğu'na Asya ve Avrupa'dan, hem Müslüman, hem de Hristiyan ülkelerinden elçiler gönderilirdi[30]. Bizans İmparatorluğu güç kullanmak yerine diplomasi veya diplomatik yöntemler tercih etmiştir.

Bizans İmparatorluğu topraklarına kabul ettiği elçileri özel bir törenle karşılar ve ağırlardı. Elçiler tarafından Bizans İmparatoru'na bir itimat mektubu sunulmuş, ancak İmparator bu sunum sırasında cevap vermeyerek sessiz kalmıştır.

---

27 **Sen**, s. 3.

28 **Sen**, s. 4.

29 **Reçber**, s. 7; **Tuncer**, Eski ve Yeni Diplomasi, s. 19-20

30 **Sen**, s. 4.

Bizans İmparatoru, onun için önem arz eden devlete göre protokolün problemini veya düzenini bizzat kendisi ifade etmiştir. Rüşvet mekanizması da büyükelçilik görevinde bulunanlar için sıklıkla kullanılıyordu[31].

Bizans İmparatorluğu diğer devletlerden çok farklı diplomasi yolu benimsemiştir. Diğer devletler ve onların kültürleriyle temasta olmasına rağmen diplomaside kendi karakteristik özelliklerini ortaya koymuştur[32]. Bizans imparatorları o zamana kadar uygulanan diplomasi yöntemine bir yenilik getirmişlerdi. Bu, Bizans'ın "hatip-diplomat" tipinin "gözlemci-diplomat" tipine yer verme pratiğiydi. Komşu ülkeleri birbirine düşürme fikri, Bizans hükümetini bu ideallerin zayıf yönlerini, ana kaynaklarını ve amaçlarını öğrenmeye zorladı. Bu nedenle Bizans imparatorlarının yabancı ülkelere gönderdiği elçiler ile Yunan şehir devletlerinin elçileri arasındaki temel fark, yüksek ses ve güzel konuşmanın temel niteliği olan "hatip-diplomat" tipinin, Bizans'ta belli bir eğitim alıp giden ülkelerde ana görevi, gözlem yapmak, ülkelerin iç işleri ve diğer devletlerle ilişkileri hakkında bilgi toplamak ve bu konuda ayrıntılı raporlar hazırlamak olan yeni bir diplomata, yani "gözlemci-diplomata" bırakmaktı[33].

6. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Diplomasi

Osmanlı devleti, hükümdarlığı döneminde diplomasi ve konsolosluk bakımından kendine has bir yöntem izlemiştir. Osmanlı İmparatorluğu XVIII. yüzyılın sonuna kadar geçici diplomasi ile diğer tebaalara ilişki sağlamak yolunu seçmiştir. Ancak Avrupa'da birçok devlet XV. ve XVI. yüzyıllarda sürekli diplomasi yoluna geçilmiştir.

Osmanlı devleti tarafından geçici veya tek taraflı diplomasi yolunun seçilmesi diğer toplulukları veya devletlerden kendisini üstün görmesiydi. Osmanlı devleti, kendisine böyle bir üstünlük politikası uygulayarak diğer süjeler hakkında istihbarat

---

31 **Tuncer**, Eski ve Yeni Diplomasi, s. 21, **Reçber**, s. 8.

32 **Mart,** Nutt, "The Return of Byzantine Diplomacy", ICDS Diplomaatia, Russia 2014, https://icds.ee/ en/the-return-of-byzantine-diplomacy/

33 **Tuncer**, Eski ve Yeni Diplomasi, s. 21

veya bilgi edinmeyi önemli kılmamıştır. Osmanlı devleti, bu tebaa tarafından daimi temsil yoluyla temsil edilmeyi benimsemiştir[34].

Osmanlı devleti tarafından geçici olarak görevlendirilen[35] diplomatik personel[36], genel olarak şu yetkileri kullanmıştır: Antlaşmaları müzakere etmek, barış teklif etmek, barış görüşmeleri yapmak veya arabuluculuk yapmak, iyi dostluk ilişkileri kurmak, Osmanlı devleti hakkında görüş ve kanaatlerini öğrenmek, Osmanlı padişahının gelişini bildirmek, devletin alacaklarını tahsil etmek, vergi istemek, hediyeler getirmek, padişahın mektubunu almak, İmparatorluğun zaferini ilan etmek, Avrupa devletlerinin ülkelerinde yapılan taç giyme törenlerine katılmak vb.[37]

Osmanlı devleti geçici görevlerde bulunan elçilerinin gönderilmesinde büyük titizlik gösterirdi. Bu mensuplar, hizmet ettikleri devlet ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki barışın korunmasına veya sürdürülmesine katkıda bulunacak şekilde seçilmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde elçilerin yabancı dil bilmelerine, itibar ve mevki sahibi olmalarına özen gösterilmiştir. Yurtdışında görev yapan elçilere, yola çıkmadan önce saymanlık, nişancılık, beylerbeylik, kazaskeri gibi unvan veya yetkiler verilmiş, görevleri sona erdikten sonra bu statü geri alınmıştır. Osmanlı devleti'nde elçi olarak seçilenler, genellikle İslam'ı tercih eden, savaşta esir düşen veya erken yaşta İstanbul'a getirilen ve Enderun okullarında eğitim gören eğitimli kişilerdi. Bu insanlar genç yaşta Osmanlı devletine geldikleri için kendilerini Türk olarak kabul ettiler. Türk etnisitesi olan elçiler Osmanlı'nın en gözde ailelerinden tayin edilirdi. Osmanlı İmparatorluğu elçileri genellikle hizmet verecekleri devletin ülkesine çok kalabalık bir heyet ile gitmeyi tercih ederlerdi.

Osmanlı devleti için protokole büyük önem arz etmekteydi ve gittikleri devletle ilgili bilgileri (çoğunlukla protokol hakkında) ve edindikleri izlenimleri hazırladıkları

---

34 **Yurdusev,** A. Nuri, Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconvetional, Palgrave Macmillan, Ankara, 2004, s. 6.

35 **Yurdusev,** s. 7**.**

36 **Berridge,** JAMES, s. 83.

37 **Yurdusev,** s. 37.

elçilik raporları (raporlar) aracılığıyla aktarmışlardır. Bu elçilikler daha sonra Osmanlı İmparatorluğu içinde başlatılan ıslahat hareketinin kaynağı olmuştur.

Yukarıda genel ve soyut olarak anlattığımız Osmanlı Devleti'nin tek taraflı diplomasi yöntemi, İmparatorluğun durgunluk veya gerileme döneminde olumsuz etki yapmıştır. Zira Osmanlı devleti'nin elçileri aracılığıyla diğer konularda hemen bilgi alması mümkün olmamıştır.

Osmanlı devleti, aşağıda ele alacağımız sürekli diplomasi yöntemine Avrupa devletlerinden daha sonra geçmiştir. Bu yöntemi ilk tatbik eden Osmanlı Padişahı III. Selim (1789-1807) olmuştur[38]. Bu bağlamda Osmanlı devleti, padişahın Batı Avrupa devletlerini yakından tanıması ve Osmanlı Devleti aleyhine gelişen ekonomik, sosyal ve teknolojik koşullar nedeniyle 1793 yılında sürekli diplomasi yolu seçilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk sürekli elçiliği 1793 yılında İngiltere'de kurulmuş ve padişah tarafından Yusuf Agah Efendi elçi olarak gönderilmiştir. Yusuf Agah Efendiye refakat edecekler arasında katip Mahmut Raif Efendi, aynı zamanda bir Müslüman, diğeri Hristiyan iki görevli ve iki Rum tercüman yer almıştır. Osmanlı devleti adına tayin edilen daimi elçi, padişah adına yazılan mektup anlamına gelen devletin (hükümdar vb.) veya kurumun resmi adını törenle takdim ettikten sonra göreve başlamış sayılmıştır[39].

7. Sürekli Diplomasiye Geçiş

15. yüzyılda İtalyan şehir devletleri arasında daimi diplomasiye geçişin yaşandığı söylenebilir[40]. İtalyan şehir devletleri Papalık ve Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'ndan bağımsız olduktan sonra kendilerini güvende görmediler ve aralarında ticari ilişkilerin artması ile birlikte birbirleriyle diplomasi uzlaş yolunu kabul ettiler[41]. Bu sayede faaliyetler açısından karşılıklı kontrol imkanına sahip

---

38 **Yurdusev,** s. 114**.**

39 **Reçber**, s. 9-11

40 **Bozkurt,** Enver / **Kütükçü,** Akif / **Poyraz,** Yasin, Devletler Hukuku, 5.Baskı, Ankara 2009, s. 207; **Tuncer**, Eski ve Yeni Diplomasi, s. 23

41 **Reçber**, s. 11-12

olmayı ve politikalarına bu çerçevede yön vermeyi amaçlamışlardır[42]. Daimi diplomasi yolu uygulanması ile Avrupa'da gelişen Rönesans arasında da bir bağlantı olduğunu ifade etmek gerekir. Çünkü Rönesans'ın getirdiği siyasi, sosyal, ekonomik vb. gelişmeler diplomasinin gelişmesine de yardımcı olmuştur.

Sürekli diplomasiye geçişle beraber milletlerarası düzeyde hizmet edecek personel, her bir devletin tercihine bağlıydı. Gidilecek ülkede barınma sorunu, hastalığa yakalanma, ülkeden uzak olma, yetersiz maaş veya geçim gibi faktörler bu konuda olumsuz belirleyiciler olmuştur. Devletler hukuku konularının diplomasiye önem vermeye başlaması ve teknolojik gelişmelerle beraber diplomatik mensupların çoğalmasını beraberinde getirmiştir.

Daimi elçilerin yerleştirilmesi ve geliştirilmesinde; Uluslararası ilişkilerin artması, yoğunlaşması ve sürekliliği kuşkusuz büyük rol oynamıştır. Sürekli diplomasinin gelişmesiyle birlikte diplomatik temsilciler ve görevlileri diğer yeni bir memur sınıfı ortaya çıktı. Daimi elçilik beraberinde hangi devlet temsilcisinin önce geleceği veya diplomatik bağışıklık ve imtiyazların ne olacağı konusunda yeni sorunları da beraberinde getirdi. Lakin, bu sorunlar çoğunlukla 1818 Aix-la-Chapelle Kongresinde kabul edilen kurallarla çözülmüş ve özellikle diplomatik temsilcilerin sınıfları ve protokol kuralları belirlenmiştir[43].

Böylelikle, devletler ile uluslararası hukukun ana konusunu oluşturan uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki ilişkiler, ilke olarak diplomatik misyon üyesi tarafından icra edilmektedir. Bu sebeple her devlette diğer fertlere bakıldığında yabancı diplomatlara bazı ayrıcalıklar ve bağışıklıklar tanınmıştır. Eski dönemlerde milletlerarası örf-adet kuralları ile yürütülen diplomatik ilişkiler[44], özellikle BM Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından çalışmalara konu olmuştur[45].

---

42 **Tuncer**, Eski ve Yeni Diplomasi, s. 23, **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz,** s. 207.

43 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz,** s. 208

44 **Berridge / James,** s. 80.

45 **Reçber**, s. 11-12

8. II. Dünya Savaşı Sonra Diplomasi

1945 yılından sonra uluslararası düzeyde ilişkiler değişmiş ve Batı devletleri Komünist cephe ile ilişkileri hakkında düşünmüşler[46]. Uluslararası hukukun gelişmesine paralel olarak, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında diplomatik temsil ilişkileri de gelişmiştir; Hem diplomasi temsilcilerinin sayısı hem de temsilcilerin üstlendikleri görevlerin niteliği yeni düzenlemeleri zorunlu kılmıştır. BM Milletler Hukuku Komisyonu'nun kodifikasyon çalışmaları, bu konuda önemli uluslararası antlaşmaların imzalanmasına yol açmıştır. Bu açıdan 1961 Viyana Diplomatik İlişkiler Sözleşmesi en önemli düzenlemedir. Geçmişten beri temsil ilişkilerinde önemli yer alan örfi-adet hukuk kurallarının 1961 Viyana Sözleşmesi ile kodifikasyonu gerçekleştirilmiş ve böylece devletler arası ilişkilerin çerçevesi şüpheye yer bırakmayacak şekilde tespit edilmiştir.

Evrensel ve bölgesel örgütlerin uluslararası toplum açısından önemli bir konuma gelmesinden sonra temsil ilişkisi yeni bir bakış açısı kazanmıştır[47]. Uluslararası ilişkilerin yürütülmesinde devletlerin olduğu kadar bu kuruluşlar tarafından da temsilci kullanılması ve devlet temsilcilerinin kabul edilmesi temsil ilişkisinin önemini artırmıştır.

Devletlerin uluslararası düzeyde her ilişki için temsilci kullandıkları ve araç olarak bireylerden yararlandıkları bir gerçektir. Önceki dönem açısından devletler arası ilişkilerde temsilci kullanımı sadece belirli konularda gerekli görülmüştür. Ortaçağın sonuna kadar bir devlet, bir sorunu çözmek, törenlere katılmak, savaş ilan etmek, barış ilan etmek gibi nedenlerle bir diğerine temsilciler göndermiştir.

Diplomatik ilişkiler[48] ve imtiyazlara ilişkin ilk taslak, 1957'de BM Milletler Hukuku Komisyonu'nun Dokuzuncu Toplantısında kabul edilmiş ve bu taslak hükümetlere görüşlerine gönderilmiştir. Bu tasarıda sadece daimi diplomasi

---

46 **Wright,** Quincy, "Western Diplomacy Since 1945", The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Sage Publications, Inc, Vol. 336, 1961, s. 144.

47 **Wright,** s. 144.

48 Dıplomatik ilişkilerin anlatımı için bkz. **Berridge / James,** s. 80.

temsilcilerine hitap edildi; Özel ve geçici amaçlarla gönderilen ad hoc diplomasi[49] temsilcilerinin durumu hakkında bir sonraki toplantıda görüşülmek üzere bir rapor düzenlenmesi istendi[50].

21 devlet 1957 taslağına görüşlerini bildirdi; BM Uluslararası Hukuk Komisyonu 1958' deki Onuncu Toplantısında tasarıda bazı değişiklikler yaptı. Son olarak, bu çalışmalar en son 1961 yılında "Diplomatik İlişkilere İlişkin Viyana Sözleşmesi"nde imzalanması ile sonuçlanmıştır[51].

C. Diplomasi Temsilcilerinin (Diplomasi Ajanları)

(diplomatic agents and employees; agents et employes diplomatiques; Diplomaten und Angestellte) Sınıflandırılması ve Görevleri

Eski dönemlerde Meksikalılar savaş başlamadan önce düşmanlarına üç çeşit elçi gönderirlerdi. İlki yapılan hareketin veya tecavüzün tazmini için yabancı şefe, ikincisi şefe tazyik etmeleri için asillere, üçüncüsü ise tehdit eden tehlikeyi haber vermek için yabancı halka gönderilirdi. Kabile dönemlerinde savaştan önce mutlaka görüşmeler gerçekleştirilirdi. Ayrıca savaşa başlamadan önce savaş ilanı edilir ve edilmemesi hoş görülmezdi.

Bundan başka, eski dönemlerde kabilelerde elçilerin, diplomatların bazı bağışıklıkları vardı, hatta savaş ilanını bildiren temsilciye dahi dokunulamazdı. Kızılderililer ve eski Meksikalılarda diplomatlardan birinin güvenliğine taarruz eden idam edilirdi. Eski Çin, Hind, Mısır, Sümer, Asur ve Fenike belgelerinde de buna rastlanılmaktadır. İlkel kavimlerde diplomatik temsilci olarak kadınların da seçildiği bilinmektedir.

---

49 Ayrıntılı bilgi için bkz. **Berridge / James,** s. 3.

50 **Meray,** L.Seha, Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Dokuzuncu Toplantısı (1957), AÜSBFD, C.13, s. 1, Ankara 1958, s. 133

51 **Meray,** L.Seha, Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Onuncu Toplantısı (1958), AÜSBFD, C.14, Ankara 1959, s. 23-24; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 208

Avrupa'da daimi diplomatik temsilcilerin tayini orta çağda milli devletlerin Fransa'nın, İspanya'nın, İngiltere'nin ortaya çıkmasına rast gelir. İlk daimi elçiyi 1457'de Milano Dükü Kont Sfroza'nın Cenova'ya tayin ettiği bilinmektedir. 1463'te de Fransız kralı On Birinci Lui'ye bir daimi elçi yollamıştır. Floransa ise Avrupa'nın büyük zenginleri Mediciler sayesinde birçok yerlere temsilciler yollamak imkanını elde etmiştir. Böylece yeni diplomasinin yuvası İtalya oldu. Osmanlı İmparatorluğu tarafından İngiltere'ye ilk daimi elçi 1794'te gönderildi.

Tüm bağımsız devletler, aktif ve pasif elçilik, yani büyükelçi gönderme ve kabul etme hakkına sahiptir. Ancak belirtmek gerekir ki, diğer devletlerle herhangi bir temsilci göndermeyi reddeden bir devletin uluslararası toplumda yeri yoktur[52].

Tüm bağımsız devletler, yollayacağı temsilcileri serbestçe seçmek hakkına sahiptir, fakat kabul edecek devlet bununla bağlı değildir, başka deyişle devlet hem istemediği bir devletle diplomatik ilişkiler[53] kurmayı reddedebilir, hem de istemediği temsilciyi *persona non grata* sayarak kabul etmeye bilir. Fakat red sebepleri keyfi olmamalı ve mümkünse zikredilmelidir. Teamül hukukunda tatsız olaylara ve redde mani olmak için önceden mahrem bir araştırma yapıp tayin edilecek kişinin çalışacağı memleket için kabul edilir bir şahıs olup olmadığını tespit etmek agreman (agreation) denilen adet olmuştur, ancak bu zorunlu bir kaide değildir [54].

1. Sürekli Diplomasi Temsilcileri

(permanent diplomatic agents; agents diplomatiques permanents; standige diplomasitche Vertreter)

Sürekli diplomasi temsilcisi denildiğinde "sürekli" ifadesinin anlamı iki devlet arasında geçici bir süreyle sınırlı olmayan, devamlı diplomatik temsil ilişkisinin varlığı anlaşılır. Bunun yanı sıra bu görevin sürekliliği içinde diplomasi

---

52 **Masalkovski,** Ile, "Judical Immunity of Diplomatic Missions As Part of The Scope of The Diplomatic Protocol", St. Kliment Ohridski Universty of Bitola, Bitola 2018, s. 89.

53 **Berridge / James,** s. 80.

54 **Altuğ,** Yılmaz, Devletler Umumi Hukuku, 10.Baskı, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1995, s. 124-125.

temsilcilerinin kişi olarak belli bir süre görev yaptıktan sonra merkeze çağrılması veya başka bir devlete atanması da olanaklıdır[55].

a) Devletler Nezdinde

Diplomasi mensupları mensup oldukları devletlerinin menfaatleri için hizmet eden özel kişilerdir. Uluslararası Sürekli Adalet Divanı Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Tarım İşlerinde Yetkisi konusu hakkında 10.8.1922 tarihli danışmasında "Devletler yalnızca görevlileri ve temsilcileri aracılığıyla hareket ede bilmektedirler" ifade etmiştir[56].

İlk kez milletlerarası hukukta diplomasi mensuplarının sınıflara bölünmesi 19.3.1815 tarihli Viyana Kongresi Son Senedinde yer alan yönetmenlik (Reglement) ile yapılmıştır[57]. Ayrıca 1818 Aix-la Chapelle Kongresi ve 1961 Viyana Sözleşmesi ile diplomatik temsilciler sınıflandırılmıştır[58]. 1815 Viyana Kongresinde söz konusu yönetmenlikte diplomasi temsilcileri üç sınıfa bölünmektedir:

1) Büyükelçiler ve papalık temsilcileri (Papa'nın yolladığı legatus'lar veya nons'lar);

2) Devlet başkanı nezdinde atanan elçiler ve öteki temsilciler;

3) Dışişleri Bakanları nezdinde atanan maslahatgüzarlar (işgüderler)[59].

Günümüzde milletlerarası hukukta diplomasi görevlileri yukarıda saydığımız temsilcilik görevlilerinden, şeflerinden başka, ayrıca onların yardımcılarından da oluşmaktadır. Diplomasi ilişkilerini düzenleyen en önemli belgesini oluşturan ve büyük ölçüde yapılageliş kurallarını da kodifiye ettiği kabul edilen 18.4.1961 tarihli Viyana Diplomasi İlişkileri Sözleşmesinin 1. maddesi diplomasi temsilcisi olarak misyon şefi ve misyonun diplomatik statüye sahip bütün mensuplarını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, diplomasi temsilcileri bütün diplomatik personel

---

55 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 212.

56 **Pazarcı,** Hüseyin, Uluslararası Hukuk, 11. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2012, s. 379.

57 **Pazarcı**, Uluslararası Hukuk, 11. Baskı, s. 379.

58 **Altuğ**, s. 125.

59 **Pazarcı**, Uluslararası Hukuk, 11.Baskı, s. 379; **Altuğ**, s. 125; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 212.

anlamına gelmektedir. Belirtmek gerekir ki, uluslararası uygulamada devletlerin bu sınıfa soktuğu genellikle Dışişleri meslek memurlarının ve belirli ölçüde de öteki Bakanlıklar memurlarının oluşturduğu şunlar olduğu görülmektedir: 1) Büyükelçi; 2) Müsteşar; 3) Başkatip; 4) İkinci Katip; 5) Üçüncü Katip; 6) Ataşe.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere diplomasi temsilcilerine görevleri sırasında diplomatik personele dahil olmayan diğer görevliler de hizmet etmektedir. Bunlardan en esası, çoğu merkezde Dışişleri Bakanlığının idari ve teknik kadrolarında görev yapan idari ve teknik personeldir. Bunlardan en önemlisi; idari memurlar, haberleşme teknisyenleri ve sekreterlerdir. Bunların yanısıra diplomasi mensuplarına hizmet eden diğer sınıfa ise sürücü, aşçı, hizmetli vb. hizmet personeli dahildir.

Böylelikle, devletin diplomasi temsil personeli üç sınıfı kapsamaktadır: 1) diplomatik personel[60] (diplomatic staff); 2) idari ve teknik personel (administrative and technical staff); 3) hizmet personeli (personal service). Bunların dışında, çok sınırlı açıdan diplomatik personelin özet işlerinde çalışan özel hizmetçilere ilişkin olarak da kimi kurallara rastlanmaktadır[61].

Temsilcilere tanınan bağışıklıklar onların kendi ülke develerini gereği gibi temsil edebilmeleri için verilmiştir[62]. Bu gereklilik diplomasi temsilcisinin yargı bağışıklığının devletlerin yargı bağışıklığından daha geniş olmasını gerektirir[63]. 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesinde diplomasi temsilcilerinin esas görevleri olarak gösterilmiştir: 1) Devletini kabul eden devlette temsil etmek; 2) İki devlet arasında ilişkileri geliştirmek; 3) Devleti adına görüşmeler yapmak; 4) Devletinin ve yurttaşlarının uluslararası hukuk tarafından tanınan hak ve çıkarlarını korumak; 5) Yasal yollar çerçevesinde kabul eden devlet hakkında bilgi toplamak ve

---

60 Diplomatık personel ifadesinin anlatımı için bkz. **Berridge / James,** s. 83.

61 **Pazarcı**, Uluslararası Hukuk, 11. Baskı, s. 379-380.

62 **Toluner,** Sevin, Milletlerarası Hukuk Dersleri, 4. Baskı, Beta, İstanbul 1989, s. 366.

63 **Nomer,** Ergin, Devletlerin kazai muafiyeti, İHFM, C. 15, s. 1-4, Ayrı Baskı, s. 18

değerlendirmeler yapmak[64]. Eğer bir devletin diplomasi temsilciliği bulunduğu halde konsolosluğu bulunmuyor ise o diplomasi temsilcilik tarafından konsolosluk görevleri icra edilebilir[65].

Türkiye bakımından bu görevler, 4009 sayılı Dışişleri bakanlığının Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanunun yurtdışına yönelik olan görevleri içerisinde mevcuttur.

Kabul eden devlet diplomasi görevlilerinin saydığımız bu görevleri icra edebilmesi için gereken bütün çalışma koşullarını yaratması gerekmektedir[66].

Kabul eden devletin diplomasi temsilcileri ve görevlilerinin çalışmalarının kolaylaştırılmasına yönelik diğer önemli yükümlülüğü mensupların ülkede serbest dolaşımını sağlamaktır[67]. Devletin genel güvenliğini sağlamak durumu ile ilgili devletin kurduğu yasak bölgelere girmek istisna durumu istisna olaraktan, bu konuda serbestlik görüşü uygun görülmüştür[68].

Bunun yanı sıra, gönderen devletin diplomasi temsilcilerinin ve görevlilerinin de kabul eden devlete karşı yükümlülükleri mevcuttur. Örneğin, diplomasi mensupları bağışıklık ve ayrıcalıklarına zarar gelmeksizin kabul eden devletin bütün yasalarına uymak zorundadırlar[69]. Diplomasi temsilcilerinin diğer bir yükümlülüğü ise kabul eden devletin hiç bir şekilde içişlerine karışmamaları gerektiğidir[70].

İlaveten, gönderen devletin görevlileri gerçekleştireceği bütün işlemleri kabul eden devletin Dışişleri Bakanlığı veya kabul eden devletçe belirlenmiş diğer devlet

---

64 1961 Viyana Sözleşmesi, md. 3/1.

65 1961 Viyana Sözleşmesi, md.3/2.

66 1961 Viyana Sözleşmesi, md. 25.

67 **Çamyamaç,** Anıl, "Diplomatik Temsilciler ve Onlara Tanınan Hareket ve Seyahat Serbestisi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 21, s. 2., İzmir, 2019, s. 460-461.

68 1961 Viyana Sözleşmesi, md. 26. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

69 1961 Viyana Sözleşmesi, md. 21. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

70 1961 Viyana Sözleşmesi, md. 41/1, birinci cümle. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

kurumu vasıtasıyla yürütmeleri zorunluluğudur[71]. Ayrıca, diplomasi mensuplarının kabul eden devlet ülkesinde herhangi bir mesleki veya ticari faaliyette bulunmamaları gerekir [72].

Diplomasi görevlilerinin olağandışı durumlarda üçüncü bir devletin ve kabul eden devletin rızası ile üçüncü devlet adına işlemler yapabilir. Bu durumlardan en başlıcası, eğer üçüncü bir devletin kabul eden devlet ülkesinde temsilciliği yoksa, üçüncü devletin ve kabul eden devletin izni ile üçüncü devlet vatandaşlarının haklarının korunmasına ilişkin geçici olarak işlemler yapılabilinir[73]. Diğer durum olarak, iki devlet arasında diplomatik ilişkilerin kesildiği zaman gönderen devlete ait temsilcilik binasının, arşivlerinin ve mallarının korunması kabul eden devletin rızası ile, bir üçüncü devlete bırakması halidir[74].

Aynı bir devlet nezdinde görev yapan bütün diplomasi mensupları "Kordiplomatik" (Corps diplomatique)[75] adı altında bulunmaktadır. Kordiplomatiğin hiçbir hukuksal statüsü yoktur ve 1961 Diplomasi İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesinde her hangi bir hükümle bağlı değildir. Kordiplomatiğin görevleri şunlardır: 1) Protokol gereği bir devlet nezdinde temsil edilen tüm devletler adına temsil görevi; 2) Bir devletin diplomasi temsilcilerinin ortak haklarının ve ayrıcalıklarının korunması görevi. "Doyen" adı verilen bir diplomasi temsilciliği şefi tarafından kordiplomatiğin bu görevleri icra edilmektedir[76].

---

71 1961 Viyana Sözleşmesi, md. 41/2. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler /Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

72 1961 Viyana Sözleşmesi, md. 42. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler /Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

73 1961 Viyana Sözleşmesi, md. 46. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler /Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

74 1961 Viyana Sözleşmesi, md. 45/b. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler /Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

75 Ayrıntılı bılgı için bkz. **Berridge / James,** s. 72.

76 **Pazarcı**, Uluslararası Hukuk, 11. Baskı, s. 382

b) Uluslararası Örgütler Nezdinde

Bilinmelidir ki, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası örgütler kurulmuş ve ilk defa sürekli temsilcilik açmaya başlamışlar. Milletler Cemiyeti ve Uluslararası Çalışma Örgütü, nezdinde ilk sürekli temsilcilik kurulan uluslararası örgütlerdir.

Uluslararası örgütler nezdindeki sürekli temsilcilikleri ve oradaki diplomasi temsilcileri ve görevlilerine ilişkin kurallar devletler nezdindeki sürekli temsilcilikler ve oradaki diplomasi temsilcileri ve görevlilerine ilişkin kurallara bakıldığında farklılıklar görünmektedir[77]. Bunun sebepleri bunlardır: Birincisi, uluslararası örgütlerin yetki kapsamının ve çalışma üslubunun devletlerden değişik olmasıdır. Ayrıca, uluslararası örgütlere üyelik meseleleri sürekli temsilciliklere ilişkin kurallara etki etmektedir. İkincisi ise uluslararası örgütlerin bir ülkesi bulunmuyor ve onların bir kaç devlet ülkesinde kurulması ve görev yapması gerekmektedir. Bu durum bazen örgütün merkezinin yerleştiği ülkenin devreye girmesini gerektirmektedir.

Uluslararası örgütler nezdindeki sürekli diplomasi temsilcileri ve görevlileri de, devletler nezdindekiler gibi, üç sınıf personeli kapsamaktadır[78]. 1) diplomatik personel[79]; 2) idari ve teknik personel; 3) hizmet personeli. Bütün bunların başında sürekli temsilcilik şefi ya da misyon şefi bulunmaktadır. Sürekli delege (daimi delege) statüsü kimi örgütlerde sürekli temsilcilik şefine bahşedilir[80].

Uluslararası örgütler nezdindeki sürekli diplomasi temsilcilerinin görevleri mensup oldukları devletlerin ilgili örgüte üye olup olmamasına göre değişiklik

---

77 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", Diplomatic Law and Litigation, Washington 2018, s. 13. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

78 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 8. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

79 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 7. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

80 **Pazarcı**, Uluslararası Hukuk, 11. Baskı, s. 385

göstermektedir. Şöyle ki, onlar ikiye ayrılmaktadır: 1) üye devletler için sürekli temsilcilik (permanent mission); 2) Üye olmayan devletler için sürekli gözlemci temsilciliği (permanent mission of observation)[81].

Sürekli temsilci ve ona bağlı diplomasi temsilciliklerinin görevlerinin bir bölümü devletler nezdindeki sürekli temsilciliklerinkilerle benzerlik göstermektedir. Bunlara aittir: 1) Örgüt nezdinde devletini temsil etmek; 2) Örgüt ilişkileri yürütmek; 3) Örgütle ya da örgüt çerçevesinde görüşmeler yürütmek; 4) Örgütün faaliyetlerini izlemek ve devletine bildirmek; 5) Örgüt nezdinde devletinin çıkarlarını korumak[82].

2. Geçici (Ad hoc) Diplomasi Temsilcileri

(Ad hoc diplomatie, diplomatie ad hoc, Ad-hoc Diplomatie)

Uluslararası düzenlemede devletler ilişkilerini yalnızca diplomasi temsilcileri aracılığıyla yürütmeyip kimi sorunlarını geçici, yani "ad hoc" isimli ve belirli süreler için görev yapan özel kişiler çözmektedirler[83]. "Ad hoc" yani geçici diplomasi[84] temsilcilerinin gönderilmesi esasları bunlardır: 1) Uluslararası diplomatik konferanslara katılma; 2) uluslararası örgüt toplantılarına geçici olarak katılma; 3) bir ya da bir kaç devletle belirli bir konuda görüşmeler yapma; 4) belirli bir devlette törene katılma[85].

Heyet başkanından başka, geçici diplomatik heyetlerin kapsamı şu sınıflardan oluşur: 1) diplomatik personel; 2) idari ve teknik personel; 3) hizmet personeli[86]. Bir konferans ya da toplantıya katılacak diplomasi temsilcilerinin ve görevlilerinin, misyondaki görevinin ve yerinin, gidiş-dönüş tarihlerinin, kendisiyle gidecek olan aile efradının gönderen devletçe konferansa ya da uluslararası örgüte bildirilmesi

---

81 **Pazarcı**, Uluslararası Hukuk, 11. Baskı, s. 386

82 1975 Viyana Sözleşmesi, m. 6/a, b, c, d ve f.

83 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 9. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

84 "Ad hoc" dıplomasinin anlatımı için bkz. **Berridge / James,** s. 3.

85 **Pazarcı**, Uluslararası Hukuk, 11. Baskı, s. 388

86 1975 Viyana Sözleşmesi, md.45

şarttır. Aynı bilgilerin konferans ya da uluslararası örgüt vasıtasıyla ya da gönderen devletçe ev sahibi olan devlete de gönderilmesi zorunludur[87].

Uluslararası örgütler nezdindeki sürekli diplomasi temsilcilerine uygulanan bağışıklıkların benzerlerinin konferans veya uluslararası toplantılara katılan geçici diplomasi temsilcilerine de tanınması uygun görülmüştür. Sadece yargı bağışıklığı konusunda onu söyleyebiliriz ki, hafif suçlar bakımından birtakım farklılıklar geçici temsilciler ve görevliler aleyhine olarak kabul edilmiştir[88].

Bu konuda, devletlerin öteki devletler nezdinde geçici olarak gönderdiği özel heyetler (special missions) bakımından uluslararası kodifikasyon örneği olarak 8.12.1969 tarihinde BM Genel Kurulunca kabul edilmiş olan Özel Heyetler (Misyonlar) Hakkında Sözleşmeyi gösterebiliriz[89].

Kabul eden devletin önceden özel diplomatik heyetlerin görevlendirilebilmesi için diplomatik ya da başka yollarla bilgilendirilmesi ve rızasının alınması şartı vardır. İki ya da daha çok devletin kabul eden devletin rızasını almak şartıyla tek bir heyet göndermesi de mümkündür. Kabul eden devlette görev yapan sürekli diplomasi temsilcilerinin ve konsolosluk görevlilerinin özel heyetlerin içinde bulunabilir. Özel heyetler heyet başkanından başka, diplomatik personel, idari ve teknik personel ve hizmet personelinden ibarettir.

Kabul eden devlet her an ve hiçbir açıklama yapmaksızın özel heyetler için gönderen devletin geçici diplomasi mensuplarını istenmeyen kişi (persona non grata) ilan etmede serbesttir[90].

---

87 1975 Viyana Sözleşmesi, md.47

88 **Ryan,** M. Scoville, "Ad Hoc Diplomats", Duke Law Journal, Durham, 2019, s. 911-916.

89 8.12.1969 tarihinde BM Genel Kurulunca kabul edilmiş olan Özel Heyetler (Misyonlar) Hakkında Sözleşme

90 **Çalışkan,** Alican, "İstenmeyen kişi-persona non grata", Lisa Dergi, http://www.ilsaedergi.com/istenmeyen-kisi-persona-non-grata/

Özel heyet üyelerinin görevleri bu nedenlerle sona erer: 1) tarafların bu yönde antlaşmasıyla; 2) görevini yerine getirmesiyle; 3) öngörülenin sürenin uzatılmadan sona ermesiyle; 4) gönderen devletin göreve son vermesiyle; 5) kabul eden devletin görevin sona erdiğine dair karar verip bunu karşı taraf bildirmesiyle. İki devlet arasındaki diplomasi veya konsolosluk ilişkilerinin kesilmesi kendi başına özel heyetin görevini sona erdirmemektedir.

Özel heyetler üyesi diplomasi temsilcileri ve görevlileri ve onlara refakat eden aile efradı diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan faydalanmaktadırlar. Bu bağışıklık ve ayrıcalıklar bir devlet nezdinde gönderilen sürekli diplomatik temsilcilikler ile sürekli diplomasi temsilcileri ve görevlileri için 1961 Viyan Diplomatik İlişkiler Sözleşmesi çerçevesinde tanınan bağışıklık ve ayrıcalıklarla büyük hacimde aynıdır [91].

3. Milletlerarası Memurlar

Uluslararası uygulamada milletlerarası memurlar milletlerarası örgütlerin faaliyetlerini icra eden ve menfaatlerine hizmet eden kişilerdir[92]. Onların vazifesi örgüt için çalışmak, örgütün amacını gerçekleştirmek ve sadece mensup oldukları örgüte karşı sorumlu olmaktır[93]. Örneğin, BM örgütü ya da BM uzmanlık kurumlarında görev yapan mensupların statüsü belirttiğimiz gibidir. Milletlerarası memurlar örgüt adına hareket ettiklerinden, uyruğu bulundukları devletten talimat almaz ve örgüt adına yaptığı faaliyetlerden dolayı vatandaşı olduğu devlete hesap verme gibi bir zorunlulukları yoktur. Milletlerarası örgütlerin devletler hukukunun bir kişisi olarak faaliyetlerini daha etkin şekilde yürütebilmek için devletler nezdinde diplomasi temsilciliği açabilir[94].

---

91 **Pazarcı**, Uluslararası Hukuk, 11. Baskı, s. 389-390.

92 **Amien,** s. 5.

93 **Özman,** Aydoğan, Milletlerarası Memurlar, E.Hirsche Armağan, Ankara 1964, s. 79.

94 **Pazarcı**, Uluslararası Hukuk, 11. Baskı, s. 213-214.

D. Temsil İlişkilerinin Kurulması ve Sona Ermesi

Uluslararası hukuk kurallarına göre diplomatik ilişkilerin kurulması devletlerin karşılıklı rızası ile olanaklıdır[95]. Bu durum 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesinin[96] 2. maddesinde belirtilmiştir. Böyle bir rıza, iki devlet arasında bir antlaşma ile veya sözlü olarak uzlaşıya varılarak karar alınması yolu ile hayata geçirilir.

Gönderen devlet diğer devletlerin, yani kabul eden devletin ülkesine göndereceği diplomatik temsilcilerini sahip olacağı nitelikler bakımından kendi iç mevzuatıyla tayin eder. Temsilci tayin ederken iki devlet arasında uluslararası düzeyde ilişkiler kurulduğundan ilgili kabul eden devletin fikrini almak milletlerarası pratikte kabul edilmiş davranış biçimidir. Böylelikle, bir temsilci resmen tayin edilmeden önce, kabul eden devletin muvafakatini (agreement) alınması gereği duyulmaktadır[97].

Devletler temsilcisini göndermek üzere seçerken özgürdürler, aynı zamanda kabul eden devlet o temsilciyi misyon üyesi olarak kabul veya reddetmekte serbesttir. Nezdinde bir diplomasi temsilci gönderilecek olan devlet, gönderilecek temsilciyi şahsi, siyasi, sosyal veya dini sebeplerle istemeyebilir[98].

Diplomatik İlişkiler hakkında Viyana Sözleşmesine göre, gönderen devletin kabul eden devlete gerekli bilgilendirme yapmasından sonra, eğer kabul eden devletlerden biri itiraz etmezse, bir diplomasi temsilcisi birden fazla devlet adına görevli olmak üzere tayin edilebilir. Eğer bir diplomasi temsilcisi birden fazla devlet

---

95 **Berridge / James**, s. 77.

96 Sözleşme, 18.4.1961 tarihinde imzalanmış, 24.4.1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir.Türkiye ise 4.9.1984 tarih ve 3042 sayılı kanunla onaylamıştır.Adı geçen sözleşme bundan sonra kısaca "1961 Viyana Sözleşmesi" olarak anılacaktır.

97 **Akipek,** Ö. İlhan, Devletler Hukuku II, İstiklalal Matbaası, Ankara 1965, s. 105; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 209.

98 **Meray,** L. Seha, Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü, AÜSBFD, C.11, s. 3, Ankara 1956. s. 83; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 209

nezdinde görevlendirilmişse, o zaman sürekli bulunmadığı devlet ülkelerinde maslahatgüzar bulundurması gerekir.

Diplomasi temsilcisi kabul eden devlet tarafından muvafakat alır ve gönderen devlet başkanından aldığı ve gittiği ülkenin devlet başkanına hitaben yazılmış bir itimatname taşır. İtimatnamede temsilcinin sınıfı ve resmi sıfatı belirtilir, aynı zamanda kabul eden devletin temsilciye itimat etmesi istenir. Diplomasi temsilcisi sürekli değil de, geçici sebeple gönderilmişse yine de gönderen devlet tarafında yetki mektubu ile refakat ettirilir[99].

Türkiye'de diğer ülkelere gönderilecek büyükelçi ya da maslahatgüzarlar Bakanlar Kurulunun kararnamesi ile atanmaktadır. Göreve atanan diplomasi temsilcisi gönderen devlet tarafından itimatname götürmesi gerekmektedir. Kabul eden devlete iltimatnamenin sunulması ile diplomasi temsilcisi resmen göreve başlamış sayılır.

Temsil görevinin sona ermesi için gönderen veya kabul eden devlet karşı tarafa kendi iradesini bildirir ve uygulamada, değerlendirme konusu yapılmaksızın taraflardan birinin bu konuda teşebbüsü yeterli olmaktadır[100].

Diplomatik İlişkiler hakkında Viyana Sözleşmesine göre, diplomatik personelin görevi 2 durumda son bulur: ya gönderen devletin kabul eden devlete, diplomasi temsilcisinin görevinin sona erdiğini bildirmesi ya da kabul eden devletin gönderen devlete, diplomasi temsilcisini tanımayı reddetmesi ile[101]. Viyana Sözleşmesinin 43. maddesinde sona erme nedenleri arasında "diğer haller dışında" ibaresine yer verilmiştir. Böylelikle, milletlerarası uygulamada bu sebepler kısıtlanmamış ve değişik nedenlere yer bırakılmıştır.

Bu sebepler üzerinde kısaca anlatım yapalım:

---

99 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 209; **Meray**, Hukuki Statü, s. 91-92.

100 **Sen**, s. 183-185.

101 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 43. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

a) Geçici görevin yerine yetirilmesi;

b) İstifa, terfi, emeklilik ve ölüm nedeniyle sona erme;

c) Geri çağırma;

d) Diplomatik ilişkilerin kesilmesi;

e) Savaş durumu;

f) Devlet başkanının değişmesi.

Gönderen devlet diplomasi temsilcisini belirli bir iş için görevlendirmişse, örneğin antlaşma görüşmelerine katılma veya gönderen devleti milletlerarası konferansta temsil etme gibi durumlarda görev bu işin tamamlanmasıyla sona erer. Ayrıca belirtmek gerekir ki, temsilci kabul eden devlette yararlandığı bağışıklıklara transit geçtiği ülkelerde de sahiptir.

Diplomasi temsilcisi istifa ede bilir, bu şahsi veya resmi nedenlerle olması fark etmeden temsil görevi de sona erer[102]. Bundan başka diplomasi temsilcisi kendi hükümetince terfi ettirilebilir ki, bu durumda eski görev tamamlanmış sayıldığından yeni görevle ilgili yeni itimatname verilmesi gerekir[103].

Temsilcilerin görev süresi belirlenmiş olabilir. Türkiye bakımından görevle ilgili istisnalar dışında, büyükelçilerin yurtdışında görev süresinin en çok altı ve öteki idari memurların da en çok beş yıl olduğu kabul edilmektedir. Bunun yanında milli mevzuata göre emeklilik yaşına gelen diplomasi temsilcilerinin de görevleri son bulmaktadır[104].

---

[102] **Meray,** L. Seha, Devletler Hukukuna Giriş, C.2, 3.Baskı, AÜSBF Yayınları, Ankara 1965, s. 49

[103] **Meray**, Devletle Hukukuna Giriş, s. 49; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 210;

[104] **Pazarcı,** Hüseyin, Uluslararası Hukuk III, 11.Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2012, s. 84. **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 210

Ayrı bir sona erme sebebi de diplomasi temsilcisinin ölümü teşkil eder. Ancak, temsilcinin aile efradı kabul eden devlet ülkesini makul süre içerisinde terkedinceye kadar diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıkları kullanabilirler[105].

Gönderen devlet diplomasi temsilcisini, meslekle ilgili veya cezai suç işleyen, meslek bakımından yetersiz görülen veya mesleğin gerektirdiği niteliklere sahip olmayan temsilciyi, geri çağırmak suretiyle her zaman görevine son verebilir. Türkiye'de böyle bir yetki Dışişleri Bakanlığına aittir.

Devletlerarası uygulamada, gönderen devlet temsilcisini merkeze çağırabilir. Bu durumda temsilcinin görevi devam etmektedir. Aynı zamanda kabul eden devlet de temsilciyi geri çağırabilir. Ancak, gönderen devlet bu talebi yerine getirmek zorunda değildir. Bu durumda, kabul eden devlet ya talebinden vazgeçer ya da temsilciyi istenmeyen kişi (persona non grata) ilan etmek yoluna gider. Milletlerarası uygulamada eğer ikinci yol tercih edilmişse, temsilcisi istenmeyen kişi ilan edilen devlet misillemede bulunmakta ve bu durum iki devlet arasında ilişkileri olumsuz yönde değişmektedir. Söylemek gerekir ki, böyle bir durum taraflar arasında diplomatik ilişkilerin[106] tamamen kesilmesine sebeptir[107].

Kabul eden devlet genellikle temsilcini kabul eden devletin yasalarına uymaması, içişlerine karışması veya yasadışı yollarla bilgi toplaması gibi nedenlerden dolayı istenmeyen kişi ilan eder. Fakat, bazen ilişkilerin genel durumunun iyi olamayan iki devlet de bir müeyyide olarak bu yola başvurulduğu rastlanmaktadır. 1961 Viyana Sözleşmesine göre kabul eden devlet her zaman diğer devletlerin diplomasi temsilcilerini istenmeyen kişi olarak ilan etmekte serbesttir. Devletler böyle bir karar aldıkları zaman onun açıklanmasını yapmakta mecbur değiller. İlgili temsilci makul bir süre içerisinde geri çağırılmaz ya da gönderen

---

105 **Sen**, s. 184-186.

106 **Berridge / James**. s. 77.

107 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 50-51, **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 211.

devlet geri çağırmayı reddederse, kabul eden devlet, adı geçen temsilciyi misyonun bir üyesi olarak tanımayı reddeder[108].

Milletlerarası uygulamada genelde siyasi sebeplerle kaynaklanan diplomatik ilişkilerin[109] kesilmesi zamanı temsilcinin görevi sona erecektir. Diplomatik ilişkilerin kesilmesine hangi sebeplerin yol açabileceğini belirleyen bir kural yoktur. İki devlet arasında diplomatik ilişkilerin kesilmesine yol açan en önemli sebep savaştır[110].

Bir devlet başkanının ölüm, istifası veya süresinin sona ermesi durumunda, kural olarak o devlet bakımından, gönderilen veya kabul edilen diplomasi temsilcisinin de görevi sona erer.

Yeni gelen devlet başkanı mevcut temsilcilere yeni itimatnameler gönderir ve ülkesinde bulunan temsilcilerin itimatnamelerini kabul eder.[111] Bu temsilciler, temsil görevlerinin sona ermesinden sonra itimatnamelerin gelmesine kadar geçen süre içinde diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanırlar[112].

II. Konsolosluk İlişkileri

A. Konsolosluğun Mahiyeti ve Diplomatik Temsil İlişkilerinden Farkı

Konsoloslar devlet tarafından başka bir devletin ülkesinde, çoğunlukla limanlarında, bu devletin müsaadesiyle, kendini tayin eden devletin ticaret ve gemicilik menfaatleri ile ilgili görevleri yapmak, bu devletin vatandaşlarının menfaatlerini korumak ve kolaylaştırmak üzere bulundurulan memurlardır.

---

108 **Sen**, 187.

109 **Berridge / James**, s. 77.

110 **Pazarcı,** Uluslararası Hukuk Dersleri III, s. 83-84; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. **211**; *Her savaş veya çatışma da diplomatik ilişkilerin kesilmesi sonucunu doğurmaz.Örneğin, İran-İrak Savaşı devam ederken uzun süre diplomatik ilişkiler kesilmemiş, savaş 1980'te başlamasına rağmen diplomatik ilişkiler 1987'de kesilmiştir.*

111 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 52.

112 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 212; **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 52.

Konsoloslar ile diplomasi temsilcileri aralarında bazı farklar mevcuttur. En temel fark konsolosların hukuki statü bakımından temsil sıfatına haiz olmamalarıdır. Konsolosların statüsü daha çok millidir. Ancak başka bir devletin ülkesinde görev yaptıkları, tayin eden devlet adına vazife gördükleri için sınırlı olsa da milletlerarası mahiyetleri de mevcuttur. Bu sebepten de konsolosların tayinleri, yetkileri, görevleri ve yararlandıkları ayrıcalıklar ve bağışıklıklar bakımından farklılıklar göstermektedir[113].

Uluslararası uygulamada diplomasi temsilcilerinin hukuki statüsünü belirleyen normlar daha çok teamüllerdir. Konsolosların hukuki statüsü de, genel olarak, ahdidir. Böylelikle, ilgili devletler arasında imzalanmış antlaşmalarla tespit edilmektedir. Ayrıca her devletin konsolosların statülerini belirleyen milli mevzuatları olmakla beraber, ilgili devletler arasında konsolosların statüleri hakkında dostluk, gemicilik ve ticaret antlaşmaları mevcuttur.

Konsolosluk hukukunda isabetli kodifikasyon çalışmaları bulunmaktadır. BM Devletler Hukuku Komisyonu, 1960'da onikinci toplantısında, konsolosluk münasebetleri konusunda 1955'de başlamış olan çalışmaları tamamlamış ve 65 maddelik sözleşme tasarısını geçici olarak kabul etmiştir. Daha sonra Viyana'da 4 Mart-22 Nisan 1963'de doksan iki devletin katılmasıyla toplanan konferans neticesinde, 24 Nisan 1963'de 79 maddelik Konsolosluk Münasebetleri Hakkında Viyana Sözleşmesi imzalanmıştır[114].

B. Konsolosluk İlişkilerinin Tarihi Gelişimi

Konsolosluk kurumu ilk defa Eski Yunanistan'da yaranmış ve daha sonra asıl gelişimini 13. yüzyılda İtalyan şehir devletleri ve liman kentleri arasındaki ticari ilişkilerde yaygınlaşmıştır[115].

---

113 **Amien**, s. 6.

114 **Meray,** L. Seha, Devletler Hukukuna Giriş, C. 2, 3. Baskı, AÜSBF Yayınları, Ankara 1965, s. 55-56.

115 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 228.

Eski Yunan devletlerinde antik çağlarda konsolosluğun temel taşı gibi görebileceğimiz ***proxenio*** olarak tanımlanan bir kurum bazı kent devletlerinin vatandaşlarının ülkelerinde ticaret yapma hakkı tanındıktan sonra, orda atanan devlet vatandaşlarının haklarını ve çıkarlarını korumaya yönelik olarak proxenoslar görevlendirilmiştir[116].

Eski Yunanların proxenio kurumu konsolosluğun temel adımlarını anımsatsa bile, konsolosluk kavramı bugünkü anlamında Orta Çağın son kısmından bu yana gelişmektedir[117]. Önceki uygulamada Akdeniz limanlarında tüccarlar arasında yaranan uyuşmazlıklar başka tüccarlar tarafında çözümlenirdi. İtalya, İspanya ve Fransa'da ticaretle uğraşan şehirlerde tüccarlar arasındaki uyuşmazlıkların giderilmesinde iştirak eden tüccara konsolos-yargıç veya tüccar-konsolos adı verilmekteydi[118].

Orta Çağda haçlı seferlerinde XIII. yüzyıldan sonra ticari ilişkiler daha da derinleşmiş ve konsolosluk sisteminde gelişmeler yaşanmıştır. Böyle ki, haçlı seferleri sonucunda koloniler oluşmuş ve koloni mensupları tarafında halk ile tacirler arasında problemlerin çözülmesi için yargıç tacirler seçilmiştir[119].

Haçlı seferlerinden sonra da konsolosluk kurumu İspanyol, Fransız, İtalyan tüccarlar tarafında geliştiril, konsolosların yetkileri artmıştır. Konsolosun yetkileri hukuk ve ceza davalarına da bakma, kendi vatandaşlarının ayrıcalıklarını, canını ve mallarını da koruma olmakla sınırları genişlemiştir[120]. İtalyan kent devletlerinde Orta Çağın özellikle ikinci dönemlerinde bugünkü konsoloslarla aynı anlamda *consul'ler* görevlendirilmiştir[121]. Böylelikle, XV. asırda Hollanda'da, Londra'da İtalyan

---

116 **Reçber,** s. 102.
117 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş s. 57.
118 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş s. 57.
119 **Reçber,** s. 102.
120 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş s. 57.
121 **Reçber,** s. 102.

konsolosları; Hollanda, Norveç, İsveç, Danimarka ve İtalya'da İngiliz konsolosları atanmıştır[122].

Konsolosluk kurumu Doğu memleketlerinde gelişirken, yani konsoloslara büyük ölçüde yetkiler verilirken, Batı memleketlerinde bu yetkiler büyük ölçüde azalmıştır. XVI. asırdan itibaren Batı memleketlerinde daimi elçilik de devreye girmiştir. Kanunların şahsiliği yerine mülkiliği prensibi benimsenmiştir. Artık Batıda, her devlet ülkesindeki yabancı tüccarları da kendi kaza yetkilerine tabi tutmaya başlamıştır. Bu sebepten Batı memleketlerinde konsolosların yetkileri azalmıştır. Böylelikle bir zamanlar konsoloslar uluslararası ilişkilerde rolleri zayıflamıştır. Bu durum XIX. yüzyıla kadar, yani ticaret ve gemicilikte büyük gelişmelere kadar devam etmiştir. XIX. yüzyılda yeniden konsolosluk kurumu büyük ölçüde önem taşımaya başlamıştır[123]. XIX. asrın ikinci yarısından itibaren özellikle ulaşım ve iletişimdeki teknolojik gelişme, aynı zamanda uluslararası ticaretin yaygınlaşması konsolosluğun coğrafi alanını genişletti[124]. Konsolosların statüleri devletlerarası antlaşmalarla belirlenmiş ve devletler kendi milli mevzuatlarında da bu konuda tespitler yapmışlardır.

Konsolosluk ilişkileri hakkında teamül kaideleri kodifikasyon çalışmaları sonucu temel bir belge niteliğinde 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi ile yazılı hale getirilmiştir[125].

C. Konsolosluk İlişkilerinin Kurulması ve Niteliği

Milletlerarası uygulamaya göre devletlerarası konsolosluk ilişkileri aksi geçerli olmadıkça ilgili devletler arasında karşılıklı rıza veya muvafakat ile mümkündür. Konsolosluk ilişkileri diplomasi temsilcilerinin kurduğu ilişkilerin aksine siyasi

---

122 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 57.

123 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş s. 57.

124 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 229.

125 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 229.

nitelikte değildir[126]. Belirtmek gerekir ki, iki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerin kesilmesi konsolosluk ilişkilerinin[127] de kesilmesini zorunlu kılmaz[128].

Konsolosluklar kabul eden devletin izniyle kabul eden devlet ülkesinde kurula bilmektedir. Konsolosun yeri, sınıfı, görev dairesi gönderen devlet tarafından belirlense de, ilgili değişiklik yapıldığı zaman kabul eden devletin de izni olmalıdır. Aynı zamanda konsolosluğun olduğu yerle ilgili bütün değişiklikler zamanı da doğal olarak kabul eden devletin izninin olması şarttır[129].

Konsolosluk şefinin atandığı devlet ülkesinde göreve başlaya bilmesi için gönderen devlet tarafından konsolosun adı, soyadı ve sınıfı ile konsolosluğun görev çevresi ve yerini belirten bir atama belgesi kabul eden devlete gönderilmesi ve kabul eden devletin de bu yöndeki olumlu iradesini belirten buyrultu *(exequatur)* vermesi ile hayata geçer[130].

Konsolosluk görevleri konsolosluklar tarafından gerçekleştirilse bile konsolosluğun olmadığı ülkelerde bu görevlerin diplomatik temsilcilikler tarafından gerçekleştirilmesi mümkündür[131].

---

126 **Yaşar,** Hakkı, "Konsoloslara İlişkin Adli Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar", Yargıtay Dergisi, C. 8, s. 3, Ankara 1982, s. 40.

127 Ayrıntılı bilgi için bkz. **Berridge / James**, s. 77.

128 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 2. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021); **Reçber,** s. 103; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 229.

129 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 4. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021); **Reçber,** s. 104; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 229.

130 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md.11-12. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021); **Reçber,** s. 104; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 230.

131 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 3. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021); **Reçber,** s. 104.

D. Konsolosluk Mensupları, Sınıflandırılması ve Görevleri

Devletler konsolosları yabancı devletlerin ülkesinde kendi vatandaşlarının ticari ve sınai menfaatlerini ve burada oturan veya seyahat eden vatandaşlarının haklarını korumak için görevlendirirler[132].

Konsolosluk personeli üç sınıfa ayrılmaktadır[133]:

1) Konsolosluk memurları;

2) Konsolosluk hizmetlileri, yönetsel ve teknik işleri yürütmekle görevli görevliler;

3) Hizmet personeli, şoför, kavas vb. görevleri yerine getiren görevliler.

Konsolosluk memurları denildiğinde[134] konsolosluk şefi de dahil olmak üzere konsolosluk görevlerini icra eden yetkilileri belirtilmektedir. Bu sınıf kendisi de iki alt kategoriden oluşur: 1) meslekten konsolosluk memurları; 2) fahri konsolosluk memurları[135].

İlk önce konsolosluklarda görev yapan personel için bazı kavramların üzerinde durmak gerekir. "Konsolosluk memuru" ifadesi denildiğinde konsolosluk şefi de dahil, konsolosluk görevlerini icra eden yetkilileri belirtilmektedir. "Konsolosluk hizmetlisi" ifadesi denildiğinde bir konsolosluğun idari veya teknik hizmetlerinde görev yapan kişiler anlaşılmaktadır. "Hizmet personeli mensubu", bir konsolosluğun iç hizmetlerinde çalışan görevlileri oluşturmaktadır[136]. "Konsolosluk mensupları" kavramı ise, konsolosluk memurları, konsolosluk hizmetlileri ve hizmet personelinden ibarettir[137].

---

132 **Altuğ**, s. 129.

133 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 11. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

134 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 10. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

135 **Pazarcı**, Uluslararası Hukuk, 11. Baskı, s. 392.

136 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 11-12. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

137 **Reçber**, s. 114.

Her ülkenin kendi kuralları ile tayin olunan, yetkileri ülkenin kendi milli mevzuatına göre belirlenen ve diğer hiç bir meslek veya ticaret resmi memurlara **meslekten konsoloslar** denilir. Meslekten konsoloslar konsoloslara tanınan bütün bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanırlar[138]. Meslekten konsoloslar kendi ülkesinin resmi memuru ve vatandaşı olmakla beraber onların statüsü de kendi ülkesinin milli mevzuatına göre tespit edilir[139].

Gönderen devlet tarafından kendi ülkesinde iş kurmuş kendi vatandaşları veya yabancı bir devletin vatandaşları arasından seçilen konsoloslar **fahri veya tacir konsoloslar** ismi verilmektedir[140]. Fahri konsoloslar ile meslekten konsoloslar arasında bazı farklılıklar mevcuttur. Bunlardan başlıcası fahri konsoloslar meslekten konsoloslardan farklı olarak, menfaatlerini koruduğu devlet vatandaşı olmak zorunluluğu yoktur. Hatta konsolosluğun bulunduğu ülke vatandaşı da olabilir[141]. Belirtmek gerekir ki, uluslararası uygulamada konsolosluğun bulunduğu ülkenin ileri gelen iş adamları bu görev için atanır[142]. Bu memurların en temel özellikleri, fahri konsolosluk memurları gönderen devletin kamu görevlisi olmayıp, serbest çalışan ve görevlerini herhangi bir ödeme karşılığı yapmayan kişilerdir[143].

1963 Konsolosluk İlişkileri hakkında Viyana Sözleşmesince konsolosluk şefleri: 1) birkaç konsolosluk işlerini denetleyen Baş konsoloslar; 2) küçük bir bölgenin, limanın veya şehrin konsolosluk işlerine bakan Konsoloslar; 3) Konsolos muavini; 4) Konsolos ajanı olmakla dört sınıfta bölünmüştür[144].

---

138 **Altuğ**, s. 130.

139 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 230.

140 **Altuğ**, s. 130.

141 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 12.

142 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 230.

143 **Pazarcı**, Uluslararası Hukuk, 11. Baskı, s. 393.

144 1963 Konsolosluk Ilişkileri Hakkında Viyana Sözlşmesi, md. 9. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021); **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 230.

Genel olarak görevleri açısından konsoloslar Dışişleri Bakanı'nın denetimine tabidirler. Böylelikle, raporlar hazırlayıp ona gönderir, yazışır ve aynı zamanda görev yaptıkları ülkede kendi devletleri tarafından atanan diplomatik temsilcinin, örneğin büyük elçinin de denetimi altındadırlar. Devletler istediği kişiyi konsolos tayin ede bilir ancak kabul eden devlet tayin edilen kişiyi kabul edip etmemekte serbesttirler. Gönderen devlet tayin ettiği konsolosu kabul edecek olan devletin Dış İşleri Bakanı'na yollar ve kabul edildiği takdirde konsolosa "exequator" denilen izin verilir. Böyle bir müsaadenin verilmesi hiç bir sebep gösterilmeden reddedilebilir veya verildikten sonrasında geri alınabilir[145].

Konsolosluk hizmetlileri kavramı[146], konsolosluğun idari ve teknik hizmetlerini yerine yetiren kişileri ihtiva etmektedir. *Hizmet personeli* denildiğinde ise, konsolosluğun iç hizmetlerinde görev yapan personel anlaşılır. Haberleşme teknisyenleri ve idari memurlar ve konsolosluk hizmetlilerine, şoför ve aşçı hizmet personeline dahildir[147].

Aynı devlet ülkesinde atanan bütün konsolosluk memurları konsolosluk bölgeleri ayrı olmak üzere *corps consulaire*'i yaratır. Konsolosluk bölgeleri denildiğinde görevli konsolosların bulunduğu kentlere göre oluşturulmaktadır. Örnek verecek olursak Madrid'te veya İstanbul'da bulunan tüm konsolosluk memurları gibi[148].

Konsolosluk İlişkileri hakkında Viyana Sözleşmesinin 5. maddesinde konsolosların görevleri kapsamlı şekilde düzenlenmekle birlikte başlıca görevlerini şu şekilde sıralanmıştır[149].

---

145 **Altuğ**, s. 129.

146 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 11. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

147 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 12. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

148 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 231.

149 1963 Konsolosluk İlişkileri hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 5. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

Gönderen devletin ve bu devletin tabiiyeti altında bulunan gerçek ve tüzel kişilerin çıkarlarını, devletler hukukunun sınırları içerisinde kabul eden devlet ülkesinde korumak ve yardım etmek[150].

Kabul eden devlet ile gönderen devlet arasındaki ticari, ekonomik, kültürel ve bilimsel ilişkilerin gelişmesini kolaylaştırmak ve dostluk ilişkilerini geliştirmek; bu ilişkiler bakımından her türlü kanuni yollarla bilgi edinmek ve gönderen devlete raporlar sunmak[151].

Gönderen devlet vatandaşlarının pasaport, vize ve diğer belgelerini tanzim etmek, noterlik yapmak, medeni hale ilişkin işlemleri belgelemek ve kabul eden devlet kanunlarına aykırı olmamak şartıyla bazı idari işlemleri gerçekleştirmek, vatandaşların mirasla ilgili çıkarlarını korumak, istinabede bulunmak[152].

Kabul eden devlet ülkesinde gönderen devletin diplomasi temsilciliği bulunmuyorsa ve aynı devlette üçüncü devletin diplomasi temsilciliği de yerleşmiyorsa, kabul eden devletin rızasıyla, konsolosluklar kendi görevleri ile birlikte diplomasi temsilciliği görevlerini de icra edebilirler. Sadece, böyle durumda konsoloslar diplomasi temsilcilerine tanınan ayrıcalık ve dokunulmalıklardan faydalanamazlar. Aynı zamanda, kabul eden devlete yazılı bildirmek şartıyla, bir milletlerarası örgüt nezdinde diplomatik temsil için tayin edilen konsolosluk memuru, bütün diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan faydalanabilir[153].

Gönderen devletin konsolosu, birden fazla devlet ülkesinde de görev yapabilir. Bu durumda, görev yapılan devletlerin hiçbiri tarafından itiraz edilmemesi gerekir.

---

150 **Sen**, s. 230-234; 1963 Konsolosluk İlişkileri hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 5/1a.e.

151 **Sen,** s. 236; 1963 Konsolosluk İlişkileri hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 5/1 b, c.

152 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md.5/1 d, f, g, j. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

153 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 17. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

Konsolos birden fazla devlet adına ülkesinde gönderen devlet adına görev yapabileceği gibi, kabul eden devletin izni olmak şartıyla iki veya daha fazla devlet aynı kişiyi konsolosluk memuru sıfatıyla da atayabilir[154].

Bazı özel durumlarda bir konsolos memurunun kabul eden devletin rızası ile konsolosluk görev çevresi dışında da görevlerini yerine getirmesi mümkündür.

Kabul eden devlet, konsolosluk mensuplarını her zaman ve herhangi bir gerekçe göstermek zorunda olmaksızın istenmeyen kişi (persona non grata) ilan edebilir.

Görevli konsolosun görevinin sona ermesi ise uygulamada konsolosluk antlaşmalarında tespit edilmektedir[155] ki, buna emeklilik, ölüm ve istifa, buyrultunun geri alınması, konsolosluk ilişkilerinin kesilmesi, devletlerden birinin devletler hukuku kişiliğinin sona ermesi, gibi sebepler neden olabilir[156].

E. Konsoloslukların ve Konsolosluk Mensuplarının Görevlerinin Sona Ermesi

Konsolosluk görevlisinin görevinin sona bulması için gönderen devletin bu konuda kabul eden devlete bir yazılı bildirim yapması, bildirinin geri alınması ve ilgili kişinin konsolosluk personelinden sayılmadığına dair kabul eden devletin gönderen devlete yapacağı yazılı bir bildirim göndermesi gerekmektedir[157].

Silahlı çatışma halinde olsa bile kabul eden devlet görevleri sona eren konsolosluk mensubuna ve onunla beraber oturan aile efradına en kısa zamanda ülkeyi terk etmeleri için makul süre yaratması kabul edilmiştir. Hatta kabul eden devlet ihracı yasaklanmış

---

154 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 18. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

155 **Sen**, s. 240.

156 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 231-232.

157 **Sen**, s. 271-272;Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 25; **Reçber**, s. 112.

eşyalar hariç olmak üzere bu kişilerin kabul eden devletin ülkesinde elde ettikleri eşyaları taşımak için onlar için gerekli kolaylıkları sağlamaktadır[158].

Uluslararası uygulamaya göre gönderen devlet kabul eden devletin rızasıyla menfaatlerinin ve vatandaşlarının çıkarlarının korunmasını üçüncü bir devlete bırakması mümkündür. Bununla beraber, gönderen devletin kabul eden devlet ülkesinde diplomatik temsilciliği veya konsolosluğu bulunmuyorsa, bu görevi ya kabul eden devlet ya da gönderen devletin isteği ve kabul eden devletin rızası ile üçüncü devlete bırakması mümkündür[159].

---

[158] 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 26. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021); **Reçber**, s. 113.

[159] **Sen**, s. 273; Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 27; **Reçber**, s. 113.

İKİNCİ BÖLÜM

DİPLOMATİK VE KONSOLOSLUK HUKUKUNDA YARGI BAĞIŞIKLIĞI

I. DİPLOMASİ HUKUKUNDA YARGI BAĞIŞIKLIĞI

Diplomasi temsilcileri görev süresi boyunca ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanır[160]. Bu bağışıklıklardan en önemlisi olan yargı bağışıklığı da diplomasi temsilcisinin görevini etkin şekilde ifa edebilmesini sağlar[161]. Milletlerarası uygulama ve devletler hukukuna göre diplomasi temsilcilerinin görevli bulundukları ülkede kabul eden devletin cezai, hukuki ve idari yetkilerinden muaftırlar. Türk Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi 23 Aralık 1950 tarihi ve 5064 sayılı kararında (Hindistan Büyükelçiliği davası), "…Devletler hukukuna göre elçilerin bulundukları memleketin hukuku kazasından muaf bulunmaları" ifade edilmiştir[162].

Diplomatik temsilcilerin yargı muafiyetlerinden faydalanmaları, yerel yasaların kendilerine uygulanamayacağı anlamına gelmez[163], ancak uygulanmayacakları anlamına gelir. Diplomatik temsilci muafiyet talebinde bulunmazsa, kendisine yerel kanun hükümleri uygulanabilir. Dickinson v. Delsolar davasında (1920) bu durum doğrulanmıştır: Peru büyükelçiliği sekreteri bir arabada birini yaraladı, kazanın faili muafiyet talebinde bulunmadı, ancak sigorta şirketine yaralıları tazmin etmesini emretti, çünkü sigortalıydı. Ancak şirket, müşterisinin diplomasi görevlisi olduğunu ve tesadüfi muafiyetten yararlandığını ve bu nedenle tazminat ödememesi gerektiğini savundu. Bu iddia İngiliz mahkemesi tarafından kabul edilmemiş ve diplomasi görevlisinin hukuki sorumluluktan muaf olmadığını, sırf diplomasi muafiyeti nedeniyle yargılanmayacağını bildirmiştir. Sekreter aleyhine bir suçluluk kararı, yalnızca aleyhindeki cezai kovuşturmanın durdurulmasını gerektirir; Kendi adına

---

160 **Çelik,** Milletlerarası Hukuk, s. 554.

161 **Tezcan,** Durmuş, "Türk Hukukunda Diplomatik Yargı Bağışıklığı", Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yıllığı, Ankara 1986, s. 166.

162 Türk Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi 23 Aralık 1950 tarihi ve 5064 sayılı Kararı.

163 **Amien,** Kacou, "What is Diplomatic İmmunity?", Nolo LLC, USA 2021, s. 2.

tazminat sağlamayı taahhüt etmiş olan sigorta şirketinin bu tazminatı ödeme yükümlülüğünü değiştirmez [164].

A. Diplomatik Bağışıklık Kavramı

Bu ilişkiye taraf olan devletlerin ve özellikle 20. yüzyıldan itibaren uluslararası ilişkilerin yürütülmesi açısından, uluslararası kuruluşların temsilci kullandığı bir gerçektir. Uluslararası toplum mensupları ilişkilerini bir zorunluluk olarak temsilciler aracılığıyla yürütürlerdi. Nitekim diplomatik temsilcilere tanınan bağışıklık ve imtiyazların ilk örnekleri çok eskilere dayanmaktadır[165]. Bu nedenle uluslararası hukukta bağışıklık ve imtiyazlara ilişkin kuralların çoğu örfi kurallar şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu uygulamada hukuk kurallarının yanı sıra uluslararası görgü kuralları (comitas gentium) kapsamında bazı imtiyazlar da verilmektedir[166].

Daimi elçiliklerin ortaya çıkması ve uluslararası örgütlerin sayısının artması gibi uluslararası ilişkilerin gelişimini hızlandıran önemli kurumsal değişiklikler, devlet pratiğinde diplomatik temsilcilere tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıkların önemli ölçüde genişlemesine sebep olmuştur[167].

İlişkilerin yoğunluğuna bağlı olarak bu bağışıklık ve imtiyazlardan yararlananların sayısı diplomatik temsil ilişkisinin yürütülmesinde pek çok farklı bağışıklık ve imtiyazların arandığı bir dönemde oldukça artmıştır[168].

Uluslararası hukuk uygulamasında "bağışıklık" ve "imtiyaz" kavramları arasında bir ayrım yapılıyor. Bu nedenle, bağışıklık kavramı, yalnızca kabul eden devletin kanunlarının öngördüğü yargı ve icra yollarının uygulanmasından bağışıklığı kapsar, aksi takdirde kanunun özünden bağışıklık anlamına gelmez.

---

164 **Meray**, Devletler Hukukuna Giriş, s. 37.

165 **Amien,** s. 2.

166 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 2, 3. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

167 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 4. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

168 **Amien**, s. 2.

Ancak imtiyaz kavramı, kabul eden devletin kanunlarının özünde uygulanmaması anlamına gelir[169].

B. Diplomatik Bağışıklığı Açıklayan Görüşler

Diplomatik bağışıklığın yasal dayanağını açıklamaya çalışan üç esas görüş mevcuttur: a) Ülkesellik (Ülke Dışılık) Görüşü; b) Temsilci Görüşü; c) İşlevsellik Görünümü (Performans Görünümü).

1. Ülkesellik (Ülkedışılık) Görüşü

Bu görüşe göre, diplomatik temsilcilerin bina ve konutları temsilciyi gönderen devletin toprakları olarak benimsenmiştir. Bu nedenle diplomatik temsilciyi kabul eden devlet bu alanlarda yetkili olmamalıdır. Günümüzde diplomatik bağışıklığın savunulması ilişkin ülkesellik ilkesi uluslararası hukuku çerçevesinde pek güvenilmemektedir[170].

Ülkedışılık teorisi diğer görüşlerle oranda en eski teoridir[171]. Ülkedışılık (harij-ez-memleket) görüşüne göre, diplomasi temsilcileri, sanki o devletin ülkesinde olmadıkları varsayımıyla, hizmet ettikleri ülkenin devletinin yargı yetkisinden muaf sayılırlar. Bu varsayımın temeli, feodal dönemde egemenliğin mülkiyet değil kişisel olduğu fikridir. Bu görüşe göre, büyükelçinin görev yaptığı devletin ülkesi dışında sayılması, büyükelçinin gönderen devletin devlet başkanını temsil ettiğini kabul eden devletler hukukundaki varsayım kadar geçerlidir. Sınır ötesilik görüşünün bir başka yorumuna göre, bir devletin ülkesindeki diplomatik temsilciler o devletin ülkesinden sayılmaz ve elçiler o devletin ülkesinde bulunmadığından kabul eden devletin yargı yetkisine tabi değildir[172]. Ülkedışılık teorisi devletin yargı bağışıklığı, aynı zamanda devlet malları ve diplomatik temsilcilerin yargı bağışıklığı için de kullanılmaktadır[173].

---

169 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 214.

170 **Aksar**, s. 300.

171 **Toluner**, s. 405.

172 **Akipek,** Ö. İlhan, "Ülkedışılık", AÜHFD, C 24, s. 1-4, Ankara 1967, s. 28; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 214.

173 **Gündüz,** Aslan, Yabancı Devletin Yargı Bağışıklığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul 1984, s. 54; **Akipek**, "Ülkedışılık", s. 28.

Gotius, De Jure Belli ac Paris'te elçilerin yerleştirildiği devletin, o devletin ülkesinde yaşıyormuş gibi, devletin toprak egemenliğine tabi olmadığını, dolayısıyla büyükelçilere ülke kanunları uygulanmazdı. Ülkesellik XVI. yüzyılda elçilere, ailelerine, çevrelerine, elçilik binasına, kişisel evlerine ve hatta elçilik binasının bulunduğu tüm mahalle için geçerli olmuştur. Çin'deki mahallede yakın zamana kadar bu görüş devam etmiştir[174].

Bugün, ülkedışılık varsayımı, hukukçuların büyük çoğunluğu tarafından hem terim olarak hem de ifade ettiği içerik açısından eleştirilmiş ve önemini kaybetmiştir. Bu görüş, uluslararası hukuka aykırı sonuçlara yol açabilecek bir tehlike de içeriyor. Büyükelçilik binasını, büyükelçiliğin bağlı olduğu devletin ülkesinin değil, bağlı olduğu devletin ülkesinin bir parçası olarak gören ülkesellik fikri düşünüldüğünde bazı somut sorunlar ortaya çıkacaktır. Örneğin, bir suçlu elçilik binasına sığındığında iade istenecektir. Ancak uygulamada, diplomatik temsilciler adi suçluyu teslim eder veya yerel polisin elçilik binasına girmesine izin verir. Elçilik binasından işlenen bir suç için elçiliğin bağlı olduğu devlet tarafından geri getirilmesi gerekir ve uygulamada bu yolun kullanılmadığı açık olarak görünmektedir[175].

2. Temsil Sıfatı Görüşü

Gönderildikleri devlette kendilerini gönderen egemen devleti temsil etmek diplomatik temsilcilerin en önemli işlevlerinden biridir. Bu teoriye göre temsilci devlet ülkesini süje olarak temsil eder[176]. Bu ayrıcalık ve bağışıklık devletin egemenliği için sunulur. Egemen bir devletin temsilcisinin bağışıklığı, devlet bağışıklığının ülke dışına yansımasından başka bir anlam içermemektedir. Bu görüşün, devletlerle diplomatik ilişkilerin kurulmasına kadar uzanan bir geçmişi vardır[177].

---

174 **Meray**, Devletler Hukukuna Giriş, s. 29.

175 **Akipek,** "Ülkedışılık", s. 36; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 215.

176 **Toluner**, s. 405.

177 **Aksar**, s. 299.

Temsil fikri, diplomasi temsilcilerinin bağışıklıklarını ve ayrıcalıklarını temsil sıfatlarına dayandırır. Diplomatik temsilciler hükümdarı veya devlet başkanını temsil ettiğinden, temsilcilerinin de hükümdarın veya devlet başkanının yararlanacağı bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanma hakları vardır[178]. Bununla birlikte bu teori çağdaş günümüzde kabul görmemektedir[179].

3. İşlevsellik (Görevi Gereği Gibi Yapabilme) Görüşü

İşlevsellik görüşü ülkedışılık görüşünü kabul etmeyen ve temsil görüşünü yeterli bulmayan modern görüştür. Bu görüş diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıkların temelini, diplomatik temsilcilerin görevlerini özgürce etkin şekilde yerine getirebilmeleri için[180] bağışıklık ve ayrıcalıklara sahip olmaları gerektiği dayanmaktadır[181]. Teoriye göre bu ayrıcalık ve bağışıklıklar olmazsa temsilciler görevlerini gereği gibi yapmazlar[182]. Böylece diplomatik temsilciler ve konsolosların görevlerini gereği gibi yerine getirebilmeleri, ulusal yasal düzenlemeler ve ulusal otoritenin görevlerini yerine getirmelerine engel olmaması nedeniyle diplomatik ve konsolosluk bağışıklıkları ve ayrıcalıkları kabul edilmiştir. Devletlerin gönderdiği ülkelerdeki "resmi casuslar" diplomatik temsilcilerdir. Diplomatlar gönderildikleri ülkede özgürce seyahat edebilir ve burada elde edindiği bilgileri kendi devletlerine özgürce aktarmalıdırlar. Diplomatik bağışıklık ve ayrıcalık, kişilerin niteliklerine değil, yaptıkları görevlere bağlıdır[183]. "Bağışıklık ve imtiyazların amacının bireylere fayda sağlamak değil, devletleri temsil eden diplomatik misyonların diplomatik görevlerini etkin bir şekilde yerine getirmelerini sağlamak olduğu" 1961 Viyana Diplomatik İlişkiler Sözleşmesinin girişinde açıkça belirtilmiştir [184]. Bahsedilen teori görevin yerine getirilmesi için yargı bağışıklığının kapsamı konusunda farklı

---

178 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 215.

179 **Silva,** Nascimentoe, Diplomacy in İnternational Law, A. W. Sijthoff, Leiden 1972, s. 113.

180 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 10, 21.

181 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 216.

182 **Tezcan**, s. 137, 166.

183 **Aksar**, s. 300.

184 **Aksar**, s. 300; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 216.

çözümlere neden olabilecek bir teori olduğundan aynı zamanda eleştiriye açık bir görüştür[185].

Çağdaş uluslararası hukuk uygulamaları ve düzenlemeleri, bu görüşü daha çok desteklemekte ve benimsemektedir[186].

C. Diplomatik Yargı Bağışıklığının Tanımı

Yargı dokunulmazlığı diplomatik temsilcilere verilen bağışıklıkların en önemlisidir. Doktrinde tartışmalar daha çok bu bağışıklık üzerinde yapılıyor. Diplomatik personelin, kabul eden devletin cezai yargısından ve bazı istisnalar dışında, hukuki ve idari yargıdan bağışık olduğuna dair hüküm 1961 Viyana Sözleşmesinde bulunmaktadır.

Diplomatik temsilciliklerde çalışan idari ve teknik personel ile hizmet personeli, kabul eden devletin vatandaşı olmamaları ve bu devlette daimi ikametgahlarının bulunmaması kaydıyla yargı bağışıklıkları bulunmaktadır[187].

Yargı muaflığını Sözleşme'de olduğu gibi ikili bir düzeyde incelenmesi gerekmektedir[188].

1. Cezai Bakımdan

Ceza davalarından diplomatik personelin kabul eden devlet ülkesinde tam yargı bağışıklığı vardır.[189] Bu nedenle diplomatik personel hakkında ceza kovuşturması ve yargılaması yapılamaz ve ifade vermeye zorlanamaz [190].

---

185 **Toluner**, s. 405.

186 **Aksar**, s. 300.

187 **Amien**, s. 3.

188 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 220.

189 **Brownlie**, s. 357.

190 **Masalkovski**, s. 90; 1961 Dıiplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 31/1.

Bir suç işlemiş diplomatik personeli hakkında yapılacak tek iş, kabul eden devletin bu durumu gönderen devlete bildirmesidir, kişinin geri çağrılmasını istemesidir veya istenmeyen kişi, yani persona non grata ilan edecektir.

Gönderen devletin mevzuatına göre işlenen suç, suç gibi kabul ediliyorsa o devletin yargı organları tarafından cezalandırılması gerekir. Buna sebep kabul eden devletteki yargı bağışıklığının gönderen devlet için de geçerli olmamasıdır. 1961 Viyana Sözleşmesi'nde bu durum şu şekilde bildirilmiştir: "Kabul eden Devletin yargı yetkisinden muafiyet, diplomatik ajanı gönderen Devletin yargı yetkisinden muaf tutmaz [191].

Kabul eden devlette diplomatik personelin bir suç işlediğine dair kuvvetli deliller varsa, kabul eden Devlet, yargı bağışıklığı nedeniyle gönderen Devletten bu personeli geri çekmesini talep edebilir. Bu talebe uyulmazsa, kabul eden Devlet, ilgili diplomatik personel kişisini istenmeyen ilan edebilir. O halde, söz konusu personel, 24 ila 48 saat içinde kabul eden devletin ülkesini terk etmelidir. Aksi takdirde, bağışıklığının kaldırılması nedeniyle tutuklanması, yargılanması ve aleyhine verilen cezanın infazı mümkün olabilir. Gönderen Devlet, aynı diplomatik personelini geri çağırırsa veya diplomatik personel, yukarıda belirttiğimiz gibi istenmeyen kişi ilan edilmesi süreci sonucunda ülkelerine geri dönerse, kendi ülkesinde işlediği suçlardan dolayı yargılanabilir.

Bazı görüşlere göre diplomatik temsilciler kabul eden devletin ceza kanunların tabi değildirler gibi fikir vardır[192]. Aslında ceza yargısından bağışıklık temsilci tarafından yapılan eylemin hukuka aykırılığını engellememektedir[193].

---

[191] **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 220; 1961 Dıiplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 31/4.

[192] **Öztürk,** Bahri / **Erdem,** Mustafa / **Özbek,** Özer, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, 1999, s. 44.

[193] **Dönmezer,** Sülhi, **Sahir,** Erman, Nazari ve Tatbki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C.I, 13, Tipki Baski, İstanbul 1998, s. 289.

Diplomatik temsilcinin kabul eden ülkede yargılanmamış olması, o ülkenin kanunlarını hiçe sayabilmesi anlamına gelmez. Ancak diplomasi temsilcilerinin bu konuda suiistimal edilmesi tüm devletlerin üzerinde durduğu ve tedirginliklerini dile getirdiği bir sorun teşkil etmektedir[194].

Diplomatik temsilciliklerde çalışan idari ve teknik personel, kabul eden devletin vatandaşı olmamaları ve bu devlette daimi ikametgahlarının bulunmaması kaydıyla, cezai takibattan tam bağışıklıktan faydalanırlar[195].

Türkiye'de yabancı dil bilmemek, olay yerinde suçlu diplomatik temsilcinin dilini anlayamamak, hukuk davasının bulunmaması gibi nedenlerle hukuk davasının açıldığı durumlar vardır [196].

Nitekim Dışişleri Bakanlığı tarafından diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanacak kişilere bir kimlik belgesi verilir ve bu kişilerin diplomatik bağışıklıklardan yararlanacaklarına ilişkin beyanı içermektedir. Sanığın diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanan kişilerden olduğunun bildirilmesi üzerine, sanık hakkında "takibat yapılmasına yer olmadığına ve dosyanın örneğinin onaylı şekilde, sanığın mensup olduğu elçiliğe gönderilmek üzere Cumhuriyet Savcılığına tevdiine" karar verilmesi uygun görülmektedir. Öyle ki, "görevsizlik", "geçici tatil", "zamanaşımı sebebiyle düşme" ve "beraat" kararları vermek isabetsiz olacaktır. Bu içerikli karar verilmiş olsa bile, yazılı emir yoluyla bozulmasının talep edilmesi zorunludur[197].

2. İdari ve Hukuki Bakımdan

İdare hukukuna dayanarak işlenen eylemlerden doğan ve yasaya göre açıkça adalet mahkemelerinin görevi içinde sayılmayan davalar idari davalar kapsamına

---

194 **Reçber**, s. 61.

195 **Masalkovski**, s. 90.

196 **Yaşar,** Hakkı, "Cezai Yönden Diplomatik Bağışıklık ve Ayrıcalıklar", Yargıtay Dergisi, C.2, s. 3, Ankara 1976, s. 47.

197 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 221.

girer[198]. Adli (idari) ceza bağışıklığına gelince, bu, diplomasi görevlilerinin özel hukuk kapsamına giren herhangi bir borç, sözleşmeye aykırılık veya haksız fiil nedeniyle ülkenin devlet mahkemelerine tabi olmadığı anlamına gelir. 1708'den beri İngiltere'de diplomatik temsilciler ve yetkililer için cezai ve sivil kaza bağışıklığını garanti eden bir yasa var. 1708 yılında Büyük Petro'nun elçisi Matehof'un borç nedeniyle alıkonulması ve Çar'ın bunu şiddetle protesto etmesi bu kanunun çıkarılmasına sebep olmuştur. Gelecekte bu tür olayların yaşanmaması için 1708 (Ana Yasası) yasası çıkarılmıştır. Daha yakın zamanlarda, The Magdelena Steam Navigation Company v. Martin (Lord Campell) (1859), şirketin İngiliz Guatemala ve New Grenada büyükelçisine karşı açtığı davada mahkeme davayı dinlemekten kaçındı. Benzer şekilde, Salm v. Fraizer davasında (1933), bir Fransız mahkemesi aynı yönde karar verdi. İtalyan Temyiz Mahkemesi, Comina v. Uçurtma davasında (1922), diplomatik memurun kendi adına yaptığı fiiller ile bir memur olarak yaptığı fiiller arasında bir ayrım yapmamış, sadece resmi görevliler için muafiyet tanımıştır. Ancak daha sonra De Meeus v. Forzano davasında (1940), aynı mahkeme diplomatik temsilcilerin veya yetkililerin genel olarak kanuni kaza bağışıklığından yararlanmalarına izin vererek bu ayrımdan feragat etti[199].

Diplomatik personel idari ve hukuki davalarda da bağışıklıktan yararlanma hakkına sahiptir. Maliye, sosyal güvenlik ve iş hukuku davaları da bu dokunulmazlığa dahildir. Bu tür bağışıklık tam değildir ve bazı konularda diplomatik personel, görevleriyle ilgili olmamak kaydıyla özel sıfatıyla yargı bağışıklığından yararlanamaz[200]. 1961 Viyana Sözleşmesi'nde kovuşturma bağışıklığının kabul edilmediği dava türleri, yani kabul eden devletin yargı yetkisine tabi oldukları durumlar üç şekilde belirtilmiştir (md. 31/1)[201]:

---

198 **Gözüböyük,** Şeref, Yönetsel Yargı, Güncelleştirilmiş 21. Baskı, Ankara 2005, s. 10; **Özay,** İlhan, Günişığında Yönetim- II Yargısal Korima, Filiz, İstanbul 2004, s. 135.

199 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 38-39.

200 **Masalkovski**, s. 90-91.

201 **Reçber,** s. 61**; Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 221.

1. Kabul eden Devlet ülkesinde bulunan özel bir gayrimenkule ilişkin aynı hakla ilgili bir davada (gönderen Devlet adına ve misyon amaçlı kullanılmak üzere diplomatik ajanın tasarrufunda olmadıkça);

2. Diplomatik personelin, gönderen Devlet adına değil, özel kişi olarak vasiyet, varis veya vasiyetçi sıfatıyla ilişkili olduğu bir veraset davasında;

3. Diplomatik personelin kabul eden Devlet içindeki resmi görevleri dışında gerçekleştirdiği herhangi bir mesleki veya ticari faaliyete ilişkin bir durumda[202].

Bu saydığımız durumlar dışında diplomatik ajana karşı herhangi bir icra takibi yapılamaz. Bu gibi durumlarda dahi vekilin şahsının veya ikametgahının bağışıklığı ihlal edilemez.

İdari davalarda yargı muaflığının kaldırılması, dava sonucu çıkarılan hükmün icrası bakımından yargı bağışıklığının kaldırıldığı manasına gelmemektedir. Davada okunan hükmün icrası için de bağışıklığın kaldırılması gerekir[203].

Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 42. maddesine göre, diplomatik personel ve aile üyeleri, resmi görevleri haricinde başka bir mesleki veya ticari faaliyetlerde bulunmamalıdırlar.

Diplomatik temsilciliklerde görev yapan idari ve teknik personelin yargı muaflığından faydalanabilmesi için, kabul eden devlet vatandaşı olmaması ve daimi ikametgahının o devletin ülkesinde bulunmamış olması gerekir[204]. Bu bağışıklık ceza davaları için tam iken, hukuk ve idari davalarda idari ve teknik personelin görevlerine ilişkin iş ve işlemler için geçerlidir.

---

202 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, 31/1. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021); Daha geniş bilgi için bkz. **Reçber,** s. 62.

203 Ayrıntılı bilgi için bkz. **Amien**, s. 4.

204 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 10-12. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 37. maddesi 4. kısmı uyarınca, diplomatik personelin özel görevlileri ilke olarak yargı bağışıklığından yararlanamazlar. Yalnızca kabul eden devletin onlara yargı bağışıklığı tanıdığı kapsamda faydalanmaları mümkündür. Ancak, kabul eden Devlet, onlar üzerindeki yargı yetkisini, misyonunun görevlerine müdahale etmeyecek şekilde kullanmalıdır.

Diplomatik mensubun aile üyeleri, kabul eden devletin uyruğunda değillerse, diplomatik mensup gibi yargı muaflığından yararlanır[205]. 1961 Viyana Sözleşmesi'nin 37. maddesi'nin 2. kısmı uyarınca, idari ve teknik personel, hukuk ve idari davalarda, ancak görevleriyle ilgili olmaları kaydıyla yargı bağışıklığından yararlana bilirler.

İdari ve teknik personelin aile üyelerinin yargı muaflığı gönderen devlet tarafından kaldırılabilir[206]. Böyle bir bağışıklık her zaman açıkça yapılmalıdır. Böyle olunca, diplomatik personelin ve diğer yetkililerin kişisel rızası ile yargı bağışıklığı artık geçerli değildir. Öte yandan, bir diplomatik personel veya diğer görevliler tarafından yargı yoluna başvurması, başvuranın ana davayla doğrudan ilgili herhangi bir karşı iddiaya karşı yargı bağışıklığı ileri sürmesini engellemektedir. Başka bir deyişle, diplomatik temsilci veya yetkilinin kabul eden Devlet mahkemesinde dava açması halinde, ilgili diplomasi temsilcisi veya yetkilisinin bu konuda açılacak karşı davalarda yargı bağışıklığı ileri sürme hakkı yoktur[207].

Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 38. maddesinin gönderen devletin kabul eden devlet vatandaşı olan veya bu devletin topraklarında daimi ikametgahı bulunan diplomatik personeline ilişkin özel bir düzenlemeyi de içerdiğini belirtmek gerekir. Madde hükmünce kabul eden devlet tarafından ayrıcalıklar ve bağışıklıklar tanınmadıkça, bu devletin vatandaşı veya daimi mukimi olan bir diplomatik ajan, yalnızca görevini yerine getirirken yaptığı resmi işlemler veya

---

205 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 11. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

206 Ayrıntılı bilgi için bkz. **Amien**, s. 4.

207 **Reçber**, s. 62-64.

eylemler bakımından yargı bağışıklığından veya bağışıklığından yararlanır. Diplomatik misyonun diğer üyeleri ve kabul eden devletin vatandaşı veya daimi ikametgahı olan özel görevliler, yalnızca kabul eden Devlet tarafından tanınan ölçüde ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanır. Ancak, kabul eden devlet, bu kişiler üzerindeki yargı yetkisini misyon görevlerinin yerine getirilmesine müdahale etmeyecek şekilde kullanmalıdır.

20.08.1959 tarih ve 4/12059 sayılı Bakanlar Kurulu Yönetmeliği'nin 45. maddesinin son fıkrasında Türkiye'de diplomatik personelin iç hukuk açısından yargı bağışıklığına ilişkin düzenlemeleri belirtilmektedir. Bu kısma göre, Türkiye'de tebliğ edilmeyecek büyükelçi ve sefaret katipleri gibi kişiler, Dışişleri Bakanlığı ile istişare sonucunda Adalet Bakanlığınca çıkarılacak tebliğlerde belirtilir.

Diplomatik ayrıcalıklardan ve vergi muafiyetinden yararlanan diplomatik görevliler ve Dışişleri Bakanlığı mensupları 09.12.1931 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile 21592-618 sayılı yazıları ile kabul edilen listede yararlandıkları ayrıcalık ve bağışıklıklara göre sınıflandırılmışlardır. Büyükelçiler, maslahatgüzarlar, elçilik müsteşarı, elçilik katipleri, elçilik ataşeleri, askeri ataşeler ve yardımcıları birinci sınıfı oluşturur. Birlikte yaşayan eşler ve çocuklar ile bu sınıfın diğer aile üyeleri ikinci sınıfı oluşturur. Büyükelçiliğin idari ve teknik personeli ise üçüncü sınıf personeli oluşur[208]. Bunlar elçilik doktoru ve kançılarya görevlileri olup, bu göreve mensubu oldukları gönderen devletin uyruğundan devlet memuru olarak atanmaları ve yegane ve asli görevleri elçilik hizmeti olmalıdır. Dördüncü sınıfı memurların eşleri, çocukları ve diğer aile fertleri oluşturmaktadır. Diğer büyükelçilikler mensupları ile kabul eden devlet (Türkiye) vatandaşı olanlar ile kavas, bahçıvan, aşçı, garson, şoför gibi çalışanlar diplomatik yargı bağışıklığı ve ayrıcalıklardan yararlanmazlar[209].

---

208 **Amien**, s. 4.

209 **Reçber**, s. 64-65.

Viyana Diplomatik İlişkiler Hakkında Sözleşmesi'nin 26. maddesi, diplomatik misyon üyelerine, kabul eden devlette (Türkiye) seyahat etme özgürlüğü vermektedir. Bu sebepten diplomatik misyon mensuplarının görevlerini yerine getirirken suç işlemeleri (trafik kazası vb.) her zaman mümkündür. Bu tür bir suçun işlenmesi halinde, ön soruşturmayı resen Cumhuriyet Başsavcılığı yürütmeli, soruşturmayı kolluk kuvvetlerine bırakmamalı, tüm delilleri süratle toplamalı, bilirkişi incelemeli ve gerekli görülen hususlar varsa keşif, ivedilikle gerçekleştirilmelidir, diplomatik misyon veya elçilik mensubu olduğunu iddia eden şüpheli, üyenin kartı çekilip onaylandıktan sonra aslı iade edilmeli ve şüphelinin savunması alınmamalıdır[210].

Bu eylemlerden sonra suçun türünü, işlenme şeklini, suçun işlenme yerini, ne zaman ve kime karşı icra edildiğini kendinde barındıran yazı ve diplomatik kartın kopyası Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'ne gönderilmesi uygun görülmüştür. Bu talep üzerine Adalet Bakanlığı, diplomatik misyon mensubu olduğunu beyan eden şüphelinin diplomatik yargı bağışıklığı ve ayrıcalıklardan yararlanıp yararlanmadığını araştırır ve sonuç derhal Cumhuriyet Başsavcılığına bildirilir. Dışişleri Bakanlığı'ndan elde edilecek neticeye göre, şüpheli diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan faydalanmıyorsa, hazırlık soruşturması ve yasal işlemler devam edilir, şüphelinin diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanması durumunda ise, ifade ettiğimiz Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin ilgili hükümlerine baş vurularak fezleke düzenlenir ve ekli olarak hazırlık evraklarının Adalet Bakanlığı'na gönderilmesi talep edilmektedir.[211]

Diplomatik yargı bağışıklığı ve ayrıcalıklardan yararlanan diplomatik misyon mensubuna ilişkin soruşturma belgeleri, gönderen devletin yetkili makamlarına

---

[210] **Reçber**, s. 65.

[211] "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 11. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

diplomatik kanaldan iletilir, böylece bağlı olduğu devletlerin yargı organları tarafından gerekli işlem yapılır.

Öte yandan 27.11.2007 tarihli ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Kanununun 49. maddesindeki düzenleme de dikkat çekicidir [212]. Yabancı devletin yargı bağışıklığından yararlanamayacağı haller bu maddeye göre, özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan hukuki uyuşmazlıklarda yabancı devlete ve yabancı devletin diplomatik temsilcilerine tebligat yapılabilecektir. Devlet adına diplomatik personel adına akdedilen özel hukuk sözleşmelerinde yargı bağışıklığı tanınmamakta, böylece Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 31. maddesinde belirtilen hukuk davalarında yargı bağışıklığının kapsamı daraltılmaktadır [213].

D. Diplomatik Yargı Bağışıklığından Yararlanacak Olanlar

1. Kişi Bakımından (Ratione Personae)

Diplomatik yargı bağışıklığı ve ayrıcalıkları, esas olarak, devletlerin resmi uluslararası ilişkilerini yürütmek üzere atadıkları ve kendilerini diğer devletler önünde temsil etme kapasitesiyle donatılmış görevlileri (ve aile üyelerini) kapsar. Bunlara kısaca diplomasi görevlileri denir.

Diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıkları, sadece diplomasi görevlilerini değil, aynı zamanda gönderen devlet tarafından, kabul eden devletin kendi ülkesinde vatandaşlarına hizmet eden konsolosluk personelini (ve aile üyelerini) de kapsar. 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 1. maddesi hükmü kapsamında, konsoloslukların konsolosluk görevlerini ifa etme ehliyetine sahip üyeleri ile idari ve teknik personelinin diplomatik yargı bağışıklığı hakları vardır.

Uluslararası kurumların personeline görevlerini etkin şekilde yapmaları için diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklar verilir. 1946 Birleşmiş Milletler Ayrıcalıklar ve

---

[212] 27.11.2007 tarihli ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Kanunu, md. 49.

[213] **Reçber**, s. 66-67.

Dokunulmazlıklar Sözleşmesi ve 1945 Avrupa Konseyi Statüsü'nün 40. maddesi. hükmü bu konunun gerçekleştirilmesi için bazı kuralları düzenlemektedir[214].

Diplomasiye devletlerin veya uluslararası örgütlerin özel veya geçici (ad hoc)[215] temsil ilişkileri girmektedir. Bu nedenle devletler diğer devletler, uluslararası örgütler veya konferanslar nezdinde ad hoc diplomasi[216] temsilcileri yollaya bilirler[217].

Hükümet başkanları, dışişleri bakanları ve beraberindeki aile üyeleri bir devleti veya hükümetler arası karakteri resmi olarak temsil eden uluslararası kuruluşların personeli ve beraberindeki aile üyeleri, Birleşmiş Milletler Diplomatik Personeli de dahil olmak üzere, Uluslararası Koruma Altındaki Kişilere Karşı Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin 1973 Sözleşmesi (madde 1) kapsamındadır[218].

Son olarak, diplomatik çanta taşıyan kuryeler de kişisel bağışıklıktan yararlanır. Diplomatik çantayı ilgili diplomatik misyona teslim edene kadar kabul eden devlet onları gözaltına alamaz veya tutuklayamaz[219].

a) Sürekli Diplomasi Temsilcileri ve Görevlileri

Devletlere ve uluslararası kuruluşlara gönderilen daimi diplomatik temsilciler ve görevliler diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan ilk yararlanan gruptur[220].

Gönderen devleti temsil eden diplomatik temsilciler ve temsil ilişkisini yürüten diğer görevliler, yargı bağışıklığına ve ayrıcalıklara sahipler. Daha açık olarak ifade

---

214 **Gözlügöl,** Said Vakkas, "Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıkların Kötüye Kullanılması", MÜHF-HAD, C 19, S 1, 2013, s. 107.

215 **Ryan,** s. 909-911.

216 **Berridge / James**, s. 3.

217 **Reçber**, s. 93-99; Ayrıca bkz. United Nations General Assembly, Convention on Special Missions. adopted on 8 December 1969, and entered into force on 21 June 1985 http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_3_1969.pdf, (Erişim Tarıhı 17/04/2013).

218 1973 Birleşmiş Milletler Diplomasi Personeli Dahil, Uluslararası Koruma Altındaki Kişilere Karşı Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme, m.1. Sözleşme için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020102613bm_62.pdf (Erişim Tarihi: 23/07/2021)

219 **Gözlügöl**, s. 108.

220 **Erdal,** Selcen / **Bozkurt,** Enver / **Poyraz,** Yasin, Devletler Hukuku, Ankara 2018, s. 223.

etmek gerekirse, sadece diplomatik personel değil, idari ve teknik personel ile hizmet personeli de bağışıklık ve imtiyazlardan yararlanmaktadır.

Daimi diplomatik temsilci ve yetkilileri bir devlet veya uluslararası kuruluşa atanmalarına göre sınıflandırmak mümkündür. Daimi diplomasi temsilcileri ve uluslararası kuruluşlar nezdindeki görevliler, devletler nezdindeki temsilciler gibi, üç sınıf personelden oluşur: diplomatik personel, idari ve teknik personel, hizmet personeli. Bunların başında daimi temsilcilik şefi veya misyon şefi gelir.

Milletlerarası örgüt nezdindeki diplomatik temsilciler ve görevliler, çoğunlukla devletler nezdinde diplomatik temsilcilere ve yetkililere tanınan bağışıklıklardan ve ayrıcalıklardan yararlanırlar. En temel fark, söz konusu bağışıklık ve imtiyazların aslında uluslararası örgütten çok, örgüte ev sahipliği yapan devlet tarafından elde edilmesidir. Burada üçlü bir ilişki söz konusudur. Ev sahibi devlet, bu üçlü ilişki çerçevesinde, uluslararası örgüt dahilinde atanmış bir temsilciyi kendi başına istenmeyen kişi ilan edebilir mi? 1975 Viyana Sözleşmesi'nin 72. maddesine göre, gönderen devlet, ev sahibi devletin ceza kanunlarına karşı açık ve ciddi bir suç işleyen veya açıkça ve yoğun bir şekilde içişlerine karışan bir memuru geri çağırır[221].

b) Geçici (Ad Hoc) Diplomasi Temsilcileri

Uluslararası kuruluşların konferans veya toplantılarına katılan diplomasi temsilcilerine ve görevlilerine, daimi diplomasi temsilcilerine ve uluslararası kuruluşlar nezdindeki görevlilere uygulananlara benzer bağışıklık ve imtiyaz kurallarının uygulanması kabul edilmiştir. Geçici diplomasi temsilcileri yerleşme imtiyazı tanımazlar ve yargıdan muafiyet konusunda küçük farklılıklar mevcuttur[222].

Özel heyet üyesi olan misyon üyelerinin kabul eden devletin yasalarına saygı gösterme ve içişlerine karışmaması gerekmektedir[223]. Aynı zamanda, bu kişiler, kabul eden devlet ülkesinde hiçbir bir mesleki ve ticari faaliyette bulunamaz. Kabul

---

221 **Erdal / Bozkurt / Poyraz,** s. 223.

222 **Ryan,** s. 909.

223 **Amien**, s. 5.

eden devlet, istediği zaman ve açıklama bildirmeden, gönderen devletin geçici diplomasi temsilcilerini istenmeyen kişi (persona non grata) ilan ederek misyon üyesi tanımayabilir[224].

Özel heyet üyeleri, kabul eden devletin kanunlarına saygı göstermek ve diplomatik temsilci ve görevlilerin içişlerine karışmamakla yükümlüdür. Kabul eden Devletin topraklarında bulunan bu kişiler herhangi bir mesleki veya ticari faaliyette bulunamazlar. Kabul eden Devlet, herhangi bir zamanda ve hiçbir gerekçe göstermeksizin, gönderen Devletin temsilcilerini istenmeyen kişi ilan edebilme hakkına sahiptir.

Diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlananlar aynı zamanda diplomatik temsilciler ve yetkililer ile onlara eşlik eden aile üyeleridir[225].

c) Diplomasi Temsilcilerinin Yakınlarının Yargı Bağışıklığı

Diplomasi temsilcileri ve yetkilileri ile aile fertleri kabul eden devletin uyruğundan olmama koşulu ile diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanacakları kabul edilmiştir. Yalnız aile fertleri kelimesinin manası konusunda öğretim ve uygulamada kesin bir sonuca varılamamıştır.

Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesine göre diplomatik personelle beraber oturan ve kabul eden devletin vatandaşı olmayan aile üyeleri bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanabilmektedirler[226]. Peki kimler aile üyesi sayılıyor? Şöyle ki, 1961 Viyana Sözleşmesi bu konuda bir düzenleme getirmemiştir.

Araştırmamız zamanı bu belirsizliğe böyle bir açıklama bulmuş sayılırız. Genel olarak misyon üyesinin eşi, çocukları ve beraberinde oturan anne veya babası temsilcinin aile üyeleri sayılır. Eşler, aynı çatı altında yaşasalar da yaşamasalar da

---

224 **Ryan,** s. 916.

225 **Erdal / Bozkurt / Poyraz,** s. 224.

226 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi m.37/1. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

aile üyesi olarak kabul edilmektedir. Diplomasi mensubunun reşit olmayan çocuklarının bağışıklıklardan yararlanabilmesi için temsilcinin beraberinde oturması gerekmektedir. Belirtmek gerekir ki, reşit olan çocuklara gelince ise beraberinde otursa bile bağışıklıklardan yararlanamayacağı görüşü uygun görülmüştür. Aynı zamanda temsilciyle aynı çatı altında yaşayan, geçimini sağladığı anne ve babası da bağışıklıklardan yararlana bilecek aile üyeleri sırasına girer[227].

Misyonun idari ve teknik personeli ile aile üyeleri, kabul eden devletin vatandaşı olmama ve orada sürekli ikamet etmeme şartlarını yerine getirmeleri halinde bağışıklık ve ayrıcalıklardan faydalanırlar. İdari ve teknik personelin hukuki ve idari bağışıklığı da sadece görevi sırasında icra ettiği fiilleri kapsar[228].

Kabul eden devletin vatandaşı olmayan veya orada kalıcı olarak ikamet etmeyen hizmet personeli de görevlerini yerine getirirken işledikleri fiillerden dolayı dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlana bilir[229].

Özel hizmetliler de, kabul eden Devletin vatandaşı olmamaları veya orada sürekli ikamet etmemeleri koşuluyla, çalışmaları nedeniyle ücretlerle ilgili vergi ve ayrıcalıklardan yararlanırlar. Diğer dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklar açısından, kabul eden devletin takdir yetkisi esastır. Bu hak, kabul eden devletin, misyon üyelerinin görevlerini yerine getirmesine gereksiz yere müdahale ederek bu kişiler üzerindeki yargı yetkisini kullandığı anlamı taşımaz[230].

2. Konu Bakımından (Ratione Materiae)

Uluslararası hukuk, belirli durumlarda kovuşturmaya karşı bağışıklığı kabul eder. Uluslararası hukuktaki bu bağışıklığın, ulusal hukukun genel olarak devlet

---

227 **Amien**, s. 4.

228 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi md.37/2. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

229 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi md.37/2. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

230 **Erdal / Bozkurt / Poyraz**, s. 224; 1961 Viyana Sözleşmesi md.37/4.

başkanlarına, milletvekillerine ve diğer bazı hükümet yetkililerine tanıdığı bağışıklıktan kavramsal olarak farklı olduğu belirtilmelidir.

Uluslararası hukukun öngördüğü bağışıklıklar ve ayrıcalıklar iki sınıfta açıklanabilir: işlevsel bağışıklık ve ayrıcalıklar (ratione materiae) ve kişisel bağışıklık ve ayrıcalıklar (ratione personae).

Diplomatik işlevler, 1961 Viyana Sözleşmesi'nin 3. maddesinde dar çerçevede belirtilmiştir. Bu sebepten, kabul eden devlete ait olmak, kendisine ait olan devletle iletişimini sağlamak, kabul edileni temsil eden devlete başvurmak, uluslararası kabul görmüş devlete başvurmak, çıkarlarını tasarımdan korumak, devletin ekonomik, siyasi, sosyal ve diğer şartları ve gönderen devlete gelişmeler hakkında bilgi vermek, iki devlet arasında dostane, ekonomik, kültürel ilişkiler sağlamak örnek verilebilir[231].

Bir diplomatik misyonun bağışıklıkları ve ayrıcalıkları, elçilik binasının, araç ve arşivlerinin dokunulmazlığı, haberleşme özgürlüğü, vergi ve gümrük avantajlarıdır. Diplomatik misyonun arşivleri[232] ve belgeleri her zaman dokunulmazdır[233]. Elçilik binalarına zorla girilemez ve arama, el koyma veya müsadere gibi elçilik araçlarına dokunulamaz.[234] Konsolosluk ve çalışanları ayrıca konut, ulaşım, arşiv [235] ve vergi ayrıcalıklarına sahiptir[236].

Her devletin, devlet başkanlarına ve diğer kamu görevlilerine daha fazla bağışıklık ve ayrıcalık tanıma hakkı vardır. Bu, devletler için siyasi bir tercih meselesidir. Bir antlaşma veya bir uluslararası teamül hukuku kuralı kovuşturma

---

231 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 3(a-e). Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

232 **Amien**, s. 5.

233 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 24. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

234 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 22. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

235 1963 Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 31, 33, 58. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

236 963 Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 32, 60. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

gerektirmediği sürece, her devlet yargı yetkisini gerekenden daha fazla bağışıklık ve ayrıcalık tanıyacak şekilde sınırlamakta özgürdür. Devletler ayrıca, antlaşmaya tabi oldukları uluslararası konsolosluk ilişkileri ışığında konsolosluk personeline belirli muafiyetler ve imtiyazlar verebilirler. Uluslararası kuruluşların personeli ise görevleri kapsamında sadece yasal işlemlere karşı işlevsel gereklilik statüsüne sahiptir. Ancak devletler, ülkelerinde ofisi bulunan uluslararası kuruluşlarla ikili antlaşmalar yaparak, bu kuruluşların üst düzey personeline, ulusal düzenlemelerle diplomasi temsilcilerine tanınan bağışıklık ve ayrıcalıklar daha geniş olarak verebilirler.

Kamu görevlisinin bir devlet adına ifa ettiği eylemlerinden dolayı yargılanmasından işlevsel bağışıklık ve ayrıcalıklar bağışık tutar. İşlevsel bağışıklık, resmi işlemlerin gönderen devlet organları tarafından onun adına yapıldığı görüşüne dayanmaktadır[237].

Kişisel dokunulmazlık ve ayrıcalıklar, geleneksel uluslararası hukuktan kaynaklanır ve belirli bir görevi üstlenen kişilerle ilgilidir. Tüm devlet görevlilerine verilen işlevsel bağışıklığa rağmen, kişisel dokunulmazlık, diplomatik görevliler, devlet veya hükümet başkanları ve dışişleri bakanları gibi resmi makamların zorunlu bir gereği olarak devlet organları kategorilerinin sadece bir kısmına verilmiştir. Bu statüde ilgili personelin görev süresi çerçevesinde olmak kaydıyla, bu kurallardan faydalanan herkesin eylemlerini kendinde barındırır.

1961 Viyana Sözleşmesi ve 1963 Viyana Sözleşmesine göre bireysel dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklara, genel olarak kişisel bağışıklık hakkı (aramama, aranmama özgürlüğü, vücuduna sahip olma özgürlüğü, ev, işyeri ve bagajı ile eşyasına el konulmaması), ceza muafiyeti (herhangi bir suçtan tutuklanmama), ikamet edilen ülkenin kanunlarına aykırılıktan tutuklanmama veya soruşturulmama

---

[237] **Gözlügöl,** s. 110.

başlıkları altında), sivil dokunulmazlık (davaya açılmamak) ve bir davada tanıklık etmeye zorlanmamak aittir[238].

Kişisel bağışıklık, tutuklama, cezai yargıdan mutlak bağışıklığı ve çok sınırlı istisnalar dışında idari ve hukuki yargıdan bağışıklığı kapsar[239]. Kabul eden Devletin idari ve hukuki yargısından bağışıklık, diplomasi personelinin görevleri dışındaki faaliyetlerini bulundurmamaktadır.

Diplomasi personeli cezai kovuşturma[240] ve yargılamaya konu edilemez[241]. Görevli personel ve aile üyeleri konut[242] ve kişi dokunulmazlığına sahiptirler[243].

İdari ve teknik personelin aile üyeleri de dahil olmak üzere, bu Sözleşme'nin 29-35. maddelerinde yer alan bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanır. Ayrıca, kabul eden Devletin cezai yargısından tam bağışıklığa sahiptirler[244].

Öte yandan, diplomatik misyonun iç hizmetlerinde görev yapan üyelerin (kabul eden devletin uyruğundan olmamak şartıyla) yargı bağışıklığı, yalnızca bu görevlerin (hizmetlerin) ifası ile sınırlıdır. Ücretleri vergi ve harçlardan muaftır[245]. Misyon mensuplarının, kabul eden Devletin vatandaşı olmayan ve orada sürekli ikamet etmeyen özel görevlilerinin çalışmaları karşılığında ödedikleri ücretler de vergi ve harçlardan muaftır. Misyon üyelerinin özel görevlilerinin bağışıklıkları, kabul eden

---

238 **Nomer,** Ergin / **Şanlı,** Cemal, Devletler Hususi Hukuku, 12. Baskı, Beta, İstanbul 2003, s. 381.

239 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 31(1). Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

240 **Amien**, s. 6.

241 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 31. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

242 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 30, 37. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

243 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 29, 37. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

244 **Gözlügöl**, s. 111.

245 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 33, 37(3). Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

devletin diplomatik misyonun işlevini gölgelemeyecek şekilde kabul edilen devlet tarafından tanınmasına veya sunulmasına bağlıdır[246].

Diplomatik yargı bağışıklığı konu bakımından mutlak olmadığı belirtilmelidir. Mesela, bir diplomasi temsilcisinin gördüğü ticari işler diplomatik işlevlerinin dışında kalır ve diplomatik dokunulmazlığa ait edilemez[247]. 1961 Viyana Sözleşmesi ticari faaliyetleri açıkça tanımlamamaktadır[248]. Bu da uygulamada sorun yaranmasına sebep olmaktadır.

1961 Viyana'nın 29. maddesi bir diplomasi temsilcisinin kişisel dokunulmazlığa sahip olmak üzere, eğitime saygı duyma ve tamamıyla tutuklanamayacağına dair kapsamlı bir eğitimdir. Bu kural diplomatları kabul eden devletin cezai yetkisinden uzak tutmaktadır[249]. Bağışıklığı sona eren diplomasi temsilcileri 1961 Viyana Kongresi'nin 29. ve 31. maddesine göre herhangi biri gibi yargıya tabi tutulabilinir.

Uygulamada casusluk, uyuşturucu kaçakçılığı ve alkollü araç kullanma gibi suçlarda devletler suçüstü hallerinde kısa süreli tutuklamalar yapma hakkına sahiptirler. Bu uygulama bazı yazarlar tarafından da kabul edilmiştir. Ancak bu durumda suç failinin diplomasi temsilcisi olduğu yetkililerce anlaşılır anlaşılmaz serbest bırakılmalıdır[250].

Diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıkların sayısal nitelikte olmadığı belirtilmelidir. Diplomasi temsilcilerine ve konsoloslara tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıkların kapsamını pozitif hukuk, örf ve adetler, devletlerin karşılıklı değerlendirmeleri

---

246 **Gözlügöl,** s. 112.

247 **Tai,** Amy, "Unlocking the Doors to Justice: Protecting the Rights and Remedies of Domestic Workers in the Face of Diplomatic Immunity", American University Journal of Gender, Social Policy & the Law, Volume 16, Issue 1, 2007, pp. 202-206.

248 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 31(1) Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

249 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 31.

250 **Vark,** René, "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crimes", Volume 8, Tartu, 2003, s. 112.

belirlemektedir. Bağışıklık ve ayrıcalığın sınırlarını bu uygulamada kabul eden devletin hoşgörü veya şüphe düzeyi belirlemektedir.

3. Zaman Bakımından (Ratione Temporis)

Diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklar uluslararası ilişkilerin karşılıklı güven bazında geliştirilmesi ve diplomatik misyonun etkinliğinin artırılması gibi amaçlara hizmet etmektedir[251]. Diplomatik bağışıklık, diplomatik ilişkilerin askıya alınması, bir diplomatın geri çağırılması, diplomatik yargı bağışıklığının[252] kaldırılması hallerinde bitmektedir[253].

Hukuki de jure sebeplerle diplomasi personeline yüklenen işlevler sona erebileceği gibi fiili de facto sebeplerle de son bulabilmektedir. Örneğin, diplomasi personeli tarafından özel bir görevin tamamlanması, diplomasi personelinin ölmesi, bir diplomasi personelinin görevinin, belirli bir sürenin bitmesi, silahlı bir çatışma üzerine ve ya normal şartlarda olabilecek diplomatik ilişkilerin ihlali, ilişkilerin bulunduğu devletin milletlerarası süje olarak yok olması bu sebepler arasına girmektedir[254].

Hükmü gönderen devletin diplomatik bağışıklığı 1961 Viyana Sözleşmesi'nin 32. maddesinde yetkili kılınmıştır. Bu işlemi gönderen devletin ifa etmesi uygun görülmüştür. Devlet diplomatlarının genel uygulamada gönderen cezai, yerel idari veya medeni yargı yetkisine tabi tutulmasına özen gösterilmektedir. Gönderen devletin suçu kovuşturmasına bu durum engel olmaktadır[255]. Diplomatik personelin

---

251 **Berridge / James**, s. 77.

252 **Berridge / James**, s. 77.

253 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 25 (a-c). Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

254 **Gözlügöl**, s. 113.

255 **Ross,** Mitchell, S., "Rethinking Diplomatic Immunity: A Review of Remedial Approaches to Address the Abuses of Diplomatic Privileges and Immunities", American University International Law Review, Volume 4, Issue 1, USA 1989, s. 189-190.

kabul eden devletin yargı yetkisinden muaf olması gönderen devletin de yargı yetkisinden muaf olduğu anlamına gelmez[256].

1963 Viyana Sözleşmesi ile tanınmış bulunan gönderen devlet herhangi bir bağışıklığı ve ya ayrıcalığı kaldırma konusunda da serbest söz hakkına sahiptir[257].

E. Diplomatik Temsilcinin Yargı Bağışıklığının Başlangıcı

Diplomasi temsilcilerinin yargı bağışıklığını hangi andan kullanacaklarına dair belirsizlik Viyana Sözleşmesi'nin kabulünden önce gündem konusuydu. Gönderen devletin yargı bağışıklığından faydalanmaya başlanması kabul eden devletin buyrultu vermesiyle mi, gönderen devletin itimatname verilmesiyle mi, yoksa temsilcinin kabul eden devlet ülkesine vardığı zaman hakkındaki sorular Viyana Sözleşmesi'nin kabulü ile belirsizlik ortadan kalktı. Bu konuyla ilgili açıklama sözleşmenin 39. madde'sinin 1. fıkrasında yapılmıştır: "Bağışıklılar ve ayrıcalıklar tanınan her şahıs, bunlardan, esasen bu Devletin ülkesinde bulunuyorsa veya görevine başlamak üzere kabul eden Devletin ülkesine girdiği andan veya tayininin mutabık kılınacak başka Bakanlığa veya Dışişleri Bakanlığına bildirdiği andan itibaren yararlana bilir". Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK) tarafından bu tutum uygun görülmüştür[258].

Diplomasi temsilcisinin ayrıcalık ve bağışıklarının başlangıcı olarak iki farklı an sözleşmedeki düzenlenmeye göre belirtilmiştir[259]. Biri, diplomasi temsilcisinin kabul eden devlet ülkesinde bulunması halinde tayininin ilgili makama bildirdiği an, diğer ise kabul eden devlet ülkesinde bulunmuyor ise ülkeye giriş anı olarak belirtilmiştir. Lakin, ikinci hal kendinde bazı tereddütler barındırıyor. Diplomasi temsilcisinin kabul eden devletin ülkesinde bulunmasına rağmen ilgili makama bağışıklık ve ayrıcalıklardan istifade edebilmesi için bildirime tabi tutuluyor, ancak

---

256 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi md. 31(4)). Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

257 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi md. 45/1. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

258 YILC, 1957, Vol. II, s. 142; YILC, 1958, Vol.II, s. 103.

259 **Masalkovski**, s. 92.

kabul eden devlet ülkesinde bulunmayan diplomasi temsilcisinin bu ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanması için hiç bir surette herhangi bir bildirim zorunlu olduğu ifade edilmemiş ve devlet ülkesine giriş anı yeterli bulunmuştur.

Gönderen devletin kabul eden devlete bazı hususların bildirilmesi Viyana Sözleşmesi'nin 10. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde belirtilmiştir: "misyon üyelerinin gelişleri ve kesin ayrılışları, tayini veya misyondaki görevlerinin sona ermesi". Eğer gönderen devlet kabul eden devlete diplomatik temsilcisinin gelişini bildirmezse, yine de kabul eden devlet ülkesine giriş yapan diplomatik temsilci ona tanınmış bağışıklılık ve ayrıcalıklardan yararlana bilip bilmediği söz konusudur.

Viyana Konferansı sırasında madde hükmünün yarattığı belirsizlikleri ortadan kaldırmak adına bazı öneriler yapılmıştır. Bu önerilerde bağışıklıkların başlaması için temsilcinin kabul eden devlete giriş yapması karşılığında, kabul eden devlet tarafından onay verilmiş mensupların anlaşılması gerektiği yönünde ibare olması teklif edilmiş, ancak hiçbiri teklif edilmiştir ancak uygun görülmemiştir.

Bizim görüşümüzce, böyle bir düzenlemeye gerek yoktur, çünkü Viyana Sözleşmesi'nin 39. maddesinin birinci fıkrasında "görevine başlamak üzere" ibaresini kabul eden devlet ülkesine giriş yapan diplomatik temsilcinin görevle ilgili devlet ülkesine giriş yaptığı ortadadır. Bu sebeple, diplomatik temsil görevi haricinde, ülkeye giriş yapan personel her hangi bağışıklık ve ayrıcalıklardan faydalana veya kullanamaz.

Uluslararası uygulamada gönderen devletin kabul eden devlete bu yönde önceden bildirmesi uygun görülmektedir. 1985 tarihli davaya göre[260], Nijerya diplomatik pasaport sahibi[261] ve adam kaçırma suçundan dolayı şüpheli bilinen, Nijerya diplomasi memuru İngiltere Dışişleri Bakanlığına diplomatik misyon üyesi olarak atandığı ile ilgili bilgilendirme yapmamış, ancak İngiltere'ye giriş yaptığı andan ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanmasının onun hakkı olduğunu

---

[260] Criminal Law Reports, 1985, s. 510; Ayni yönde bir baska karar için bkz. BYIL, 1985, s. 328.

[261] Ayrıntılı bilgi için bkz. **Berridge / James**, s. 77.

belirtmiştir. Ancak, İngiliz Bölge Mahkemesi ise, şahsın diplomatik temsilci sıfatıyla görevli olarak gönderildiği gönderen devlet tarafından kabul eden devlete malumat verilmemiş veya verilmiş olsa bile kabul eden devlet tarafından onaylanması gerektiğinden kendi başına ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanma gibi şansı olmayacağını belirtmiştir. Bu sebeple adı geçen mensubun İngiltere'ye misyon üyesi olarak gelmediği, Nijerya Dışişleri Bakanlığı veya Nijerya diplomatik misyonu tarafından da bu yönde bir buyrultunun olmaması nedeniyle yargı muaflığı iddiası mahkemece kabul edilmemiştir.

Diplomatik temsilci yargı bağışıklığından faydalanmağa başladığı andan itibaren, temsilcinin görevi süresi boyunca yaptığı eylem ve işlemlerden dolayı yargılanamayacağı ile beraber, görevden önce de yaptığı işlem ve eylemlerden dolayı da yargılanamaz. Tayininden önce diplomatik temsilci hakkında yapılan yargılamanın yapılmasının da bir anlamı yoktur. Bu nedenle görevden önce veya görevden sonra yargılama başlamış olsa bile yargı bağışıklığı bir kez başladıktan sonra ondan önceki ve sonraki yargılamaların karşısına alır[262]. Mahkeme tarafından kişi hakkında dava şartının eksikliği nedeniyle davanın reddi edilmesi zorunludur. Göründüğü gibi böyle bir halin suiistimale açık ola bileceğinden, davanın görüldüğü devletteki daimi misyonun diplomatik temsilci olarak tayin etme yoluna başvurulacağından, kabul eden devlet böyle durumlarda tamamen aciz değil. Diplomatik temsilci olarak atanması kabul eden devlete bildirilen kişinin, ağır bir suçtan dolayı hakkında ceza davasının başlamış veya başlamak üzere olduğu gibi durumlarda, gönderen devlete atamanın geri alınması talebi istenebilir veya atamanın geri alınmadığı halinde kişi persona non grata ilan edilir.

Temsilcinin kabul eden devlete görev yapmak için diplomatik pasaport taşıması, bu pasaportla kabul eden devlet ülkesinde bağışıklıklardan yararlanacağı anlamına gelmez. Zira diplomatik pasaport[263] taşıyan şahsın aynı devlet ülkesine

---

262 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 47.

263 **Berridge / James**, s. 77.

diplomatik misyon üyesi olarak resmi görev maksadıyla gönderilmesi gerekmektedir[264].

Milletlerarası uygulamada Türk adli makamları, T.C.'de görevli olup olmadığını, olay sırasında yabancı diplomatik misyon mensubunun yargı bağışıklığından yararlanıp yararlanmayacağını Adalet Bakanlığı aracılığıyla Dışişleri Bakanlığı'ndan sorarak neticeye göre davranmaktadırlar[265].

Sözleşmenin 3. maddesinin 2. fıkrasında konsolosluk görevlerinin bir diplomatik misyon tarafından yürütülebileceği tespit edilmiştir[266]. Türk hukukunda 1173 sayılı Milletlerarası Münasebetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında Kanun'un[267] 3. maddesi ile büyükelçilik ve elçiliklerin konsolosluk görevlerini yerine getirebilmeleri için Dışişleri Bakanlığına karar verme yetkisi tanınmıştır. Bu durum diplomatik misyon üyelerine tanınmış diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıkları, bu arada yargı bağışıklığından yararlanmasını engellemeyecektir[268]. Ancak diplomatik temsilciliğe ait görevlerin konsolosluk görevliler tarafından hayata geçirilmesi, diplomatik ayrıcalık[269] ve bağışıklıklardan da olduğu gibi yararlanabileceği ve konsolosluk memurunun temsilcilik niteliği taşıdığı anlamına gelmez[270].

---

264 Criminal Law Reports, 1985, s. 510.

265 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 48.

266 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesinin 3. maddesinde de Konsolosluk görevlerinin, diplomatik temsilcilikler tarafından da yerine getirilebileceği ifade olunmuştur.

267 1173 sayılı Milletlerarası Münasibetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında Kanun, md. 3, RG 17.05.1969 – 13201.

268 Bu husus 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesinin 70. maddesinin 4. fıkrasinda ifade edilmiştir. "…Diplomatik temsilcilikte konsolosluk şubesine bağlı olan veya başkaca konsolosluk görevlerini yerine getirmekle görevlendirilmiş olan… diplomatik temsilcilik mensuplarının ayrıcalık ve bağışıklıkları, diplomatik iliskiler konusundaki Devletler Hukuku kurallarına tabi olmaya devam eder". Diplomatik temsilcinin aynı zamanda konsolosluk görevlerini yerine getirebilmesi, kabul eden devlet hukukunun buna müsaade etmesi halinde mümkündür.

269 **Berridge / James**, s. 77.

270 **Erdal / Bozkurt/ Poyraz**, s. 237; 1963 Konsolosluk Ilişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesinin diplomatik görevlerin konsolosluk memurları tarafından yerine getirilmesine iliskin 17. maddesinin 1. fikrasında "… Bu görevlerin konsolosluk memuru tarafından yerine getirilmesi, ona hiç bir diplomatik ayrıcalik ve bağışıklık hakkı vermez" denilmektedir.

F. Diplomatik Temsilcinin Yargı Bağışıklığının Sona Ermesi

Diplomasi memuruna görevini etkin bir şekilde yapabilmesi için tanınan ayrıcalık ve bağışıklıklar görev süresi ile sınırlı olarak verilmiştir[271]. Aynı şekilde diplomatik yargı bağışıklığı da görev süresi ile sınırlı olduğu için görev süresi çerçevesinde kullanılabilir. Madem ki, ayrıcalık ve bağışıklıklar görevi gereği gibi yapma maksadına yöneliktir, görevin bitmesiyle onlardan yararlanma süresinin de bitmesi gayet doğaldır. Esasen diplomatik temsilcinin görevinin sona erdiği ve hangi ana kadar bağışıklığın sürdüğü hallere bakılması gerekir.

Diplomatik temsilcinin görevinin bitmesi gönderen devletten, kabul eden devletten, hem gönderen, hem kabul eden devletten dolayı sebeplerden ve temsilcinin kendi teşebbüsüne göre belirlenebilir.

Diplomatik temsilcinin görevinin sona erdiği hallere 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesinin 43. maddesi ilişkindir. İlgili maddede 2 hal belirtilmiştir: 1) diplomatik temsilcinin görevinin son bulduğu gönderen devlet tarafından bildirilmesi; 2) misyonun üyesi olarak kabul eden devletin kişini persona non grata (istenmeyen kişi), tanımayı reddettiğini bildirmesidir. Bu iki halle aynı maddede "Bir diplomatik temsilcinin görevi diğer haller dışında aşağıdaki hallerde de son bulur" ibaresinden sınırlandırılmadığı görülmektedir[272].

Bu halleri bazı yazarlar 6 grupta irdelemiştir: a) Geçici görevin yerine getirilmesi; b) istifa, terfi, emeklilik, ölüm; c) Geri çağırma; d) Diplomasi Münasebetleri kesilmesi; e) Devlet başkanlığında değişiklik; ve f) Savaş İlanı[273].

Tayin edilmiş bir işin yapılması maksadıyla gönderilmiş olan temsilcinin görevi ile işin yerine getirilmesiyle tamamlanmış sayılır. Mesela, akdedilecek bir antlaşma için görüşmelerde bulunmak, diğer bir devletin önemli törenlerinde iştirak,

---

271 **Çelik,** Edip, Milletlerarası Hukuk, 2.Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1987, s. 554.

272 1963 Konsolosluk İlişkileri Haakında Viyana Sözleşmesi, md. 43. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

273 **Meray**, Devletler Hukukuna Giriş, s. 50.

devleti bir konferansta temsil etmek gibi. Kabul eden devlette böyle bir iş için gönderilen temsilci olduğu gibi, diplomasi ayrıcalık ve bağışıklıklarından giderken geçtiği devletlerden de yararlana bilir.

Diplomasi temsilcisi görevinden ayrılırsa, temsil görevi de sona erer ve bu istifa şahsi veya resmi sebeplerle olabilir. Bundan başka, örneğin diğer devletlerdeki Amerikan elçilerinin istifası ABD'de yeni bir başkan seçildiği zaman adet almıştır.

Kabul eden devlette bir diplomasi temsilcisi gönderilen devletçe terfi ettirilirse, ilk görevi teknik anlamda son bulur ve mensuba yeni bir itimatname verilmesi uygun görülür. Bazı yazarların görüşünce terfi durumu kabul eden devletteki görevinin sona erme sebebi olmamalıdır.

Kendi devletinin kanunlarınca diplomasi temsilcisi emekliliğe ayrılması da görevin sona erme sebeplerinden biridir. Diplomasi temsilcisinin ölümü halinde de, temsil görevi sona erer, elçilik memurları tarafından temsilcinin malları, evrakı mühürlenir. Bu işlemleri yapabilecek elçilik memuru yoksa başka devletin elçilik memuru bunun için görevlendirilir. Ancak temsilcinin ayrıcalık ve bağışıklıkları eşi ve aile üyelerinin uygun bir süre çerçevesinde ülkeyi terk edinceye kadar faydalana bilir.

Geri Çağırma – İlk olarak, gönderen devletin teşebbüsü, aynı zamanda diplomatik temsilcini tayin eden devlet görevden almada da aynı serbestiye sahiptir. Başka devlette gönderen devletin temsilciyi görevlendirmek amaçlı da görevden alması mümkün sebeptir.

Diplomasi temsilcisinin kendisiyle görüşmek üzere merkeze çağırılması ile bu şekilde geri çağırılması arasında fark vardır. Görüşmek amaçlı hükümet temsilcisini merkeze çağırması, görevi sonlandırmaz.

Gönderen devlet dostane olmayan bir muameleye maruz kaldıkları takdirde veya devletin kanun ve adetlerine uygun olmayan bir fiil işlediğinde temsilcisini geri çağırabilir. Temsilcinin artık persona grata, misyon üyesi sayılmadığını bildirerek

kabul eden devlet de geri çağırılmasını isteye bilir. Ülkesine dönene kadar geri çağrılan temsilci bağışıklıkları kullanır.

Diplomasi Münasebetlerinin Kesilmesi – Diplomatik münasebetlerin kesilmesi iki devlet arasında esaslı bir neden olduğu zaman gerçekleşir. Diplomasi münasebetleri bir devlet diğer bir devletin kendisine veya başka bir devlete yaptığı muameleyi hoş görmezse, bu davranışın düzeltilmesi talebi yerine getirilmezse kesilebilir ve devletler bu durumda diğer devletlerdeki temsilcilerini de geri çağırırlar. Yeni diplomasi temsilcileri gönderilecekse, yeni diplomasi münasebetleri kurulurken yeni itimatnameler verilir[274].

BM teşkilatında diplomasi münasebetlerin kesilmesi ve diplomasi temsilcilerinin geri çağırılması da bir zorlama tedbiri gibi belirtilmiştir. 12 Aralık1946'da, 39 (I) sayılı kararıyla, BM Genel Kurulu İspanya'da Franco hükümeti meselesi görüşülürken, üye devletlerin orta elçiler ile Madrid'teki büyük elçileri geri çekmelerini istemişlerdir. Bu karar 4 Kasım 1950'de Genel Kurul tarafından kaldırılmıştır[275].

Devlet Başkanlığında Değişiklik – Temsilcini gönderen veya kabul eden devlet başkanın ölümü, süresinin sona ermesi veya istifası, görevinin herhangi bir sebeple son bulması hallerinde, uygulamaya göre, kendisinin göndermiş olduğu ve diğer devletler tarafından kabul edilen diplomasi temsilcilerinin de görevi sona ermekte olur. Aynı görevde kalsalar bile temsilcilere yeni itimatnameler verilir. Görevin teknik olarak sona erişi ile yeni itimatnamelerini aldıkları süresi aralığında da temsilciler ayrıcalıklardan yararlana bilirler.

---

274 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 51-53.

275 **Meray,** L. Seha, Devletler Hukukunda Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Tatbikatına göre Milli Yetki Meselesi (B.M.A. md. 2, fık. 7), AÜHF, Ankara 1952, s. 73-74.

Harp Hali – İki devlet arasındaki başlamış bir savaş diplomatik temsilcilerin görevlerini de sona erdirir. Diplomatik personel dönene kadar diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklardan[276] faydalana bilirler[277].

G. Üçüncü Devletlerin Ayrıcalık ve Bağışıklıklar Açısından Diplomasi Temsilcilerine Karşı Yükümlülükleri

Diplomatik temsilciler ve yetkililer, esas olarak atandıkları devletin ülkesinde kendilerine tanınan bağışıklıklardan ve ayrıcalıklardan faydalanırlar. Lakin, bir diplomatik temsilci veya memurun görevdeyken üçüncü bir devletten geçmesi durumu olabilir[278].

Üçüncü bir devletin ülkesinden geçen diplomatik temsilci veya memur kılık değiştirerek, örneğin turist olarak (incognito) ülkede bulunuyorsa, başka hiç kimseden farklı bir statüye sahip değildir ve yargı bağışıklığından yararlanması için bir neden yoktur. Ancak devletler kendilerine "comitas gentium" muamelesi yapabilirler. Görevi gereği üçüncü bir ülkeden geçiyorsa, üçüncü devletin ona zararsız geçiş hakkı vermesi gerekir[279].

Transit geçiş yapan temsilci için üçüncü devlet ülkesinde bağışıklıklardan faydalanması hakkında doktrinde farklı fikirler vardır. Uygulamada, özellikle Amerikan deneyiminde, geçiş ülkesinde de diplomatik ayrıcalıklar ve bağışıklıklar[280] tanınmaktadır. Amerikan Temyiz Mahkemesi, uluslararası hukuka göre Fransız Bolivya büyükelçisinin Amerika Birleşik Devletleri'nden geçerken yasal uygulamadan muaf olduğunu tanıyan bir Amerikan mahkemesinin kararını

---

276 Ayrıntılı bilgi için bkz. **Berridge / James**, s. 77.

277 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 54.

278 **Sen**, s. 171.

279 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 48-49.

280 Diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Berridge / James**, s. 77.

onaylayarak, "Bir diplomat arasında herhangi bir fark görünmüyor" diğer ifade etmiştir[281].

Diplomasi memuru 1961 Viyana Sözleşmesi'nin 40. maddesi uyarınca, transit geçiş sırasında üçüncü devlet temsilcisine gerekli bağışıklık ve ayrıcalıkları vermekle yükümlüdür. Ayrıca onunla tanışmak veya memleketine dönmek için seyahat eden aile fertlerinin durumu da aynıdır[282]. Üçüncü devletler, ülkelerinden geçen elçilik heyetinin resmi yazışmalarına, şifreli mesajlarına, diplomatik kuryelerine ve çantalarına, kabul eden devletle aynı bağışıklığı ve korumayı sağlamakla yükümlüdür. Fors majör, yanı mücbir sebeple ülkelerinde bulunması gereken memurların da onlara tanına bağışıklıklardan kullanması uygun görülmüştür[283].

II. KONSOLOSLUK HUKUKUNDA YARGI BAĞIŞIKLIĞI

A. Konsolosluk Hukukunda Bağışıklık Kavramı

Konsolosların hukuki statüleri ve ayrıcalıkları konsolosluk antlaşmalarında tespit edilmiştir. Konsolosların bağışıklıkları devletin diplomatik temsilcisi olmadıkları için diplomatik temsilcilerde olduğu ölçüde değildir[284]. Ancak gönderen devletin resmi görevlisi oldukları ve ülke devleti bu unvanları tanıdığı için, kendilerine görevlerini yerine getirmelerine yetecek ölçüde ayrıcalıklar tanınmıştır[285].

---

[281] 1928 Havana Sözleşmesi, md. 23. Havana Sözleşmesine göre, "Elçilik heyeti üyeleri, memuriyetleri yerine getirmek veya oradan dönmek için geçtikleri veya vazifelerinin ifası sırasında arızi (gelip geçici) olarak durdukları devletlerde dahi, ilgili hükumetlere sıfatlrını bildirmişlerse, aynı ayrıcalık ve bağışıklıklardan faydalanılar".

[282] **Sen**, s. 179-181.

[283] 1961 Viyana Diplomasi İlişkiler Sözleşmesi, md. 40. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

[284] **Amien**, s. 5.

[285] *Thureau Dangin v. Patrau Case (1949),* The Americian Journal of İnternational Law (A.J.İ.L.), vol.45, no.2, 1951, pp. 384-385.; 1963 Viyana Konsolosluk İlişkileri Sözleşmesi, Başlangıç Kısmında (Dibaçesinde) Konsoloslara tanınan ayrıcalık ve dokunulmazlıkların kişilerin yararına değil, fakat devletleri adına, konsolosluk hizmetlerinin müessir bir şekilde sağlanması için tanınmış olduğu belirtilmektedir.

Konsoloslar siyasi işlerden çok idari meseleler ve işlemlerle ilgili görev yapmaktadırlar. Yurtdışında bulunan vatandaşların işlerini kolaylaştırmak konsolosluk ilişkisinin kurulmasının temel nedenidir. Konsolosluk işlemleri denilince yurtdışındaki vatandaşların işini hayata geçirmek, diğer bir deyişle anavatan ile yabancı ülke arasında bir geçiş sağlamak konsolosluk ilişkisinin kurulmasının temel nedenidir. Yabancılara vize verilmesi, ticari işlerin kolaylaştırılması, noterlik işlemleri, askerlik hizmeti, pasaport verilmesi ve hukuki yardımın sağlanması ilk akla gelen işlemlerdir. Konsolosluklar yabancı uyruklu vatandaşların her türlü yardım için başvurabilecekleri ilk yer olarak bilinmektedir. Viyana Konsolosluk İlişkileri Sözleşmesi'nin en önemli düzenlemelerinden biri konsolosların yabancı bir ülkede gözaltına alınan veya tutuklanan vatandaşlarla görüşme ve iletişim kurma hakkıdır. Uluslararası Adalet Divanı önüne getirilen davalara uygulamada bu nedenle tanıklık yapılmaktadır. Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki 2001 tarihli *La Grand Davası*[286] bu hale örnek olarak gösterilebilir[287].

1961 Viyana Sözleşmesi'ne kadar örfi hukuk olmasına rağmen, konsoloslara tanınan ayrıcalıkların esası konsolosluk antlaşmalarıydı. Devletler, konsolosluk antlaşmalarında konsoloslara verilecek imtiyaz, hak ve yetkileri belirlerken çoğu zaman "en müsamahakar ulus"u antlaşmaya dahil ederler. Örneğin, 1928 tarihli Türk-Alman Konsolosluk Sözleşmesi'nin 14. maddesi bu konuda iyi bir örnektir: "Her iki akit tarafından konsolosları ve konsolosluk memurları (Antlaşmada tanınan muafiyet ve muafiyetler dışında) diğerinin ülkesinde karşılıklılık şartıyla en yüksek

---

[286] *LaGrand Case (Germany v. USA)*, (2001), ICJ Reports, s. 466. Dava konusu olay kısaca şu şekilde özetlenebilir: Walter ve Carl LaGrand Almanya doğumlu ve Alman vatandaşı olan iki erkek kardeşdir. Alman anneleri ile birlikte ABD'ne taşınmışlar ve orada yerleşmişler. LaGrand kardeşler ABD vatandaşlığına geçmemişlerdir.Arizona'da gerçekleştirilen bir soygun sebebiyle tutuklanmış ve 1984'te idam cezasına mahkum olmuşlardır. 1963 Viyana Sözleşmesi 36 (1) (a) düzenlemesine göre, daha iyi hukuki yardım alması ve daha iyi bir savunma yapılabilmesi bakımından tuklanması veya gözaltına alınması durumunda bağlı olduğu konsolosla görüşme ve bilgilendirme hakkının varlığını öngörmekteyken, ABD uluslararası sorumluluğu olduğu gerekçesiyle dava açmıştır.

[287] **Aksar,** Yusuf, Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-I, 2.Baskı, İstanbul 2012, s. 305-306.

rütbeli konsolosluk memurlarına verilecek olan masumiyetten (bağışıklık) ve imtiyazlardan (ayrıcalıklardan) yararlanacaklardır"[288].

Konsolosluk ilişkilerinin kurulması, devletler arasında ikili antlaşmaların imzalanmasıyla gerçekleşir. 1963 Viyana Konsolosluk İlişkileri Sözleşmesin içeriği devletler arasındaki konsolosluk ilişkilerinde ortak düzenleme ve uygulamaları hedefleyen uluslararası düzenlemedir. Sözleşmenin yürürlük tarihi 1967'dir. Viyana Sözleşmesinde konsolosluk ilişkilerinin içeriği belirtilmiştir[289].

Konsolosluk mensuplarına verilen konsolosluk ayrıcalıkları ve bağışıklıkları diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklarla benzer tarafları olsa bile, kapsam olarak çok daha sınırlı olarak verilmiştir[290]. Önemli fark, konsolosların sadece ceza ve hukuk davaları bakımından görevleriyle ilgili konularda bağışıklık sahibi olmalarıdır. Bu sınır dahilinde konsoloslar gözaltına alınamaz, tutuklanamaz veya cezai takibatta işlem göremezler. Diplomatik temsilcilere tanınan ayrıcalık ve bağışıklıklar konsolosların görevlerini serbestçe yerine getirebilmeleri için benzer şekilde uygulanır. Böylelikle, konsoloslukların bina ve taşıtlardan, arşiv ve belgelerden, vergi ve gümrük imtiyazlarından muafiyeti bulunmaktadır[291].

Temsilcilerin görevleri ve ailelerinin bağışıklıkları ve ayrıcalıkları ile karşılaştırıldığında, konsolosluk memurları ve aile fertleri, belirli şartların varlığında çok dar bir bağışıklıklara veya ayrıcalıklara sahiptirler[292]. Öyleyse; konsolosluk memurları ve aile fertleri, görev dışı olaylar nedeniyle göreve bağlanamayacakları için, aile fertlerinin bağışıklıklar ve ayrıcalıklardan yararlanmaları çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Bu içerikte; kişisel ve yargı bağışıklığı ile gümrük ve vergi

---

288 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 74.

289 **Aksar**, s. 306.

290 **Amien**, s. 5-6.

291 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 22-23. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

292 **Sen**, s. 216..

ayrıcalıkları, konsolosluk memurlarının görevleriyle ilgili olmak kaydıyla yararlanabilecekleri en önemli bağışıklık ve ayrıcalıklardandır[293].

B. Konsolosluk Hukukunda Bağışıklıkların Başlaması ve Sona Ermesi

1. Konsolosluk Hukukunda Bağışıklıkların Başlaması

1963 Viyana Konsolosluk İlişkileri Sözleşmesi, konsolosluk mensuplarının, onların aile fertlerinin ve onlarla birlikte çalışan özel personelin ayrıcalık ve bağışıklıklarının başlangıç ve bitiş anları belirlenmiştir.

Konsolosluk üyesi, görevlendirildiği ülkeye girdiği andan itibaren, eğer o devletin ülkesinde ise, görevinin başlangıcından itibaren yargı bağışıklığı hakkını kullana bilir[294].

Konsolosluk mensubunun aile fertleri ile özel personel mensupları başlangıçtan itibaren konsolosluk mensubu ile birlikte iseler, konsolosluk mensubunun bağışıklıklardan yararlanmaya başladığı andan itibaren kabul eden devletin ülkesine giriş yaptığı andan itibaren yararlana bilirler[295]. Yalnız, aile fertleri veya özel personeli daha önce kabul eden devlette bulunan mensuplar bağışıklıkları ancak kendisini kabul eden devlete girdiği tarihten itibaren başlar. Örneğin; konsolosluk üyesinin eşi, konsolosluk üyesinden önce kabul eden devletin ülkesine girmişse, o, bağışıklıklarından konsolosluk üyesi olan eşinin giriş tarihinden itibaren yararlanabilir.

2. Konsolosluk Hukukunda Bağışıklıkların Sona Ermesi

Konsolosluk üyesinin, aile bireylerinin bağışıklık ve ayrıcalıkları onun görevinin sona ermesiyle birlikte biter[296].

Konsolosluk üyelerinin görevlerini bitiren sebepler nelerdir?

---

293 **Aksar**, s. 306-307.

294 **Masalkovski**, s. 92-93.

295 **Amien**, s. 6.

296 **Sen**, s. 270.

Konsolosluk mensubunun görevi 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi 25. maddesi göre[297]:

1. Konsolosluk personelinin görevlerinin sona erdiği konusunda gönderen Devletten kabul eden Devlete yazılı bir bildirim gönderilmesi ile;

2. Buyrultunun geri alınması üzerine;

3. Kabul eden Devlet'in gönderen Devlet'e yazılı bir bildirimle bilgilendirmesi, söz konusu şahsın artık konsolosluk personeli olarak kabul edilmediği sonucuna varacaktır.

Konsolosluk memurunun bağışıklıkları bu sebeplerden biri ile feshi halinde, konsolosluk memurunun kabul eden devleti terk ettiği için tanınan sürenin sona erdiği tarihten itibaren sona erer[298]. Örneğin; konsolosluk üyesi (aile üyesi veya özel personel) zamanından önce ülkeyi terk ederse, dokunulmazlıktan yararlanamaz[299].

Konsolosluk mensubunun aile fertlerinin de bağışıklıkları bu statüyü kaybetmeleri halinde sona erer. Ancak, bu kişiler kendilerine tanınan makul süre içinde ülkeyi terk etmek isterlerse, ülkeden ayrılacakları ana kadar bağışıklıklardan yararlanabilirler[300].

Konsolosluk mensuplarından herhangi birinin ölümü halinde, aile fertleri ülkeyi terkettikleri ve bunun için onlara sunulan makul sürenin dolması tarihinden bağışıklıklardan yararlanma hakkı biter. Unutulmamalıdır ki, diğer tüm durumlarda konsolosluk üyesinin aile üyeleri ve özel personel de dahil olmakla birlikte, buradaki düzenleme özel personeli kapsamamaktadır[301]. Ancak başka durumlara göre aile bireylerine tanınan statünün özel personele de verildiği düşünülürse bu boşluğun doldurulabileceği sözkonusudur.

---

297 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 25. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

298 **Sen**, s. 270.

299 **Masalkovski**, s. 93.

300 **Sen**, s. 270-271.

301 **Amien**, s. 6.

Yargı bağışıklığına son olarak ilişkin özel bir hüküm getirilmiştir. Bu nedenle yargı bağışıklığı konsolosluk memurunun görevlerini yerine getirirken yaptıkları işle ilgili süresiz olarak devam eder, yani görevleri bitse dahi yargılanamazlar.

C. Konsolosluk Hukukunda Yargı Bağışıklığı Tanımı

Konsolosluk memurları ve görevlilerinin bağışıklıkları, diplomatik temsilcilere göre doğal olarak farklılıklar göstermektedir[302]. Konsolosluk temsilcilerine göre diplomatik temsilcilerin yargı bağışıklığı daha dar kapsamdadır. Yeterli bağışıklıklardan yalnızca görevlerini yerine getirmesini kolaylaştırmak için yararlanması gerekmektedir[303]. En belirgin bir diğer fark da, diplomatik temsilcilerin temsili ünvanlara sahip olmaları, konsolosluk mensuplarının ise devletin ticari ve denizcilik çıkarlarıyla ilgili, kendi vatandaşlarının çıkarlarını korumak ve kolaylaştırmakla ilgili görevleri olmasıdır. Ayrıca, diplomatik temsilcilerin hukuki statüsü genellikle *teamüle* dayanırken, konsoloslarınki genellikle *sözleşmeye* bağlıdır[304].

Konsolosluk memurları, kural olarak, 1963 Viyana Sözleşmesi'ne göre görevleri bakımından bulundukları ülkenin hukuki ve cezai yargı yetkisine tabidirler. Fahri konsoloslar da görevleri bakımından yargı bağışıklığından yararlanırlar[305].

Bazı hukuk davalarında konsoloslara görevleri nedeniyle bağışıklıklar tanınmıştır. Gönderen Devlet temsilcisi sıfatıyla akdedilmeyen sözleşmelere ilişkin hukuk davaları ile kara, deniz ve hava taşıtlarının verdiği zararlar nedeniyle üçüncü kişilerce açılan hukuk davalarında bağışıklık geçerli değildir[306].

---

302 **Amien**, s. 6.

303 **Sen**, s. 246.

304 **Yaşar,** Hakkı, "Cezai Yönden Diplomatik Bağışıklık ve Ayrıcalıklar", Yargıtay Dergisi, C.2, s. 3, 1976, s. 39.

305 **Erdal / Bozkurt / Poyraz**, s. 238; 1963 Viyana Konsolosluk İlişkileri Sözleşmesi, md. 58/2.

306 1963 Viyana Konsolosluk Sözleşmesi, m.43/2. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet. gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021); **Erdal / Bozkurt / Poyraz**, s. 239.

Uluslararası uygulamada bazı küçük suçlar bakımından kovuşturma bağışıklığının genişletildiği ve yargı bağışıklığı uygulandığı görülmektedir. Konsolosluk hukukunda dokunulmazlık kapsamına giren suçlar açıkça belirtilir. Konsoloslar tanık olarak dinlenilebilir[307]. Yargılamada en önemli delillerden sayılan tanıklık, yargılamada taraf olmayan ve beş duyusu ile elde ettiği gözlemleri hakim önünde açıklanmasını ifade eder[308].

Uluslararası uygulamada, konsolosların kabul eden devletin yargı yetkisine tabi olduğu ilkesi, bazı hafif suçlar için bir dereceye kadar hafifletilmiştir[309]. Ancak, bir konsolos veya konsolosluk memuru ağır bir suç işlediğinde, herhangi biri gibi devletin bulunduğu ülkenin cezai yargı yetkisine tabi olarak kovuşturmaya veya cezaya tabi tutulabilir. 1917'de savaş malzemesini yok etmeye teşebbüs suçundan Almanya'nın San Francisco konsolosu Franz Popp yargılanmış. Ona Başkonsolos tarafından hem hapis, hem de para cezası verilmiştir[310].

Adli ve idari davalarda konsolosluk mensupları ifade vermeye çağrılabilir. İfadesi konsolosluk görevlerinin ifası ile ilgili olaylar hakkında ise, konsolosluk üyeleri ifade vermekten ve ilgili belgeleri vermekten kaçınabilme hakkına sahiptirler. Konsolosluk memuru ifade vermeyi reddederse, hiçbir zorlayıcı tedbir alınamaz. Ancak konsolosluk görevlileri ve hizmet personeli, görevlerinin ifasına ilişkin olaylar dışında tanıklık yapmakla mecburdurlar[311].

Konsolosluk üyelerinin bağışıklıklardan ve tanıklıktan çekinme hakkından gönderen devlet vazgeçebilir. Yargı bağışıklığından feragat aynı zamanda icra prosedürlerinin uygulanmasına ilişkin bağışıklığın da kaldırılması anlamını

---

307 **Erdal / Bozkurt / Poyraz**, s. 239

308 **Erdener,** Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, 11. Baskı, İstanbul 2005, s. 263.

309 **Sen**, s. 258.

310 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 74-75.

311 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, m.44. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021); **Erdal / Bozkurt / Poyraz**, s. 239.

vermiyor[312]. Konsolosluk mensupları, haklarında açılan bir davada mahkeme huzuruna çıkmak zorundadır[313].

Ancak, ifade için mahkeme huzuruna çıkma prosedürü başka türlü gerçekleşiyor. Konsolosluk üyeleri, sözleşme'nin 14. maddesi uyarınca ifade vermeye davet edilebilir. Şu anda, görevlerinin kesintiye uğramaması için onlara kolaylık yaratılıyor. Ancak konsolosluk mensuplarının daveti sırasında farklı yöntemler uygulanmaktadır. Yani ifadeleri ikametgahlarında alınabilir. Aslında, kabul eden devletin mevzuatı uygun ise beyanın kendisinden yazılı olarak almak mümkündür[314].

1. Cezai ve İdari ve Hukuki Bakımdan

Diplomasi temsilcilerinin temsil sıfatı oldukları için onlara tanınan bağışıklıkların daha geniş olduğunu ifade ettiğimiz üzere onlar kabul eden devletin cezai yargısından tam bağışıktırlar. Konsolosluk memurları için, yargı bağışıklığını düzenleyen (diplomatik temsilcilerin aksine) 1963 Viyana Konsolosluk İlişkileri Sözleşmesi'nin 43. maddesinde, ceza yargısı ile idari yargı arasında bir ayrım yapılmamış, bunun yerine "resmi görevlerin ifası sırasında işlenen fiiller" kriteri getirilmiştir[315]. İlgili maddede hükümlerinde ifade edilmiştir[316]:

1. Konsolosluk memurları ve konsolosluk hizmetlileri, konsolosluk resmi görevlerinin icrası zamanı işledikleri fiillerden dolayı, kabul eden devletin adli ve idari makamlarının idari yargısına tabi tutulamazlar[317].

---

312 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 45. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021); **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz,** s. 233.

313 1972 Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika Krallığı arasında Konsolosluk Sözleşmesi, md. 12/2. 4.5.1975 tarihinde 1880 sayılı kanunla onaylanmıştır ve 15226 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

314 1972 Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika Krallığı arasında Konsolosluk Sözleşmesi, md. 14. 4.5.1975 tarihinde 1880 sayılı kanunla onaylanmıştır ve 15226 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır

315 Karş.1961 Diplomatik Ilişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 31.

316 1963 Konsolosuk Ilişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 43. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

317 **Sen**, s. 253-254.

2. Bununla beraber bu maddenin 1. fıkrası hükmüne göre[318]:

a) Bir konsolosluk memuru veya konsolosluk hizmetlisi açıkça veya zımnen gönderen devletin vekili sıfatıyla akdetmediği bir mukaveleden doğan;
b) Kabul eden devlet ülkesinde bir taşıt aracının, bir geminin veya hava taşıtının sebebiyet verdiği zarar yüzünden üçüncü bir kişi tarafından açılan hukuk davalarına uygulanamaz[319].

Buradan aldığımız neticeye göre konsolosluk mensubunun somut bir olayda yargı bağışıklığının olup olmadığı aşağıdaki meselelere göre tespit edilebilir:

- *Konsolosluk memuru veya hizmetlisi fiili resmi görevi sırasında mı icra etmiş?*

Fiilin "resmi görevin icrası sırasında" yapılıp yapılmadığı 4 yöntem ile belirlenebilinir:

a) Konsolosun suçu işlediği zaman resmi görevli olup olmadığını mahkeme tarafından resen tespit edilmesi; Bu teknik bilgi gerektirdiğinden mahkemenin yanlış karar vermesi gibi sonuç doğurabilir;
b) Diplomatik kanallara sorularak mahkemenin verilecek cevaba göre hareket etmesi: Burada da görüş bildiren makam pratik olarak mahkemenin yerine geçmesi gibi bir durum yaratmış oluyor;
c) Diplomatik kanalla alınan bilginin mahkemece değerlendirilmeye alınması: Bu yöntem saydıklarımız içinde en sağlıklı olanıdır. Nitekim, Dışişleri Bakanlığının görüşü ve mahkemelerin uygulaması da bu yöndedir[320].

---

[318] 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 43. Sözleşme metnı ıçın bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

[319] **Masalkovski**, s. 91.

[320] **Yaşar,** Hakkı, "Konsoloslara İlişkin Adli Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar", s. 48-49.

d) Milletlerarası uygulamada diğer deyimle teamüle bakacak olursak, konsolosun mensup olduğu yabancı misyon şefinden sorularak tespit edilmesi gerekmektedir[321]. Böyle bir durumla karşılaşıldığı takdirde, Adalet Bakanlığı aracılığıyla Dışişleri Bakanlığından sorulması ve o kanalla tespit edilmesi gerekmektedir[322].

- *Konsolosluk memurunun açıkça veya zımnen gönderen devlet adına akedilmeyen bir antlaşması var mıdır?*

Yargı bağışıklığı gönderen devlet adına akdedilmemiş sözleşmeler içinde bulunmamaktadır. Buna sebep yargı bağışıklığının konsolosluk üyesinin kişisel çıkarları için değil, devletin hizmeti ve devletin çıkarları için verilmesidir[323]. Çünkü; Konsolosluk mensubu, devlet adına yaptığı antlaşmalar nedeniyle yargı bağışıklığından yararlanır. Dr. Mustafa E. Çelik'in görüşüne göre[324]:

"Konsolosların resmi sözleşmeleri devlet adına yapıldığından, bu sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklardan ortaya çıkan yargı muafiyeti konsolosun kişisel bağışıklığı değil, devletin yargı bağışıklığıdır.

Uluslararası hukukta veya Türk hukukunda konsolosluk aleyhine dava açılmasını engelleyen herhangi bir kural bulunmamaktadır. Konsoloslukların kovuşturulamaması kriteri, tebligat yapamama gerekçesine dayandırılamaz. Zira Bakanlar Kurulu'nun 20.08.1959 tarihli ve 4/12059 sayılı Tebligat Tüzüğünün 37. maddesinde, Adalet Bakanlığı'nın hizmet alamayacak kişilere ilişkin bildirimlerinde "konsoloslar"dan bahsedilmemiştir"[325].

---

321 Bir Başkonsolosluğun işlediği suç sebebiyle Dışişleri Bakanlığının verdiği 17 Ekim 1975 gün ve KOGM/KOKKR-2/471, s. 320-08607 sayılı mütaelası.

322 **Yaşar,** Hakkı, "Cezai Yönden Diplomatik Bağışıklık ve Ayrıcalıklar", s. 42.

323 **Amien**, s. 6.

324 **Çelik**, Milletlerarası Hukuk, s. 518.

325 **Çelik,** Edip, "Konsolosların ve Konsoloslukların Yargı Muaflığı", Günümüzde Yargı Dergisi, s. 8, İstanbul 1976, s. 21; **Çelik,** Milletlerarası Hukuk, s. 567.

Dolayısıyla, devlet adına yapılan antlaşmalardan ortaya çıkan uyuşmazlıklardan kaynaklanan davalar devletlerin bağışıklığı alanına dahildir[326]. Devletlerin mutlak bağışıklığı fikri terkedilmiş, yargı bağışıklığının sadece devlet egemenliği konularında tanınması gerektiği uygun görülmüştür.

- *Konsolosluk heyetine ait bir kara, deniz veya hava aracının kabul eden ülkenin ülkesinde üçüncü bir kişiye verdiği zarar var mı?*

Tebligat Tüzüğünün 43. maddesi uyarınca, kara, deniz veya hava aracının konsolosluk heyetine ait olması halinde, üçüncü bir kişiye zarar vermesi halinde konsolosluğun yargı bağışıklığı yoktur. Yaralanan üçüncü kişinin, kabul eden devletin veya başka bir ülkenin vatandaşı olması fark etmez.

Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika Krallığı arasında 28 Nisan 1972'de Ankara'da imzalanan Konsolosluk Sözleşmesi'nin 12. maddesine göre:

Konsolosluk mensupları, ancak ağır suçların işlendiği hallerde ve yetkili yargı merciinin kararı veya gönderen devletin muvafakati ile resmi görevlerinin ifası dışındaki fiillerden dolayı tutuklanabilir veya gözaltına alınabilir. Aksi halde yargılama sürer[327]. Öte yandan, ceza davası nedeniyle kesinleşmiş hüküm uyarınca hapis cezasını çekmek üzere yakalanabilir.

Türk-İtalyan Konsolosluk Sözleşmesi'nin 12. maddesine göre, bir konsolosluk üyesi, en az 3 yıl hapis cezasını gerektiren bir suç işlemedikçe tutuklana veya yargılanamaz[328].

---

326 **Amien**, s. 6.

327 1972 Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika Krallığı arasında Konsolosluk Sözleşmesi, md. 12. 4.5.1975 tarihinde 1880 sayılı kanunla onaylanmıştır ve 15226 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. **Yaşar,** Hakkı, "Cezai Yönden Diplomatik Bağışıklık ve Ayrıcalıklar", s. 40; **Yaşar,** Hakkı, "Konsoloslara İlişkin Adli Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar", s. 47.

328 Türk-İtalya Konsolosluk Sözleşmesi, md. 12.

2. Konsolosluk Hukukunda Yargı Bağışıklıklarından Feragat

Gönderen devlet bazı kurallara uyarak konsolosluk üyesi için öngörülen bazı bağışıklıklardan vazgeçebilir.

1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 41. maddesinde düzenlenen kişisel bağışıklık, 43. maddesinde düzenlenen yarı bağışıklık ve 44. maddede düzenlenen ifade vermeyi reddetme hakkı konularını kapsar. Feragat sadece gönderen devlet ve kişiler tarafından yapılır. Bağışıklıktan yararlananların feragat etme hakları mevcut değildir[329].

Feragat her zaman açık olmalıdır. İstisnai durumlar gerektirmedikçe kabul eden devlete yazılı olarak bilgi verilmelidir. Konsolosluk üyesi yargı muaflığının kapsamına giren bir konuya ilişkin dava açarsa, asıl talebiyle doğrudan ilgili herhangi bir karşı davadan muafiyet talep edemez[330]. 1972 yılında Türkiye ile Belçika arasında imzalanan Konsolosluk Sözleşmesi'nin 11/4'ünde[331] bu hüküm yer aldığı zaman daha Türkiye 1963 Viyana Sözleşmesi'ne taraf olmamıştı (1985, 6 Mart). Yalnız bu hüküm, konsolosluk mensubunun davalı olduğu bir konuda dava açarak devletin rızası olmaksızın karşı dava açılmasına izin vererek feragat hakkından yararlanabileceği hükmüne aykırıdır.

Bir hukuk veya idari davada yargı bağışıklığından feragat edilmesi, kararın uygulanmasından feragat edildiği anlamına gelmez ve ayrı bir feragat zorunludur[332].

---

329 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 45/1. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

330 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 45/3. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

331 1972 Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika Krallığı arasında Konsolosluk Sözleşmesi, md. 11/4. 4.5.1975 tarihinde 1880 sayılı kanunla onaylanmıştır ve 15226 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

332 **Gündüz,** Aslan, "Yabancı Devlet Malları Üzerinde Cebri İcra Mümkünmüdür?", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, s. 1, İstanbul 2011, s. 15-21.

D. Üçüncü Devletlerin Ayrıcalık ve Bağışıklıklar Açısından Konsolosluk Personeline Karşı Yükümlülükleri

Konsolosluk mensubu görevinin icrası için veya göreve dönmek suretiyle veya gönderen devlet ülkesine dönmek suretiyle vizenin zorunlu olduğu durumlarda vize aldığı üçüncü bir devlet ülkesinden geçiş yapıyorsa veya bu ülkede bulunuyorsa, ilgili devlet sefer zamanı diplomasi mensubuna sunulan bütün ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanmasını sağlamalıdır. Konsolosluk memurunun refakatinde bulunan ve kendisine katılmak veya gönderen devletin ülkesine dönmek için ayrı seyahat eden, onunla birlikte yaşayan ve ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanan aile üyelerine de üçüncü devlet tarafından aynı muafiyetleri tanınır.

Üçüncü devletler bu gibi durumlarda konsolosluğun diğer mensubu ve onlarla birlikte yaşayan aile fertlerinin ülkelerinden geçişlerine engel olmamalıdır.

Üçüncü devletler resmi yazışmaları ve kodlanmış ve şifrelenmiş mesajlar da dahil olmak üzere diğer resmi transit iletişimleri zamanı aynı şekilde tehlikesizliğini sağlar. Üçüncü devletler, vize verilmesi gereken durumlarda, kabul eden devletin vermekle yükümlü olduğu aynı muafiyet ve korumayı konsolosluk kuryelerine ve vize verilmiş transit konsolosluk çantalarına da uygulamak zorundadır. Resmi haberleşmede kullanılan çantaların mücbir sebeplerle üçüncü ülkede bırakılması halinde, bahsettiğimiz ayrıcalık ve bağışıklıklar bunlara da uygulanır[333].

---

[333] 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 54. Sözleşme metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021); **Reçber**, s. 130.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK HUKUKU UYGULAMASINDA DİPLOMATİK VE KONSOLUSLUK YARGI BAĞIŞIKLIĞI

I. TÜRK HUKUKUNDA DİPLOMASİ VE KONSOLUSLUK YARGI BAĞIŞIKLIĞI

Uluslararası toplumun tamamının da taraf olduğu 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi ve 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesine Türkiye Cumhuriyeti de taraftır. Türkiye'nin 12.9.1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan "18 Nisan 1961 Tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Viyana Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" ile ve 29.5.1975 tarihli Resmi Gazete'de "24 Nisan 1963 Tarihinde Viyana'da İmzalanan Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" kabul edilmiştir.

Sözleşmelerde tespit edilmiş normlar daha çok adet hukuku niteliğinde olduğundan taraf olmayan devletler bile sözleşme hükümlerine bağlıdırlar[334].

Türkiye'de diğer ülkelere gönderilecek büyükelçi ya da maslahatgüzarlar Bakanlar Kurulunun kararnamesi ile atanmaktadır. Atanan diplomasi temsilcisi gönderen devlet tarafından itimatname götürmesi gerekmektedir. Kabul eden devlete itimatnamenin sunulması ile diplomasi temsilcisi resmen göreve başlamış sayılır[335].

Türkiye iç hukukunda diplomasi ve konsolosluk görevlilerinin görevleri, statüleri ve diğer ilgili hükümler 4009 sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanunu'nda[336], Diplomatik Temsilciliklerde Diplomatik Statüyü, Konsolosluklarda Konsolosluk Memuru Statüsüne Haiz Personel ile İlgili Protokol

---

334 **Reçber**, s. 4.

335 **Meray,** Hukuki Statü, s. 91-92, **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz,** s. 209.

336 4009 sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanunu

Esasları Hakkında Yönetmelik'te[337], Yurtdışında Daimi Görevlere Atanacak Personel Hakkında Yönetmenlik'te[338], diplomatik personelin[339] yargı bağışıklığına ilişkin düzenlemeleri Bakanlar Kurulu'nun 20.08.1959 tarihli ve 4/12059 sayılı Tebligat Tüzüğünün[340] 45. maddesinin son bendinde, "Ülkemizde Görevli Diplomatik Misyon Mensuplarının Bağışıklık ve Ayrıcalıkları" başlıklı 01.03.2008 tarihli ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi'nin 11 nolu prg.'ında[341] yer almaktadır.

4009 sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanun'un yurtdışı teşkilatına hükümleri içeren 9. maddesinde diplomatik ve konsolosluk mensuplarının görevleri belirtilmiştir. Büyükelçiliklerin görevleri şunlardır: a) Kuruldukları ve akredite edildikleri devlet nezdinde Türkiye Cumhuriyetini temsil etmek, Türkiye Cumhuriyetinin, vatandaşlarının ve uyrukluğunu taşıyan tüzelkişilerin hak ve menfaatlerini korumak; b) kuruldukları ve akredite edildikleri devletlerin hükümetleri ve ilgili kuruluşları ile gerekli temas ve müzakereleri yürütmek; c) Türkiye Cumhuriyeti ile nezdinde bulundukları ve akredite edildikleri devlet arasında dostluk ilişkileri kurulması ve siyasi, askeri, ekonomik, kültürel, bilimsel ve diğer alanlardaki ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesi için çalışmak; ç) nezdinde bulundukları ve akredite edildikleri ülkelerdeki gelişmeleri takip etmek, görevleriyle ilgili bilgi ve değerlendirmeleri merkez ve yurtdışı teşkilatındaki ilgili birimlere iletmek. Daimi temsilciliklerin görevleri ise bunlardır: a) Bulundukları uluslararası kuruluş nezdinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini temsil etmek, Türkiye Cumhuriyetinin menfaatlerini korumak ve geliştirmek; b) nezdinde

---

337 Diplomatik Temsilciliklerde Diplomatik Statüyü, Konsolosluklarda Konsolosluk Memuru Statüsüne Haiz Personel ile İlgili Protokol Esasları Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete 12.2.1986, s. 19017.

338 Yurtdışında Daimi Görevlere Atanacak Personel Hakkında Yönetmenlik, Resmi Gazete 23.11.2018, Sayı 30604.

339 Ayrıntılı bilgi için bkz. **Berridge / James,** s. 83.

340 Bakanlar Kurulu'nun 20.08.1959 tarihli ve 4/12059 sayılı Tebliğat Tüzüğü, md. 45.

341 Ülkemizde Görevli Diplomatik Misyon Mensuplarının Bağışıklık ve Ayrıcalıkları" başlıklı 01.03.2008 tarihli ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi, prg. 11. Genelgenin metni için bkz. https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/48202012145272.1.pdf (Erişim Tarihi: 12.08.2021).

bulundukları uluslararası kuruluşla veya bu kuruluşta icra edilen toplantılar çerçevesinde ilgili muhataplarla gerekli temas ve müzakereleri yürütmek; c) nezdinde bulundukları uluslararası kuruluşa ve bu kuruluşun faaliyetlerine ilişkin gelişmeleri takip etmek, bilgi ve değerlendirmeleri merkez ve yurtdışı teşkilatındaki ilgili birimlere iletmek; ç) nezdinde bulundukları uluslararası kuruluş ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkileri ve işbirliğini geliştirmek için faaliyette bulunmak. Başkonsolosluk niteliğindeki konsolosluk temsilciliklerinin görevleri ise bunlardır: a) Görev çevreleri dahilinde, Türkiye Cumhuriyetinin menfaatlerini korumak ve geliştirmek, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ve uyrukluğunu taşıyan tüzelkişilere yönelik konsolosluk işlemlerini yürütmek ve konsolosluk himayesi sağlamak; b) yabancılara yönelik vize işlemlerini yürütmek ve vize ita etmek; c) 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesinde sayılan diğer görevleri ifa etmek[342].

Yurtdışında Daimi Görevlere Atanacak Personel Hakkında Yönetmenlik 11. maddesinde yurtdışında göreve atanan personelin bu kurallara uymak zorunda olduğu gösterilmiştir: a) Yabancı devletler, milletlerarası kurumlar ve bunların temsilcilikleriyle yaptığı temaslarda milli çıkarları savunmak; b) Yabancı ülkelerde Türk milletinin onur ve itibarının korunması hususunda azami titizlik ve duyarlık göstermek; c) Görev yerinde Devletin vakar ve şerefine uygun hareket etmek; ç) Yurtdışındaki ilişkilerinde Devletimizin temsilcisi olduğunu ve herhangi bir konuya ilişkin düşüncelerinin Türk Devletinin düşüncesi gibi değerlendirilebileceğini göz önünde bulundurarak görev ve yetki dışı açıklamalardan sakınmak; Devletimizin ve milletimizin menfaatlerini her şeyin üstünde tutmak; d) Resmî ve özel yaşamı ile yabancılarla ilişkilerinde dikkatli ve itinalı davranmak; e) Görev yapılan ülkenin resmî kurumları ve vatandaşları ile ilişkilerde misyon şefinin talimatına uygun olarak

---

[342] 4009 sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanun

davranmak; f) Resmî işlere ait temaslarını misyon şefinin bilgisi ve koordinasyonu dâhilinde yürütmek[343].

Aynı Yönetmenliğin 11. maddesine göre personel, misyon şefinin talimatı çerçevesinde görevini yapar, diğer ülkelerin dış temsilcilikleriyle gereken ilişkileri sağlar, bu ülkelerin dış temsilcilikleri ve askeri ataşelikleri tarafından düzenlenen resmi davetlerde iştirak eder[344].

Misyon personeli yabancı ülke personeli ve aileleri ile resmi ve özel alanlardaki ilişkilerinde, Türkiye ve milletine karşı saygıyı korumakla yükümlüdür.

Genel olarak görevleri açısından konsoloslar Dışişleri Bakanı'nın denetimine tabidirler. Böylelikle, raporlar hazırlayıp ona gönderir, yazışır ve aynı zamanda görev yaptıkları ülkede kendi devletleri tarafından atanan diplomatik temsilcinin, örneğin büyük elçinin de denetimi altındadırlar. Devletler istediği kişiyi konsolos tayin ede bilir ancak kabul eden devlet tayin edilen kişiyi kabul edip etmemekte serbesttirler. Gönderen devlet tayin ettiği konsolosu kabul edecek olan devletin Dış İşleri Bakanı'na yollar ve kabul edildiği takdirde konsolosa "exequator" denilen izin verilir. Böyle bir müsaadenin verilmesi hiç bir sebep gösterilmeden reddedilen veya verildikten sonrasında geri alınabilir[345].

Türk hukukunda diplomasi memurunun yargı muaflığı ile ilgili hükümleri Bakanlar Kurulu'nun 20.08.1959 tarihli ve 4/12059 sayılı Tebligat Tüzüğünün 45. maddesinin son bendinde belirtilmiştir. Şöyle ki, Türkiye'de kendilerine tebligat

---

343 Yurtdışında Daimi Görevlere Atanacak Personel Hakkında Yönetmenlik, Resmi Gazete 23.11.2018, Sayı 30604. Yönetmenliğin metni için bkz. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.359.pdf (Erişim Tarihi: 11.08.2021).

344 Yurtdışında Daimi Görevlere Atanacak Personel Hakkında Yönetmenlik, Resmi Gazete 23.11.2018, Sayı 30604. Yönetmenliğin metni için bkz. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.359.pdf (Erişim Tarihi: 11.08.2021).

345 **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz,** s. 230.

yapılmayacak olan elçi, elçilik katibi gibi kişiler Adalet Bakanlığının Dışişleri Bakanlığı ile danışması neticesinde elde edilecek tebliğlerde tespit edilmiştir[346].

Milletlerarası uygulamada diplomasi temsilcilerinin atandıkları ülkede bu devletin cezai, hukuki ve idari yetkilerinden muaf oldukları uygun görülmüştür. Türk Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi 23 Aralık 1950 tarihi ve 5064 sayılı kararında (Hindistan Büyükelçiliği davası), "…Devletler hukukuna göre elçilerin bulundukları memleketin hukuku kazasından muaf bulunmaları"nı tespit edilmiştir[347].

"Ülkemizde Görevli Diplomatik Misyon Mensuplarının Bağışıklık ve Ayrıcalıkları" başlıklı 01.03.2008 tarihli ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi'nin 11 nolu prg.'ında diplomatik ayrıcalık ve vergi bağışıklığından yararlanan diplomasi memur ve mensupları Dışişleri Bakanlığı'nın 01.11.1931 tarih ve 21592-618 sayılı yazıları üzerine, Bakanlar Kurulu'nun 09.12.1931 tarihli kararıyla onaylanan listede faydalandıkları ayrıcalık ve bağışıklıklara göre sınıflara ayrılması tespit edilmiştir. Yabancı misyon mensuplarına kimlik kartı Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğü tarafından bu sınıflandırmaya göre verilmektedir. Sınıflandırmaya göre elçiler, büyükelçi, elçilik müsteşarı, elçilik ataşeleri, elçilik katipleri, maslahatgüzar, askeri ataşeleri ve bunların yardımcıları birinci sınıf kapsamındadır. İkinci sınıfa ise, birinci sınıfa dahil olan temsilcilerin eşleri ve beraberinde oturan çocukları ve diğer aile fertleri aittir ve onlar da diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıktan[348] faydalanmaktadır. Üçüncü grup personele elçiliğin idari ve teknik personeli dahildir. Dördüncü sınıfa bu memurların eşleri, beraberinde oturan çocukları ve diğer aile fertleri dahildir. Belirtmek gerekir ki, diğer elçilik mensupları ve kabul eden devlet (Türkiye) vatandaşı olup, elçiliklerde kavas,

---

[346] Bakanlar Kurulu'nun 20.08.1959 tarihli ve 4/12059 sayılı Tebliğat Tüzüğünün 45. Maddesi; **Reçber**, s. 62-64.

[347] Türk Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi 23 Aralık 1950 tarihi ve 5064 sayılı Kararı; **Reçber**, s. 113.

[348] **Berridge / James,** s. 77.

bahçıvan, aşçı, garson, şoför gibi hizmet edenler diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan faydalanmamaktadırlar[349].

Genelgenin 13-16. prg.'larında ise düzenlemelerle ilgili hükümler yer almaktadır[350]. 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 26. maddesi, diplomasi mensuplarına kabul eden devlette (Türkiye) serbest seyahat hakkı vermektedir[351]. Böylelikle, özgür seyahat veya görevlerinin icrası sırasında diplomasi temsilcilerinin suç işlemeleri (trafik kazası vb.) olanaklıdır. Hukuka aykırı fiil işlenmesi halinde, cumhuriyet başsavcısının ve savcılarının hazırlık soruşturmasını derhal hayata geçirmeleri, soruşturmayı kolluk kuvvetlerine bırakmadan bütün delillerin en hızlı bir şekilde elde edilmesi, bilirkişi incelenmesine ihtiyaç varsa kısa sürede hayata geçirilmesi gerekmektedir. Sanığın diplomatik misyon mensubu olduğunu tespit eden diplomatik kartı[352] veya elçilik mensubu kartının çekilip onaylanmalı ve aslı yeniden kendisine iade edilmesi gerekir[353].

Daha sonra, şüphelinin kartının fotokopisi ile birlikte hukuka aykırı fiilin nerede, nasıl ve işleniş şekli belirtilen yazı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'ne faksla iletilmesi genelgede gösterilmiştir. Diplomatik misyon mensubu olduğunu iddia eden şüphelinin diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan faydalanıp faydalanmadığı Adalet Bakanlığı tarafından Dışişleri Bakanlığı'ndan araştırılarak, sonuç ise ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmektedir. Dışişleri Bakanlığı'ndan alınacak sonuca göre şüpheli, diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan faydalanamıyorsa, soruşturma devam eder, hukuka aykırı fiil değerlendirilir, şüphelinin diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanan kişi

---

349 "Ülkemizde Görevli Diplomatik Misyon Mensuplarının Bağışıklık ve Ayrıcalıkları" başlıklı 01.03.2008 tarihli ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi, prg. 11. Genelgenin metni için bkz. https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/48202012145272.1.pdf (Erişim Tarihi: 12.08.2021).

350 "Ülkemizde Görevli Diplomatik Misyon Mensuplarının Bağışıklık ve Ayrıcalıkları" başlıklı 01.03.2008 tarihli ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi, prg. 13. Genelgenin metni için bkz. https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/48202012145272.1.pdf (Erişim Tarihi: 12.08.2021).

351 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 26.

352 Diplomatik kart hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Berridge / James,** s. 74.

353 "Ülkemizde Görevli Diplomatik Misyon Mensuplarının Bağışıklık ve Ayrıcalıkları" başlıklı 01.03.2008 tarihli ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi'nin 13-16 nolu prg.

olduğu tespit edilirse, 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin ilgili hükümlerine dayanarak düzenlenecek yazı ekli olarak hazırlık evraklarının Adalet Bakanlığı'na gönderilmelidir[354].

Türkiye'de uygulamada diplomatik mensubun olay yerinde kendini ifade edememesi veya onun dilinden anlaşılmaması sebepleriyle kamu davasının açılması gibi durumlar da söz konusu olmuştur[355].

Olay sırasında Türkiye'de diplomatik mensubun yargı bağışıklığından yararlanıp yararlanmayacağı Türk adli makamları Adalet Bakanlığı aracılığıyla Dışişleri Bakanlığı'ndan sorarak ona uygun hareket etmektedirler[356].

Temsilcilerin görev süresi belirlenmiş olabilir. Türkiye bakımından görevle ilgili istisnalar dışında, büyükelçilerin yurtdışında görev süresinin en çok altı ve öteki idari memurların da en çok beş yıl olduğu kabul edilmektedir. Bunun yanında milli mevzuata göre emekliliği gelen diplomasi temsilcilerinin yurt dışı görevleri sona ermektedir[357].

Gönderen devlet diplomasi temsilcisini, meslekle ilgili veya cezai suç işleyen, meslek bakımından yetersiz görülen veya mesleğin gerektirdiği niteliklere sahip olmayan temsilciyi, geri çağırmak suretiyle her zaman görevine son verebilir. Türkiye'de böyle bir yetki Dışişleri Bakanlığına bırakılmıştır[358].

Ankara'da 28 Nisan 1972 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika Krallığı arasında imzalanan Konsolosluk Sözleşmesi'nin 12. maddesine göre, konsolosluk mensupları resmi görevlerinin icrasına ilişkin olmayan yaptıkları fiillerden dolayı,

---

354 "Ülkemizde Görevli Diplomatik Misyon Mensuplarının Bağışıklık ve Ayrıcalıkları" başlıklı 01.03.2008 tarihli ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelge, prg. 11. Genelgenin metni için bkz. https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/48202012145272.1.pdf (Erişim Tarihi: 12.08.2021); **Reçber**, s. 62-64

355 **Reçber**, s. 61.

356 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 48.

357 **Pazarcı**, Uluslararası Hukuk, 11. Baskı, s. 84; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz,** s. 210.

358 **Meray,** Devletler Hukukuna Giriş, s. 50-51; **Bozkurt / Kütükçü / Poyraz**, s. 211.

yalnız ağır suç halinde ve yetkili adli makamın kararı üzerine veya gönderen devletin muvafakatiyle tutuklanabilir[359]. Yoksa yargılama devam eder. Ayrıca, ceza davaları dolayısıyla kesinleşmiş hükmün gereğince, hapis cezasının çektirilmesi için yakalanabilinir[360].

Türk-İtalya Konsolosluk Sözleşmesi'nin 12. maddesi gereğince, en az 3 yıl hapis gerektiren suç işlemedikçe, konsolosluk mensubu tutuklanamaz.

Türkiye'de görevli bulunan diplomatik personelin ayrıcalık ve bağışıklıkları hakkında 01.03.2008 tarih ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi[361] gereğince diplomatik ayrıcalık ve bağışıklığından yararlanan diplomasi memur ve görevlileri Dışişleri Bakanlığı'nın 01.11.1931 tarih ve 21592-618 sayılı yazıları[362] üzerine, Bakanlar Kurulu'nun 09.12.1931 tarihli kararıyla[363] onaylanan listede faydalandıkları ayrıcalık ve bağışıklıklara göre sınıflandırılmıştır.

Dışişleri Bakanlığı (Protokol Genel Müdürlüğü) halen, bu sınıflandırmaya göre yabancı diplomasi mensuplarına kimlik kartı[364] vermeye devam etmektedir.

Diplomatik kimlik, yani diplomatik kart[365] alacak olan kişiler şu şekilde gruplarda sınıflandırılmıştır:

1.Grup: Büyükelçiler, Elçiler, Maslahatgüzarlar, Elçilik Müsteşarı, Elçilik Katipleri, Elçilik Ataşeleri, Askeri Ataşeleri ve bunların yardımcıları;

2.Grup: Birinci grupta yer alanların eşleri ve beraber oturan çocukları ve diğer aile efradı;

---

359 **Yaşar**, "Konsoloslara İlişkin Adli Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar", s. 47.

360 1972 Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika Krallığı arasında Konsolosluk Sözleşmesi, md. 12/2. 4.5.1975 tarihinde 1880 sayılı kanunla onaylanmıştır ve 15226 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır

361 01.03.2008 tarih ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi. Genelgenin metni için bkz. https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/48202012145272.1.pdf (Erişim Tarihi: 17.07.2021)

362 Dışişleri Bakanlığı'nın 01.11.1931 tarih ve 21592-618 sayılı yazıları

363 Bakanlar Kurulu'nun 09.12.1931 tarihli Kararı

364 "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 17.

365 Diplomatik kart ve kimlik kartı için ayrıntılı bilgi için bkz. **Berridge / James,** s. 74.

3.Grup: Elçiliğin idari ve teknik personeli (elçilik doktoru, elçilik hukuk müşavirleri, kançılarya memurları) (bunlar mensup oldukları gönderen devlet vatandaşı olmaları ve memur sıfatıyla bu görev atanmaları, tek ve asıl görevlerinin de sefaret hizmeti olması koşulludur);

4.Grup: Üçüncü grupta yer alanların eşleri, birlikte oturdukları çocukları ve diğer aile efradı.

Diğer elçilik personeli ve kabul eden devlet (Türkiye) uyruğundan olup elçiliklerde çalışanlar ise (kavas, bahçıvan, aşçı, garson, şoför vb.) diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanmamaktadır[366].

1931 tarihli kararnameye göre, birinci ve ikinci gruba mensup kimselere *"diplomatik kart"*[367], üçüncü ve dördüncü gruplarda yer alanlara ise *"elçilik mensubu kartı"* verilmektedir.

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere diplomatik personelde olduğu gibi konsolosluklarda görev yapan personel için de kimlik kartı takdim edilmekte olup ve bu kartın ön yüzünün arka planında "CC" yazısı yazılmaktadır.

Türkiye'deki Başkonsolosluklarda konsüller statüde hizmet eden memurlara lacivert renkli *"Birinci Sınıf Yabancı Misyon Kimlik Kartı"* verilmektedir. Kart sahibinin kısıtlı kişisel bağışıklığı bulunmasıyla beraber ağır suç işlemesi halinde ve mahkeme kararı mevcutsa tutuklana bilir. Yargı bağışıklığı ise devlet adına resmi sıfatla gerçekleştirdiği işlemleri kapsamı altına alır.

Türkiye'de yerleşik Başkonsolosluklarda idari ve teknik personel statüsünde hizmet eden personele turuncu renkli "İkinci Sınıf Yabancı Misyon Personeli Kimlik

---

366 Dışişleri Bakanlığından Yabancı Misyon Kimlik Kartı Yönetmeliği, Resmi Gazete 24.07.2013, Sayı : 28717. Yönetmeliğin metni için bkz. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130724-26.htm (Erişim Tarihi: 17.07.2021)

367 **Berridge / James**, s. 74.

Kartı" verilmektedir. Kart sahiplerinin kişisel bağışıklığı mevcuttur. Aynı şekilde görevle ilgili işlemlerden dolayı yargı bağışıklığından faydalanabilir[368].

Türkiye'de yerleşik Başkonsolosluklarda görevli memurların eşlerine ve on sekiz yaşından küçük çocuklarına (aile efradına) sarı renkli "Üçüncü Sınıf Yabancı Misyon Personeli Kimlik Kartı" takdim edilmektedir. Bu karta sahip olanlar aile fertleri kişisel bağışıklığa ve yargı bağışıklığına sahip değildir.

Türkiye'de yerleşik Başkonsolosluklarda görevli olan ve herhangi bir ayrıcalık ve bağışıklıktan yararlanmayan personel ile aile bireylerine açık mavi renkli "Dördüncü Sınıf Yabancı Misyon Personeli Kimlik Kartı" verilmektedir.

II. DİPLOMATİK TEMSİLCİLERİN YARGI BAĞIŞIKLIĞI HAKKINDA TÜRK MAHKEME KARARLARI ÖRNEKLERİ

A. Yaralamaya Yol Açan Ataşeye Karşı Açılan Tazminat Davası [369]

Olaylar

Taraflar arasında meydana gelen trafik kazasından kaynaklanan tazminat davasına ilişkin yargılama sonunda, dosya toplam 484.627, 50 lira manevi tazminat ödenmesine ilişkin karar süresi içinde davacıların avukatı tarafından incelendi. Kararda belirtilen nedenlerle davalıdan davacıya manevi tazminat ödenmesi görüşülmüştür.

Karar

1. Davacılar, 1979 doğumlu küçük kızları (F.)'ya, davalının kusurlu olarak çarparak sağlığına zarar verdiği, şöyle ki, yararlanmasına neden olduğunu iddia ederek maddi ve manevi tazminatın ödenilmesi üzere dava açmışlar.

---

[368] Dışişleri Bakanlığından Yabancı Misyon Kimlik Kartı Yönetmeliği, Resmi Gazete 24.07.2013, Sayı : 28717. Yönetmeliğin metni için bkz. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130724-26.htm (Erişim Tarihi: 17.07.2021)

[369] Y. 4. H. D., E. 1985/9444; K. 1986/2437; T. 31.1.1986, Yasa Hukuk Dergisi, C.10, 1987, s. 99.

Mahkeme davalının 4/8 kusurlu olduğu kanısına gelerek, davacıya maddi ve manevi tazminat ödenmesinin isabetli olduğuna dair karar vermiştir.

Olayda adı geçen davalı, (T.) Büyükelçiliğinde ateşe statüsüne sahip olarak diplomatik ayrıcalık ve bağışıklardan yararlanan kişidir. Bu statüsü itibariyle, Türkiye'de kendisine tebligat yapılabilecek veya Türk Medeni yargısına tabi tutulabilecek midir?

Hüküm davacı tarafından temyiz edilse de, durum kamu yararını ilişkin olduğundan göz önünde tutulması gerekir. Dava edilen, diplomatik ajanın "şahsı olup", "Yabancı Devlet" değildir. Bu nedenle 1675 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkındaki Yasa'nın 33. maddesinin[370] davalı hakkında uygulanmaz.

Öte yandan, 3042 sayılı Kanunla onaylaması uygun bulunan ve Bakanlar Kurulunun 6.11.1984 günlü kararnamesi[371] ile katılmamız kararlaştırılan 18 Nisan 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 31. maddesinin 1. fıkrasının a, b ve c bendleri uyarınca: diplomatik ajan, özel bir taşınmaz ile ilgili aynı bir hak davası, bir özel kişi olarak vasiyeti tenfiz memuru, miras idaresi, mirasçı veya vasiyet olunan kişi sıfatıyla mirasa ilişkin bir dava, resmi görevi dışında icra ettiği bir mesleki veya ticari faaliyet ile ilgili dava dışında kabul eden devletin medeni ve idari yargısından bağışıktır. Aynı maddenin 3. fıkrası uyarınca yukarıda sayılan a, b ve c bentlerinde belirtilen durumlarda dahi ajanın şahsının veya konutunun dokunulmazlığı ihlal edilemez.

Bundan ayrı olarak, sıfatı ve maddi olayın niteliği itibariyle, davalı Bakanlar Kurulu'nun 20.08.1959 tarihli ve 4/12059 sayılı Tebligat Tüzüğünün 45. maddesi[372] hükmünce Türkiye'de kendisine tebligat yapılmayacak kişidir. Özel hukuk ilişkilerinden doğan ve yargı muafiyeti tanımayan uyuşmazlıklar dahi, yabancı

---

370 1675 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkındaki Kanun, md. 33.

371 3042 sayılı Kanunla onaylaması uygun bulunan ve Bakanlar Kurulunun 6.11.1984 günlü kararnamesi

372 Bakanlar Kurulu'nun 20.08.1959 tarihli ve 4/12059 sayılı Tebligat Tüzüğü, md. 45.

devletin diplomatik temsilcilerine yapılacak tebliğlerde, Tebligat Tüzüğü'nün 45. Maddesinde belirtilen usullerce uyulması, tebliğle ilgili evrakın ve bu konudaki yazıların doğrudan Dışişleri Bakanlığı'na iletilmek üzere Adalet Bakanlığı'na gönderilmesi gerekmektedir.

Böyle bir durumda davalının Türkiye'de yargılanabilmesi için şart, Viyana Sözleşmesi'nin 32. maddesi gereğince, yargı bağışıklığının gönderen devlet tarafından açıkça kaldırılmasıdır. Davalının diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlandığı Dışişleri Bakanlığı karşılık yazısında belirtilmiştir. Mahkemece bu yönler gözetilmeksizin yazılı biçimde hüküm oluşturulması usul ve yasaya aykırıdır.

2. Kabul biçimi yönünde, davalı yargılamada avukatla temsil edilmediği halde reddedilen bölümler hakkında yararına avukatlık ücretine hükmedilmesi bozma nedenidir.

Sonuç: Temyiz olunan hükmün yukarıda 1 ve 2 numaralı bentlerde gösterilen nedenlerle bozulmasına 31.1.1986 gününde oybirliğiyle karar verildi[373].

Bizim görüşümüzce incelediğimiz bu karar oldukça yerinde ve hukuki açıdan esaslı bir tutum sergilemiştir. Şöyle ki, davalı ataşenin Tebligat Tüzüğünün 45. maddesi[374] hükmünce Türkiye'de kendisine tebligat yapılmayacak kişi olmasından ve Türkiye'de yargılanabilmesi için koşul, Viyana Sözleşmesi'nin 32. maddesi gereğince, yargı bağışıklığının gönderen devlet tarafından açıkça kaldırılmamasından dolayı ateşe hakkında haklı olarak takibata yer olmadığı kararı verilmiştir.

B. Diplomasi Temsilcisinin Devletin Adına Kiraladığı Binanın Tahliyesi İçin Açılan Dava[375]

Kararda Değinilen Noktalar:

● Teamüli uluslararası hukuk kuralları.

---

373 **Gündüz,** Aslan, Milletlerarası Hukuk, 6.Baskı, Istanbul 2013, s. 601.

374 Bakanlar Kurulu'nun 20.08.1959 tarihli ve 4/12059 sayılı Tebligat Tüzüğü, md. 45.

375 Y. 6. H. D., E. 1981/7654; K. 1981/13836; 19.10.1981, YKD, C.8, 1982, s. 652.

● Devlet adına yapılan bir kira sözleşmesi yargı bağışıklığı kapsamına girer.

Olaylar

Yerel mahkemesinden verilmiş bulunan tahliye davasına dair karar davacı tarafından süresi içinde temyiz edilmiş olmakla; dosyadaki bütün kağıtlar okunup, gereği görüşülüp düşünüldü.

Davacı, Kıbrıs Türk Federe Devleti Temsilciliğine kiralanan daireye ihtiyacı olduğunu ileri sürerek kiralananın boşaltılmasını talep etmiştir. Mahkemece davacının diplomatik masumiyeti bulunduğu gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş ve hüküm davacı vekili tarafından temyiz olmuştur[376].

Karar

Dava konusu yere ait kira sözleşmesi, 5.9.1980 başlangıç tarihli ve bir yıl süreli olup davacı ile Kıbrıs Türk Federe Devleti Temsilciliği arasında yapılmıştır. Kıbrıs Türk Federe Devleti Temsilciliği adına sözleşmeyi Dr. Cemal imzalamış ve kiralanın Kıbrıs Türk Federe Temsilciliği ikametgahı olarak kullanılacağı belirtilmiştir. Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğünün 29.5.1981 tarih ve 564 sayılı yazısına göre[377], Dr. Cemal'ın Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Baş Temsilcisi olup, gerek kendisinin gerekse temsilciliğinin diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklarından yararlanma hakkı bulunduğu bildirilmiştir.

İlgili kira sözleşmesi, Kıbrıs Türk Federe Devleti Ankara Temsilciliği ikametgahı olarak Dr. Cemal'ın kendi şahsı adına değil, Kıbrıs Türk Federe Devleti Temsilciliği adına imzalandığından devlet adına işlem yapılmıştır. Devletler kendi sınırları içerisinde egemendir. Böylelikle, yargı yetkisine sahiptir. Ancak milletlerarası hukukta devletlerin yargı yetkisinde istisnai durumlar söz konusudur. Türkiye Cumhuriyeti sınırları dahilinde yaşayan bazı şahıslar bakımından istisnalar

---

[376] Kira sözleşmesine ilişkin ilgili karar için bkz. Yargıtay 13. HD. E.1989/3896, K.1989/6648, T. 16.11.1989

[377] Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğünün 29.5.1981 tarih ve 564 sayılı yazısı

mevcuttur. Yargı bağışıklığı bulunan bu kimi yabancı kişiler Türk mahkemelerinde yargılanması söz konusu değildir. Yargı koşulu ancak gönderen devlet tarafından Türk Mahkemelerinde yargılama yapılabileceğine dair açıkça antlaşma ya da muvafakatname göndermesi zorunludur. Dışişleri Bakanlığı'nın yazısına göre, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nce tanınmış ve bu devlet ile diplomatlarına diplomatik yargı bağışıklığı verilmesi uygun görülmüştür. Dosyanın Türk Mahkemesinde görülmesi hususunda temsilcinin mensup olduğu ülke tarafından bu konuda her hangi bir muvafakat ya da yazılı antlaşma da mevcut değildir. Böylelikle, davalı Kıbrıs Türk Federe Devleti aleyhine açılan davanın Türk Mahkemesinde görülmesi olanaklı değildir. Dava açılsa bile dava şartı bulunmadığından dolayı esasa girişilmeden reddi zorunludur. Temyiz itirazları bu nedenle yerinde görülmediğinden hüküm onanması gerekmektedir..

Sonuç: Hükmün belirtilen sebeple (onanmasına) ve temyiz giderinin temyiz edenden alınmasına, 19.10.1981 tarihinde oybirliği ile karar verildi[378].

İncelediğimiz kararda zannımızca Türk mahkemeleri tarafından oldukça yerinde bir tutum sergilemiştir. Şöyle ki, kararda da denildiği gibi Kıbrıs temsilcisi hakkında Türkiye'de dava açılması veya Türk mahkemeleri tarafından yargılama yapılması mümkün değildir. Şöyle ki, kendisi Türkiye'de diplomatik yargı bağışıklığından yararlanan kişi olmakla beraber, hakkında Türkiye'de yargılama yapılabilmesi için mensup olduğu ülke tarafından açıkça bir yazı veya muvafakatname verilmediğinden, haklı olarak dava şartı eksik sayılarak hükmün onanmasına karar verilmiştir.

C. Diplomatik Temsilcilerin Kiraladığı Binadan Tahliyesi için Açılan Bir Davanın Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunun 33. Maddesi Hükümlerine Göre Değerlendirilmesi[379]

Kararda Değinilen Noktalar:

---

[378] **Gündüz**, Milletlerarası Hukuk, s. 602.

[379] Y. 6. H. D., E. 1984/3729; K. 1984/5731; T. 8.5.1984, Yasa Hukuk Dergisi, C.7, 1984, s. 851.

● 2675 sayılı MÖHUK'un 33. maddesi[380] diplomatik temsilcileri de kapsar.

● Viyana Sözleşmesi hükümleri teamüli hukuk kuralları ile aynıdır.

● Bu ithaf özel hukuk ilişkilerinden doğduğu için yargı bağışıklığı tanınmaz.

Olaylar

İlgili dava konut ihtiyacı sebebiyle kiralananın tahliyesine ilişkindir. Davalının diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıktan yararlandığı, bu durumda aleyhinde açılan davanın bakılmasına imkan bulunmadığından bahisle mahkemece davanın reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir.

Davacı, kiralanan konut olarak ihtiyacı olduğunu iddia ederek iş bu davayı açma gereği duymuştur. Temsilci davalı ise dilekçesinde İtalyan Kültür Ataşesi olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti'nin de taraf olduğu Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Antlaşması'na göre, diplomatik statüsü olduğunu dayanarak davayı kabul etmediğini ve yargı bağışıklığı yararlanması gerektiğini ifade etmiştir.

Karar

22 Kasım 1982 tarihinde yürürlüğe giren 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku hakkında Kanun'un 33. maddesinde[381], yabancı devlete özel hukuk ilişkilerinden doğan hukuki uyuşmazlıkların yargı muafiyeti tanınmayacağı hükme bağlanmıştır. Diplomatik temsilciler de bu hüküm kapsamına girer[382].

1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'ne taraf olmayan devletler de sözleşme hükümleri devletler umumi hukuku prensip ve teamüllerine uygun olması bakımından fiilen uygulanmaktadır. İlgili sözleşmenin önsözünde ifade edildiği gibi, ayrıcalık ve bağışıklıkların amacı kişileri yararlandırmak olmayıp, devletleri temsil eden diplomatik misyon üyelerinin görevlerini etkin bir şekilde

---

380 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Kanunu, md. 33.

381 2575 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku hakkında Kanunu, md. 33.

382 Benzer olaya ilişkin dava için bkz. Y. 13. HD.E.2001/8947, K.2001/1145, T.5.12.2001.

yapmalarını sağlamaya hizmet eder[383]. Burada önemli olan diplomatik temsilcilerin çıkarları değil, temsil ettikleri devletin menfaatidir. Diplomatik temsilcilerin şahsi faaliyetlerinde devletin çıkarı söz konusu olmadığından, diplomatik temsilcilerin yargı bağışıklığı görevlerinin yerine getirilmesi ile ilgili işlemler kapsamındadır

İlgili olayımızda taraflar arasındaki uyuşmazlık kira ilişkisinde kaynaklanmıştır. 2675 sayılı Kanunun 33. maddesi hükmünce davanın esası incelenerek davalının yargı bağışıklığından faydalanamayacağı kanısına gelinmiştir.

Sonuç: Yukarıda açıklanan nedenle hükmün bozulmasına 8.5.1984 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Fikrimizce, bu karar MÖHÜK'un ilk yıllarında alındığında dolayı mahkemenin bu sonuca gelindiği görüşündeyiz. Daha sonraki yıllarda bu tür olaylarda ilgili maddenin takip edilmediğini görüyoruz. Türk mahkemesinin bu kararı, Viyana Sözleşmesinin 22. ve 31. maddesi ile karşılaştırıldığında bağdaşmadığı neticesini elde ediyoruz. Çünki, 1961 Viyana Sözleşmesinde de denildiği gibi bu bağışıklıkların amacı fertleri yararlandırmak olmayıp, temsil ettiği devletin adına görevlerini etkin şekilde yapılarına hizmet eder. Yukarıdaki olayda da davalı İtalyan Kültür Ataşesi temsil ettiği devlet adına kira sözleşmesini imzaladığını belirtmiştir. Bu sebeple de, Türkiye'nin de taraf olduğu Viyana Sözleşmesi'ne göre temsilcinin diplomatik statüsü nedeniyle yargı bağışıklığından yararlanmasına ve davacının aleyhinde karar çıkarılmasının daha yerinde olacağı görüşündeyiz[384].

D. Büyükelçilikte Sigortasız Geçen Hizmetlerin Tespitinin İstemi Üzerine Dava

Kararda Değinilen Noktalar:

● Konsolosun devlet adına yapılmayan hukuki işlemleri ve haksız fiilleri

---

[383] "Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 10, 21. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/149734.pdf (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

[384] **Gündüz**, Milletlerarası Hukuk, s. 603.

● MÖHUK'un tebligat konusuna uygulanması

Davacı Danimarka Kraliyet Büyükelçiliğinde geçen hizmetlerin sigortasız olduğunu tespit etmiş ve dava açmıştır, ancak mahkeme Viyana Sözleşmesi'nin 31. maddesine dayanarak iddianın reddine karar vermiştir.

Karar Sözleşme'nin 31. maddesinin 1. fıkrasında diplomatik ajanın, kabul eden devletin cezaî, medenî ve idarî yargısından bağışık olduğu hükmüne dayanmış ve olayı onun kapsamına almıştır[385].

Davalı Danimarka Kraliyet Büyükelçiliği, Danimarka Kraliyeti'nin Türkiye temsilcisidir. Böylelikle, Türkiye'deki sorumluluğu Danimarka Kraliyeti'nin sorumluluğu ile aynıdır. Davacı ise, Sözleşme'nin 31. maddesinin 1. fıkrasının aksine, diplomatik ajanın şahsî işinde değil, Danimarka Kraliyeti'ni temsil eden elçilikte, daha açık bir ifade ile, Danimarka Kraliyeti'nde çalışmıştır. Burada Sözleşme'nin 31. maddesinden söz etmek mümkün değildir[386]. Kaldı ki, 2675 sayılı Kanun'un 33. maddesi ile "Yabancı devlete özel hukuk ilişkilerinden doğan hukukî uyuşmazlıklarda yargı muafiyeti tanınmaz; bu gibi uyuşmazlıklarda yabancı devletin diplomatik temsilcilerine tebligat yapılabilir" hükmüne dayanmıştır. Demek oluyor ki, olayımızda davalı elçiliğin yargı bağışıklığına ve Sözleşme'nin 31. maddesine atıf yapılamaz. Aksi düşünüldüğü takdirde, yabancı devlet elçiliklerinde çalışan Türk vatandaşlarının hiçbir hak arama imkanı ve başvurabileceği bir merci ve makam kalmayacağı kararda belirtilmiştir.

Sonuç: İşbu sebeplerle, davanın reddi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.

Bizim görüşümüzce, Türk mahkemesi yerinde verilmiş olsa bile, hukuki dayanağı doğru ifade edilmediği zannındayız. Çünkü kararda yabancı devlet

---

385 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 31. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

386 Yargıtay 10. HD. E.1993/5620, K.1993/10875, T. 14.10.1993

elçiliklerinde çalışan Türk vatandaşlarının hiçbir hak arama imkanı ve başvurabileceği bir merci ve makam kalmayacağından ötürü yargı bağışıklığından yararlanması kararı verilmiştir. Sadece 2675 sayılı Kanun'un 33. maddesi ile "Yabancı devlete özel hukuk ilişkilerinden doğan hukuki uyuşmazlıklarda yargı muafiyeti tanınmaz; bu gibi uyuşmazlıklarda yabancı devletin diplomatik temsilcilerine tebligat yapılabilinir" hükmüne ve Viyana Sözleşmesine dayanılmalıdır.

III. KONSOLOSLARIN YARGI BAĞIŞIKLIĞI HAKKINDA TÜRK MAHKEME KARARLARI ÖRNEKLERİ

A. Tedbirsizlik ve Dikkatsizlik Sonucu Ölüme Yol Açma

Kararda Değinilen Noktalar:

- Konsolosluk mensubunun karıştığı bir ceza uyuşmazlığına Viyana Sözleşmesinin uygulanacağı
- Konsolosluk mensubunun resmi görevinin ifası sırasında işlenen suçlarda yargı bağışıklığının tanınacağı

Olaylar

Tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu Nur'un ölümüne sebebiyet vermekten sanık Vasillios'un yapılan yargılaması sonucunda; mahkumiyetine dair Sarıyer Asliye Mahkemesi'nden verilen 6.7.1983 gün ve 1982/359 esas, 1938/252 sayılı karar[387] hükmün süresi içinde duruşmalı olarak Yargıtay'ca incelenmesi sanık vekili tarafından istenilmiş ve şartı depo parası ile yerine getirilmiş olduğundan dava evrakı C. Başsavcılığı'ndan tebliğname ile daireye gönderilmekle incelenerek gereği düşünüldü.

---

[387] Sarıyer Asliye Mahkemesi)'nden verilen 6.7.1983 gün ve 1982/359 esas, 1938/252 sayılı karar

Karar

Süresinden sonra yapıldığından ve hüküm olunan cezanın miktar ve nevi itibariyle murafaalı incelenme isteğinin reddine, suçun resmi görevin yerine getirilmesi sırasında işlenmiş fiil niteliğinde bulunmaması itibariyle diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan faydalanmayıp, hakkında 29.5.1975 gün, 1675 sayılı Kanunla onaylayıp, metni Resmi Gazete'nin 27.9.1975 gün, 15369 sayılı nüshasında yayınlanan ve Türkiye ile Yunanistan arasında yürürlükte olan 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin[388] "kabul eden devlet yargısına tabi olmamaya" dair 43. maddesinin 1. fıkrasında belirlenen bağışıklıktan yararlanmayan İstanbul… Başkonsolosluğu'nda görevli memur 8.7.1977 tarih ve 12664 sayılı pasaport sahibi sanık hakkında adı geçen sözleşmenin 41, 43[389] ve TCK'nun 6. maddesine[390] göre, açılan kamu davasına mahkemece bakılıp sonuçlandırılmasında, kanuna aykırı bir yön görülmemiştir.

Sonuç: Yapılan duruşmaya, toplanıp karar yerinde gösterilen delillere, hükme esas kabul edilen ifadeler, tespitler, tutanaklar ve tüm dosya kapsamı nazara alınarak olayı açıklayıp, oluşa uygun kusur tezvi eden Yollar Trafik Kürsüsü Öğretim üyelerinden teşkil ettirilen bilirkişilerin 2.5.1983 günlü raporuna, mahkemenin görüşüne göre sanığın Viyana Sözleşmesi'nin 43. maddesindeki muafiyetten yararlanması gerektiğine, noksan inceleme ile ve yeterli olmayan bilirkişi raporuna dayanılarak karar verildiğine cezanın tescil edilmemesine vesaireye değinen ve yerinde görülmeyen temyiz itirazlarının reddiyle hükmün, istem gibi onanmasına, depo parasının gelir yazılmasına 23.11.1983 gününde oybirliği ile karar verildi[391].

---

388 Türkiye ile Yunanistan arasında yürürlükte olan Konolsoluk İlişkileri Hakkında Sözleşme, 27.9.1975 tarihli Resmi Gazete, Sayı 15369.

389 1963 Konolsoluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, md. 41, 43. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

390 Türk Ceza Kanunu, md. 6.

391 **Gündüz**, Milletlerarası Hukuk, s. 623.

Bizim görüşümüzce, Türk mahkeme kararı olayımızdaki ilgili kişi hakkında oldukça haklı ve yerinde bir karar almıştır. Şöyle ki, 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Sözleşme hükümlerine dayanarak suçun resmi görevin yerine getirilmesi sırasında işlenmiş fiil niteliğinde bulunmaması itibariyle diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan faydalanmaması gerekmektedir.

B. Tedbirsizlik ve Dikkatsizlik Sonucu Yaralamaya Yol Açma

Kararda Değinilen Noktalar:

● Milletlerarası teamülün iç hukuktaki yeri

● Konsolosun, resmi görevi esnasında yapılan işlerden doğan davalar bakımından yargıdan bağışık olduğu

Olaylar

Adalet Bakanlığı'nın yazılı emrine dayanılarak C. Başsavcılığı'nca düzenlenen 3.7.1978 günlü tebliğname ile gönderilen ve tedbirsizlik sonucu yaralamaya sebebiyet vermekten sanık S.S.C.B.Başkonsolosluğu'nda ateşe Bay (P.A.) hakkındaki muhakemenin CMUK'nun 253. maddesi gereğince durdurulmasına dair olan (Sariyer Asliye Ceza Mahkemesi)'nce verilmiş 26.4.1978 gün ve 1977/224-515 sayılı hükmü araştırıldı:

Dosyada mevcut Dışişleri Bakanlığı'nın 4.6.1976 gün KOOM KOKKB-e/167.660.5503 sayılı yazısıyla, "Konsoloslukta çalışanlara tanınan ayrıcalık ve bağışıklıklar iki taraflı konsolosluk sözleşmeleriyle, sözleşme olmadığı takdirde 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'yle, ilgili devletler Viyana Sözleşmesi'ne taraf bulunmadıkları takdirde ise, Uluslararası teamül hukuk kuralları ve çeşitli konsolosluk sözleşmelerinin ortak hükümleriyle saptandığı, bu konudaki teamül hukuk kurallar ile çeşitli konsolosluk sözleşmelerinin ortak hükümlerinin, 24 Nisan 1964'de tarihinde 1961 Dıplomatık İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin ülkemiz bakımında yürürlüğe girdiği, SSCB ile ülkemiz arasında bir konsolosluk

sözleşmesinin akdedilmemiş olduğu, Sovyet Rusyası'nın Viyana Sözleşmesi'ne de taraf bulunmadığı, "[392] ifade edilmektedir.

Karar

Adet hukuk kurallarına ve gerek teamülü hukuk kurallarının yazılı hale getirildiği Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 43. maddesi hükmüne göre konsolosluk mensupları resmi görevlerinin icrası sırasında işledikleri fiillerden dolayı kabul eden devletin mahkemelerinin yargısına bağlı değillerdir.

Böylelikle, mensubuna isnat olunan fiilin konsolosluk görevlerinin icrasına sırasında işleyip işlemediği araştırılması ve eğer fiilin görevle ilişkin olmadığı ortaya çıkarsa yargılamaya devam edilmesi, resmi görevin ifası sırasında icra edildiğinin anlaşılması halinde ise takibat icrasına mahal olmadığına ve dosyanın onaylı örneğinin sanığın mensup bulunduğu elçiliğe gönderilmek üzere C. Savcılığı'na tevdiine karar verilmiştir.

Sonuç: Bu sebeple, Sarıyer Asliye Ceza Mahkemesi'nce verilen 26.4.1978 gün ve 224-515 sayılı kararın CMUK.nun 343. maddesi[393] hükmünce bozulmasına gereği için dosyanın C.Başsavcılığına gönderilmesine 6.7.1978 gününde oybirliğiyle karar verilmiştir[394].

İlgili mahkeme kararında anlaşıldığı üzere isabetli sonuca varılmıştır. Şöyle ki, fiilin görev sırasında veya göreve ilişkin icra edilmediği anlaşılarak yargı muaflığından faydalanmaması hakkında karar verilmiştir.

C. Konsolos Yardımcısına Tebligat Yapılması

Kararda Değinilen Noktalar:

● Konsolosun devlet adına yapılmayan hukuki işlemleri ve haksız fiilleri

---

[392] Dışişleri Bakanlığı'nın 4.6.1976 gün KOOM KOKKB-e/167.660.5503 sayılı yazısı.

[393] Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu, md. 343.

[394] **Gündüz**, Milletlerarası Hukuk, s. 624.

- MÖHUK'un tebligat konusuna uygulanması
- Viskonsülün eşine karşı cebri işlemlerin yapılması

Yukarıda tarih ve numarası yazılan merci kararının müddeti içinde temyizen tetkiki alacaklı vekili tarafından istenmesi üzerine bu işle ilgili dosya mahallinden daireye 27.6.1984 tarihinde gönderilmiş olmakla okundu ve gereği görüşülüp düşünüldü:

2675 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi ile bazı hükümlerinin hukuki geçerliliği tartışılabilir hale gelmiş bulunan, Adalet Bakanlığının "Türkiye'de kendilerine tebligat yapılmayacak kişileri"[395] gösteren tebliğinin 5. kısmında sayılanlar arasında konsolos, viskonsül tespit edilmemektedir. Konsolos görevlisi olsa bile mensup olduğu devletin adına, onun vekili sıfatıyla yapmadığı işlemlerden dolayı açılacak davalarda diplomatik yargı bağışıklığı söz konusu değildir.

2675 sayılı "Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında" Kanununun 33. maddesinde "Yabancı Devlete Özel Hukuk ilişkilerinden doğan hukuki uyuşmazlıklarda yargı muafiyeti tanınmaz. Bu gibi uyuşmazlıklarda yabancı devletin diplomatik temsilcilerine tebligat yapılabilir"[396] belirtilmiştir. Böylelikle, bu hüküm özel hukuk alanında, aynı zamanda borç ilişkilerinden doğan işlemlerden dolayı kendisine tebligat yapılabileceğini aşikar halde ifade etmiştir.

Olayda, viskönsül eşi olan borçludan kira parasının alınması talep dilmiştir. Kira akdi nedeni ile doğduğu öne sürülmüş alacak iddiası yönünden yukarıda sayılan gerekçelerle dava açılmasına, tebligat yapılmasına ve ödeme emri tebliğine yasal engel mevcut olmadığına göre, merciin olaya düşmeyen kanun maddelerinden bahisle hatalı sonuca varması bozma sebebidir.

---

[395] Adalet Bakanlığının "Türkiye'de kendilerine tebliğat yapılmayacak kişileri" gösteren Tebliği, 5. kısım.

[396] 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, md. 33.

Kaldı ki, borçluya çıkarılan tebligat usulsüz olsa bile, borcunun bilgilendirme halinde beyan ettiği esas alınmak suretiyle tebligatın geçerli sayılacağı 7201 sayılı Kanunun 32. maddesi[397] hükmü gereğidir. Borçlu takip biçimi bakımından ve bilgilendirme tarihine göre, icra dosyasına itiraz etmediğine nazaran takibin kesinleştiği gösterilmeksizin iptal kararı verilmesi de isabetsizdir.

Sonuç: Yukarıda açıklanan gerekçeye binaen, alacaklı vekilin yerinde görülen temyiz kabulü ile merci kararına İlk. 368 ve HUMK 428. maddesi[398] uyarınca (bozulmasına), 6.11.1984 gününde, oybirliğiyle karar verildi[399].

[397] 7201 sayılı Kanun, md. 32.

[398] Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu, md. 428.

[399] **Gündüz,** Milletlerarası Hukuk s. 625.

SONUÇ

Türkiye'deki diplomatik misyonlar ve konsolosluk mensuplarının statülerini, ayrıcalık ve bağışıklık rejiminin belirleyen 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi ve 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi ve diğer ikili ve çok taraflı antlaşmalar çok önemli yasal zemin oluşturmaktadır.

Genel olarak bakıldığında, konsolosluk mensupları için tanınan yargı bağışıklığının, diplomasi mensupları için tanınan yargı bağışıklığına benzemekle birlikte, kapsam olarak çok daha sınırlı olduğu görüldü. En temel farklılık, diplomasi mensuplarının ceza davalarında yargı bağışıklıklarının tam olmasına karşılık, konsolosların ceza ve hukuk davaları açısından sadece görevlerine ilişkin işlemlerden dolayı bağışıklıklarının bulunmasıdır. Bu çerçevede, konsolosların gözaltına alınmaması, tutuklanmaması veya ceza davası ile muhatap olmaması söz konusudur. Diplomasi mensupları ise ceza davaları konusunda tam yargı muaflığına sahiptir.

Konsoloslar ile diplomasi temsilcisi arasında, hukuki statü bakımından önemli fark, konsolosların temsil sıfatına haiz olmamalarıdır. Konsolosların statüsü, geniş ölçüde millidir. Fakat, bir devlet tarafından diğer bir devletin ülkesinde tayin edilmiş oldukları, tayin eden devlet adına vazife gördükleri ve bu sıfatları devlet ülkesince tanınmış bulunduğu için, sınırlı da olsa, milletlerarası mahiyetleri de vardır. Böyle sınırlı bir milletlerarası statü de gerek tayinleri, gerek yetkileri, gerekse görevlerini yaptıkları sırada faydalanacakları ayrıcalıklar bakımından, diplomasi temsilcisinin durumundan farklı sonuçlar yaratmaktadır.

Devletler hukuku bakımından, diplomasi temsilcilerine hukuki statülerini belirten ve tespit eden kaideler, daha çok teamül şeklinde mevcuttur. Konsolosların hukuki statüsü ise genel olarak ahdidir, ilgili devletler arasında bu bakımdan akdedilmiş antlaşmalara dayanmaktadır. Konsolosların statüleri ile ilgili hükümler konsolosluk, ticaret, dostluk veya gemicilik antlaşmalarında bulunmaktadır. İç hukuk bakımından da her devlet, konsolosların tayini, sınıfları, görevleri hakkında milli mevzuat da kabul etmektedir.

Belirtmek gerekir ki, araştırma zamanı Viyana Sözleşmesinin bazı hükümlerinde belirsizlik olduğu ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 10. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde gönderen devletin kabul eden devlete bazı hususların bildirilmesi öngörülmüştür: "misyon üyelerinin tayini, gelişleri ve kesin ayrılışları veya misyondaki görevlerinin sona ermesi". Buradan çıkaracağımız anlama göre eğer gönderen devlet kabul eden devlete diplomatik temsilcisinin gelişini bildirmezse, yine de kabul eden devlet ülkesine giriş yapan diplomatik temsilci ona tanınmış ayrıcalık ve bağışıklıklardan faydalanabilir mi?

Madde hükmünün yarattığı belirsizlikleri ortadan kaldırmak adına, Viyana Konferansı sırasında bazı teklifler yapılmıştır. Önerilerde bağışıklıkların başlaması için temsilcinin kabul eden devlete giriş yapması yanı sıra, kabul eden devlet tarafından kabul edilmiş kişilerin açık anlaşılması gerektiği yönünde ibarenin olması yönünde öneri ileri sürülmüştür, ancak hiçbiri kabul edilmemiştir.

Fikrimizce de, böyle bir hususa ihtiyaç yoktur, çünkü 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 39. maddesinin 1. fıkrasında "görevine başlamak üzere" ibaresi zaten kabul eden devlet ülkesine giriş yapan diplomatik temsilcinin görev amacıyla, görevle ilgili devlet ülkesine giriş yaptığı anlaşılmaktadır. Böylelikle, diplomatik temsil görevi dışında, ülkeye giriş yapan temsilci herhangi ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanamadığı anlaşılmaktadır.

1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi diplomatik personelle oturan aile üyelerinden bahsetmektedir. Diplomatik temsilci veya görevli ile ikamet eden ve kabul eden devletin vatandaşı olmayan diplomatik mensubun aile üyeleri diplomatik yargı bağışıklığı ve ayrıcalıklardan yararlanabilmektedirler. Ancak kimlerin aile üyesi sayıldığına dair 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi belirli bir düzenleme getirmemiştir.

Misyon üyesinin eşi, çocukları ve beraberinde oturan anne veya babası temsilcinin aile üyeleri sayılır. Eşler, aynı çatı altında yaşasalar da yaşamasalar da aile üyesi olarak kabul edilmektedir. Diplomasi mensubunun reşit olmayan

çocuklarının bağışıklıklardan yararlanabilmesi için temsilcinin beraberinde oturması gerekmektedir. Belirtmek gerekir ki, reşit olan çocuklara gelince ise beraberinde otursa bile bağışıklıklardan yararlanamayacağı görüşü uygun görülmüştür. Aynı zamanda temsilciyle aynı çatı altında yaşayan, geçimini sağladığı anne ve babası da bağışıklıklardan yararlanabilirler.

Türk mahkeme kararlarına gelince ise bazı kararların Viyana Sözleşmesi ile bağdaşmadığını ve bazılarının da isabetli kararlar olduğu görüldü. Şöyle ki, yukarıda daha geniş anlatıldığı üzere bazı Türk mahkeme kararlarında Türk vatandaşlarının hiçbir hak arama imkanı ve müracaat edecek bir merci ve makam kalmayacağından dolayı yargı bağışıklığından yararlanması sonucuna varılmıştır. Bu durum ise kararın hukuki dayanağını zayıflatmakla beraber Türkiye'nin de taraf olduğu halde bazı Türk mahkeme kararlarının 1961 Viyana Diplomatik İlişkiler Hakkında Sözleşmesi ve 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi hükümlerince bağdaşmamasına ve uyuşmazlıkların doğmasına neden olmaktadır. Diğer yandan, bazı Türk mahkeme kararlarında ise resmi görevin yerine getirilmesi sırasında işlenmiş fiil niteliğinde olsa bile, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Kanunu'nun 33. maddesi gereğince yargı bağışıklıklarından yararlanılmamasına dair isabetsiz karar verilmiştir.

Türkiye'de uygulama bakımından, bazen yabancı dil bilinmemesi, olay mahallinde fiili işleyen diplomatik temsilcinin dilinden kimsenin anlamaması ve bir tercüman da bulunmaması gibi sebeplerle, kamu davasının açıldığı durumlara rastlanmaktadır.

Aslında diplomatik yargı bağışıklığı ve ayrıcalıklardan yararlanacak kişilere Dışişleri Bakanlığı'nca kimlik belgesi verilmekte ve diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanacağı açıklamasını içermektedir. Bu durumu tespit için bir olay vuku bulduğunda Adalet Bakanlığı aracılığıyla Dışişleri Bakanlığı'ndan sorulması gerekir.

Her ne kadar çok tartışılsa ve polemik konusu yapılsa da, diplomatik hayatın gereği gibi işlemesini sağlayan diplomatik bağışıklıkların önemi kuşkusuz

yadsınamaz. Bu bağışıklıkları ele alırken, uluslararası düzeyde devletler arasında ilişkilerin yürütülmesinin ve yabancı ülkeye gönderilen misyon üyelerinin görevlerini etkin şekilde yapmasına hizmet ettiğinden özellikle yargı bağışıklıkları ön plana çıkarılmış olsa bile, bu bağışıklıklar hepsi önem arz etmektedir. Hatta birçok durumda birinin ihlalinin, zincirleme olarak diğerlerinin ihlalini de beraberinde getireceği bilinmelidir. Bu bilinçle hareket edildiğinde ise, ayrıcalık ve bağışıklıkların bir bütünlük içerisinde olduğu ve hepsine önem atfedilmesi gerektiği bilincine varılmalıdır.

KAYNAKÇA

Akipek, Ömer İlhan, Devletler Hukuku II, Ankara, 1965.

Aksar, Yusuf, Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-I, 2. Baskı, İstanbul, 2012.

Altuğ, Yılmaz, Devletler Umumi Hukuku, 10.Baskı, İstanbul, 1995.

Amien, Kacou, "What is Diplomatic İmmunity?", Nolo LLC, USA, 2021..

Berridge, G.R. / James Alan, A Dictionary of Diplomacy, Second Edition, London, 2003.

Bozkurt, Enver / **Kütükçü,** Akif / **Poyraz,** Yasin, Devletler Hukuku, 5.Baskı, Ankara 2009.

Brownlie, Ian, Principles Public İnternational Law, 4. Edition, Claredon, Oxford, 1995.

Çelik, Edip, Milletlerarası Hukuk, 2.Baskı, İstanbul, 1987.

Erdal, Selcen / **Bozkurt,** Enver / **Poyraz,** Yasin, Devletler Hukuku, Ankara, 2018.

Erdener, Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, 11. Baskı, İstanbul , 2005.

Gözüböyük, Şeref, Yönetsel Yargı, Güncelleştirilmiş 21. Baskı, Ankara, 2005.

Gündüz, Aslan, Milletlerarası Hukuk, 6.Baskı, Istanbul, 2013.

Gündüz, Aslan, Yabancı Devletin Yargı Bağışıklığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul, 1984.

Meray, L. Seha, Devletler Hukukuna Giriş, C.2, 3.Baskı, Ankara, 1965.

Meray, L. Seha, Devletler Hukukunda Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Tatbikatına göre Milli Yetki Meselesi, Ankara, 1952.

Nomer, Ergin, Devletlerin Kazai Muafiyeti, İHFM, C. 15, S. 1-4, Ayrı Baskı

Oppenheim, Lassa, International Law, A Treatise, 8. Edition, New York, 1958.

Özay, İlhan, Günişığında Yönetim- II Yargısal Koruma, İstanbul, 2004.

Özman, Aydoğan, Milletlerarası Memurlar, E.Hirsche Armağan, Ankara, 1964.

Öztürk, Bahri / **Erdem,** Mustafa / **Özbek,** Özer, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, 1999.

Pazarcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, 11.Baskı, Ankara, 2012.

Reçber, Kamuran, Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku, Bursa, 2011.

Sen, Biswanath, A Diplomat's Handbook of International Law and Practice, Dodrecht, 1965.

Silva, Nascimentoe, Diplomacy in International Law, Leiden, 1972.

Tethloach, Ruey, The History of Diplomacy and the Ancient Greek, İtalian, Roman and French Diplomatic Traditions, Munich, 2017.

Toluner, Sevin, Milletlerarası Hukuk Dersleri, 4. Baskı, İstanbul, 1989.

Tuncer, Hüner, Eski ve Yeni Diplomasi, Ankara, 1995.

Wickremasinghe Chanaka, Immunities Enjoyed by Officials of States and International Organizations, 5. Edition, Oxford, 2010.

William, Macober, A Handbook of Modern Diplomacy, New York , 1975.

Yurdusev, A. Nuri, Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconvetional, Ankara, 2004.

Makaleler

Akipek, Ömer İlhan, "Ülkedışılık", AÜHFD, C. 24, S. 1-4, Ankara, 1967, ss. 27-36.

Çamyamaç, Anıl, "Diplomatik Temsilciler ve Onlara Tanınan Hareket ve Seyahat Serbestisi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 21, S. 2., İzmir, 2019, ss. 457-486.

Çelik, Edip, "Konsolosların ve Konsoloslukların Yargı Muaflığı", Günümüzde Yargı Dergisi, S. 8, İstanbul, 1976, ss. 19-21.

Gözlügöl, Said Vakkas, "Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıkların Kötüye Kullanılması", MÜHF-HAD, C. 19, S. 1., İstanbul, 2013, ss. 99-129.

Gündüz, Aslan, "Yabancı Devlet Malları Üzerinde Cebri İcra Mümkünmüdür?", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 1, S. 1, İstanbul, 2011, ss. 1-21.

Masalkovski, Ile "Judical İmmunity of Diplomatic Missions As Part of The Scope of The Diplomatic Protocol", St. Kliment Ohridski Universty of Bitola, Bitola, 2018, pp. 87-95.

Meray, L. Seha, "Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Onuncu Toplantısı (1958)", AÜSBFD, C.14, Ankara, 1959, ss.. 21-40.

Meray, L. Seha, "Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Dokuzuncu Toplantısı (1957)", AÜSBFD, C.13, S.1., Ankara, 1958, ss. 128-155.

Meray, L. Seha, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", AÜSBFD, C.11, S.3., Ankara, 1956, ss. 79-117.

Quincy, Wright, "Western Diplomacy Since 1945", The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Sage Publications, Inc, Vol. 336, 1961, pp. 144-154.

Ross, Mitchell S., "Rethinking Diplomatic Immunity: A Review of Remedial Approaches to Address the Abuses of Diplomatic Privileges and Immunities", American University International Law Review, Volume 4, Issue 1 , 1989, pp. 173-205.

Ryan, M. Scoville, "Ad Hoc Diplomats", Duke Law Journal, Durham, 2019, pp. 908-1002.

Southwick, T. James, "Abuse of Diplomatic Privilege and İmmunity: Compensatory and Restrictive Reforms", Syracuse Journal of İnternational Law and Comperative, Syracuse, 1988-1989, pp. 83-101.

Tai, Amy, "Unlocking the Doors to Justice: Protecting the Rights and Remedies of Domestic Workers in the Face of Diplomatic Immunity", American University Journal of Gender, Social and the Law, Volume 16, İssue 1, 2007, pp. 177-221.

Tezcan, Durmuş, "Türk Hukukunda Diplomatik Yargı Bağışıklığı", Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yıllığı, Ankara, 1986, ss. 137-167.

Tuncer, Hüner, "Tarihte ve Günümüzde Ad Hoc Diplomasi", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bulteni, C. 4, S. 1., 1984, ss. 50-57.

Vark, René, "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crimes", Juridica International, Volume 8, Tartu, 2003, pp. 110-119.

Yaşar, Hakkı, "Cezai Yönden Diplomatik Bağışıklık ve Ayrıcalıklar", Yargıtay Dergisi, C.2, S.3., Ankara, 1976, ss. 29-55.

Yaşar, Hakkı, "Konsoloslara İlişkin Adli Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar", Yargıtay Dergisi, C. 8, S. 3, Ankara 1982, ss. 37-49.

Kanunlar / Milli Mevzuat

Bakanlar Kurulu'nun 20.08.1959 tarihli ve 4/12059 sayılı Tebliğat Tüzüğü

Ülkemizde Görevli Diplomatik Misyon Mensuplarının Bağışıklık ve Ayrıcalıkları" başlıklı 01.03.2008 tarihli ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi, Prg. 11

1675 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkındaki Yasa.

3042 sayılı Kanunla onaylaması uygun bulunan ve Bakanlar Kurulunun 6.11.1984 günlü kararnamesi

Türk Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi 23 Aralık 1950 tarihi ve 5064 sayılı Kararı

Yurtdışında Daimi Görevlere Atanacak Personel Hakkında Yönetmenlik, Resmi Gazete 23.11.2018, Sayı 30604.

Diplomatik Temsilciliklerde Diplomatik Statüyü, Konsolosluklarda Konsolosluk Memuru Statüsüne Haiz Personel ile İlgili Protokol Esasları Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete 12.2.1986, S. 19017.

Yurtdışında Daimi Görevlere Atanacak Personel Hakkında Yönetmenlik, Resmi Gazete 23.11.2018, Sayı 30604.

4009 sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanun

Y. 4. H. D., E. 1985/9444; K. 1986/2437; T. 31.1.1986, Yasa Hukuk Dergisi, C.10, 1987, s. 99.

Y. 6. H. D., E. 1984/3729; K. 1984/5731; T. 8.5.1984, Yasa Hukuk Dergisi, C.7, 1984.

Y. 6. H. D., E. 1981/7654; K. 1981/13836; 19.10.1981, YKD, C.8, 1982.

Y. 13. HD. E.1989/3896, K.1989/6648, T. 16.11.1989

Y. HGK E.1991/6–299, K.1991/406, T. 18.9.1991

Y. 10. HD. E.1993/5620, K.1993/10875, T. 14.10.1993

Y. 13. HD. E.2001/8947, K.2001/11405, T. 5.12.2001

Y.12. HD. E.1984/8401, K.1984/11313, T. 6.11.1984

Y. 12. HD. E.2001/10355, K.2001/11989, T. 2.7.2001

Y. 12. HD. E.2004/6469, K.2004/13007, T. 24.5.2004

2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku hakkında Kanunu

1173 sayılı Milletlerarası Münasibetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında Kanun, md. 3, RG. 17.05.1969 – 13201.

Başkonsolosun işlediği suç sebebiyle Dışişleri Bakanlığının verdiği 17 Ekim 1975 gün ve KOGM/KOKKR-2/471, S. 320-08607 sayılı mütaelası.

Sarıyer Asliye Mahkemesi'nden verilen 6.7.1983 gün ve 1982/359 esas, 1938/252 sayılı karar

29.5.1975 gün, 1675 sayılı Kanunla onaylayıp, metni Resmi Gazete'nin 27.9.1975 gün, 15369 sayılı nüshası

İTÜ.Yollar Trafik Kürsüsü Öğretim üyelerinden teşkil ettirilen bilirkişilerin 2.5.1983 günlü raporu

Dışişleri Bakanlığı'nın 4.6.1976 gün KOOM KOKKB-e/167.660.5503 sayılı yazısı

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

1412 Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

1086 Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu

İcra İflas Kanunu

Adalet Bakanlığının "Türkiye'de kendilerine tebliğat yapılmayacak kişileri" gösteren tebliği

7201 sayılı Kanun

01.03.2008 tarih ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi

Dışişleri Bakanlığı'nın 01.11.1931 tarih ve 21592-618 sayılı yazıları

Bakanlar Kurulu'nun 09.12.1931 tarihli kararı

Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğünün 29.5.1981 tarih ve 564 sayılı yazısı

Uluslararası Dava ve Sözleşmeler

Türkiye ile Yunanistan arasında yürürlükte olan Konolsoluk İlişkileri Hakkında Sözleşme, 27.9.1975 tarihli Resmi Gazete, Sayı 15369.

1928 Diplomatik Görevlilere Dair Havana Sözleşmesi

8.12.1969 tarihinde BM Genel Kurulunca kabul edilmiş olan Özel Heyetler (Misyonlar) Hakkında Sözleşme

1928 Konsolosluk Ajanlarına Dair Havana Sözleşmesi.

1932 Diplomatik Ayrıcalık ve Bağışıklıklara İlişkin Taslak (1932 tarihli Harvard Taslağı).

1969 Özel Misyonlara Dair Sözleşme.
1975 Evrensel Nitelikli Uluslararası Örgütlerle İlişkilerinde Devletlerin Temsiline Dair Viyana Sözleşmesi.

1980 Tahran'daki Birleşik Devletler Diplomatik ve Konsolosluk Personeliyle Alâkalı Davada Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti'nin Divan'a Sunduğu Muhtıra.

1980 tarihli Tahran'daki Birleşik Devletler Diplomatik ve Konsolosluk Personeliyle Alâkalı Dava. (UAD)

1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesinesi. (1961 Diplomasi İlişkiler hakkında Viyana Sözleşmesi. Sözleşmenin resmi metni için bkz. Resmi Gazete, S.18615, Tarih: 24.12.1984.)

1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi.

1975 Viyana Sözleşmesi.

LaGrand Case (Germany v. USA), (2001) , ICJ Reports.

Thureau Dangin v. Patrau Case (1949), The Americian Journal of İnternational Law (A.J.İ.L.), vol.45, no.2, 1951.

United Nations General Assembly, Convention on Special Missions. adopted on 8 December 1969, and entered into force on 21 June 1985 [http://untreaty.un.org /ilc/texts/instruments/english/conventions/9_3_1969.pdf, erişim 17 Nisan 2013].

YILC, 1957, Vol. II, s.142; YILC, 1958, Vol.II.

BYIL, 1985.

1973 Birleşmiş Milletler Diplomasi Personeli Dahil, Uluslararası Koruma Altındaki Kişilere Karşı Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme.

Criminal Law Reports, 1985.

1972 Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika Krallığı arasında Konsolosluk Sözleşmesi, md. 12/2. 4.5.1975 tarihinde 1880 sayılı kanunla onaylanmıştır ve 15226 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

1928 Havana Sözleşmesi.

Türk-İtalya Konsolosluk Sözleşmesi.

İnternet Adresleri

United Nations General Assembly, Convention on Special Missions. adopted on 8 December 1969, and entered into force on 21 June 1985 http://untreaty.un.org /ilc/texts/instruments/english/conventions/9_3_1969.pdf, (Erişim Tarıhı 17/04/2013).

1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesı. https://inhak.adalet.gov.tr/ Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

1973 Diplomatik Ajanlar Dahil Milletlerarası Alanda Korunan Kişilere Karşı Suç İşlenmesinin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme için bkz. R.G. s. 17327 https://inhak.adalet.gov. tr/Resimler/Dokuman/2312020102613bm_ 62.pdf (Erişim Tarihi: 01.05.2021)

01.03.2008 tarih ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi. Genelgenin metni için bkz. https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/48202012145272.1.pdf (Erişim Tarihi: 17.07.2021)

Dışişleri Bakanlığından Yabancı Misyon Kimlik Kartı Yönetmeliği, Resmi Gazete 24.07.2013, Sayı: 28717. Yönetmeliğin metni için bkz. https://www.resmiga zete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130724-26.htm (Erişim Tarihi: 17.07.2021)

Yurtdışında Daimi Görevlere Atanacak Personel Hakkında Yönetmenlik, Resmi Gazete 23.11.2018, Sayı 30604. Yönetmenliğin metni için bkz. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.359.pdf (Erişim Tarihi: 11.08.2021).

"Ülkemizde Görevli Diplomatik Misyon Mensuplarının Bağışıklık ve Ayrıcalıkları" başlıklı 01.03.2008 tarihli ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi, prg. 11. Genelgenin metni için bkz. https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman /48202012145272.1.pdf (Erişim Tarihi: 12.08.2021).

1961 Diplomatik İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesı. https://inhak.adalet.gov.tr/ Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

"Diplomatic and Consular Immunity: Guidance for Law Enforcement and Judical Authorities", s. 10, 21. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/14 9734.pdf. (Erişim Tarihi: 14.08.2021).

Çalışkan, Alican, "İstenmeyen kişi-persona non grata", Lisa Dergi, http://www.ilsae dergi.com/istenmeyen-kisi-persona-non-grata/ (Erişim Tarihi: 14.08.2021).